

კავკასიის

ქალაქი

КАВКАЗСКИМ
ГОРОДЪ

უასი ნომრისა 6 მან.

Цѣна номера 6 руб.

№ 7—8.

თბილისი
ТИФЛИСЪ

15 მაისი 1919 წ.
мая г.

კავკასიის ქალბები

ორკვირეული გამოცემა თვითმართველობათა კითხვების შესახებ.

რედაქციის ადრესი: ტფილისი, სომხის ბაზარი, № 6.
ქალაქთა კავშირი, ტელეფ. 7-31.

ხელის მოწერის პირობანი: ერთი წლით—60 მან., ექვსი თვით—35 მან., სამი თვით—15 მ., ერთი ნომერი ტფილისში—3 მ. სხვა ქალაქებში—3 მ. 50 კ. მისამართის გამოკვლა—50 კ. განცხადებების ფასი: პეტიტის სტრიქონი ტექსტის ბოლოში—1 მ. 50 კ. ვინც ქალაქთა თვითმართველობებში ალაგს ეძებს მათ გადახდებათ ნახევარი.

„Кавказский Городъ“

Органъ Главнаго Комитета Союза Городовъ Республики Грузинъ.

Двухнедѣльное издание по вопросамъ муниципальной жизни.

Адресъ редакцiи и Конторы: Тифлисъ, Армянскiй Базаръ, 6.
Союзъ Городовъ. Телефонъ 7—31.

Условiя подписки: на 1 годъ—**60 руб.**, на 6 мѣсяц.—**35 руб.**, на 3 мѣсяц.—**15 руб.** За перемѣну адреса—**50 коп.** Цѣна отдѣльнаго номера: въ Тифлисъ—**3 руб.**, въ другихъ городахъ **3 руб. 50 коп.** Плата за объявленiя: за строку петита позади текста—**1 руб. 50 коп.** Для лицъ, ищущихъ труда въ городскихъ Управленiяхъ, въ половинномъ размѣрѣ.

При сношенiяхъ съ редакцiей просятъ прилагать свой точный адресъ. Приемъ редакторомъ ежедневно, кромѣ праздниковъ, отъ 1 до 3 ч. дня.

კავკასიის ქალაქი

საქართველოს რესპუბლიკის ქალაქთა კავშირის მხაეარი კომიტეტის

ორგანო

არკვერეულა გამტემა თვითმართველობათა კითხვების შესახებ.

КАВКАЗСКИЙ ГОРОДЪ

Органъ Главнаго Комитета Союза Городовъ Республики Грузинъ.

Двухнедѣльное издание по вопросамъ муниципальной жизни.

№ 7-8.

თბილისი
Тифлиზ

15 მაისი 1919 წ.
мая

შ ი ნ ა ა რ ს ი :

შ ა რ თ უ ლ ა დ :

- 1) ტ. მარგველაშვილი—სათვითმართებლო ერთეულები დასავლეთში.
- 2) ინჟ. ივ. მეძმარიაშვილი—სათბობი მასალის საკითხი ჩვენში.
- 3) პ. კიკალიშვილი—წერილები საქალაქო სანიტარიის შესახებ.
- 4) ქალაქთა კავშირის მთავარი კომიტეტის ოქმები.
- 5) ქრონიკა.

რ უ ს უ ლ ა დ :

- 1) კ. პანიევი—ახალი საქალაქო დებულების პროექტის შესახებ.
- 2) ე. მაღლისონი—განმარტება მეორე ყრილობის რეზოლუციისა კოლექტიური ხელშეკრულების შესახებ.
- 3) ე. შ.—ახლად წარმოშობილი ქალაქების საკითხი.
- 4) ა. ესენი—წყლის მეურნეობის საჭიროებანი და საწყლო კან.-პროექტი.
- 5) მ. ლიადოვი—აგრარული რეფორმა ქალაქებში.
- 6) ა. გონჩაროვი—ქუთაისის გუბერნიის ქალაქები.
- 7) ქრონიკა.

С о д е р ж а н и е :

На грузинскомъ.

Т. Маргвелашвили. Самоуправленія на Западѣ.
Ив. Медзмаріашвили. Вопросъ топлива въ Грузіи
П. Кикалишвили. Очерки по городской санитаріи.
Протоколы засѣданій Глав. Ком. Союза Городовъ.

Хроника.

На русскомъ:

Н. Паніевъ. О проектѣ новаго Городоваго Положенія.
Е. М. Къ вопросу о новообразовавшихся городахъ.
Е. Маддисонъ. Необходимое разъясненіе къ резолюціи II съѣзда
о коллективномъ договорѣ.
А. Эссенъ. Нужды воднаго хозяйства и водное законодательство.
М. Лядовъ. О распространеніи аграрной реформы на земли въ
чертѣ города.
А. Гончаровъ. Города Кутаисской Губерніи.

Хроника.

სათვითმართებლო ერთეულები დასავლეთში.

თანამედროვე სახელმწიფოებრივი მართვა-გამგეობა მთელი თავისი სიმძიმით მხოლოდ საკუთარ აპარატს ვერ დაეყრდნობა. თუ იგი გაცილდა ქალაქ-სახელმწიფოს (Stadt - staat) ფარგლებს, მისი შინაგანი მართველობა, აღებული გეზი სოციალური პოლიტიკისა და ფინანსიური ზომები—მიუტკილვლათ დაეყრდნობა ამა თუ იმ თვითმართველობას: თემს, ქალაქს, მრევლს და სხ. თვითმართველობათაგან გაწეული ხარჯები, განხორციელებული სამოქმედო გეგმები, თავის ფინანსიურ და პოლიტიკურ ღირებულებით ბევრჯელ თვით სახელმწიფოსას უთანაბარდება. ასე რომ, თუ ჩვენ გვინდა ორი სახელმწიფო ერთი - მეორეს შევადაროთ აუცილებლად საჭიროა სახეში მივიღოთ ფინანსიური ძალა და მოღვაწეობა მათში მოქმედ სათვითმართებლო ერთეულებისა, მაშინ მივიღებთ ნამდვილ სურათს და სწორ დასკვნებს. გამოცდილებამ ცხადათ დაამტკიცა, რომ არც ერთ სახელმწიფოს არ შეუძლია იარსებოს და თავისი მოვალეობანი შეასრულოს თუ მას არ დაენმარებიან თვითმართველობანი. როდესაც სახელმწიფო პირვანდელ საფეხურზე იდგა და გარეშე მტერთაგან დაცვასა და მშვიდობიანობის აღდგენას უნდებოდა მაშინ თემი მის მაგიერობას სწევდა, —ებლა უკანასკნელი ასრულებს და აშინაარსიანებს სახელმწიფოს წყობილებას, თავისთავზე იღებს ადგილობრივ ხასიათის საქმეები, წარმოებას გაუძღვეს ადგილობრივ ცხოვრების მიმდინარე მოვლენებს, ანგარიშს უწევს თვის ფარგლებში მცხოვრებთა განსაკუთრებულ ინტერესებს, რადგან საჭიროა ადგილობრივი პირობების ცოდნა და ადგილობრივი ინტერესებისადმი სათუთათ მოპყრობა. ამგვარათ სახელმწიფოს საერთო მოქმედება, —ხალხის საკეთილდღეოთ მოღვაწეობა—უნდა გადატყდეს თვითმართველობათა ფვალთა ხედვის პრიზმაში და მიღებულ იქმნას თვითმართველობათა განსაკუთრებული ინტერესები. მეორე მხრივ არ შეაძლება გაიმიჯნოს თვითმართველობათა ადგილობრივი მოღვაწეობა მოსახლერე თვითმართველობათაგან: საერთო ინტერესებისა და შემაერთებელ გარემოებათა გამო ისინი ხშირათ იძულებული არიან შეერთდენ რომელიმე ეკონომიურისა თუ პოლიტიკურის მიზნისათვის და საერთო სამოქმედო გეგმის შედგენით ცდილობენ ცხოვრებაში გაატარონ დასახული მიზანი სახელმწიფოს საშვალეებით, ან მისი დახმარებით. საერთოთ, თვითმართველობათა მდგომარეობა სახელმწიფოში, განსხვავება პირველსა და უკანასკნელს შორის, მასში მდგომარეობს, რომ სახელმწიფო თავის ნების ყოფასა, გადაწყვეტილებასა და მოქმედებაში სრულათ დამოუკიდებელია რაიმე მაზე მალალ ერთეულისაგან (თუ მიჩნეული სახელმწიფო არაა წევრი.

სახელმწიფოთა კავშირისა, (Bundesstaat). თვითმართველობა კი წარმოადგენს ერთ-ერთ ხელის მომწყობ დამხმარე ორგანოს სახელმწიფოსათვის. თუმცა, მართალია, თვითმართველობას აქვს იძულებითი ძალა თავის წევრებზე, ყველაზე ვინც მის სათვითმართებლო ფარგლებში ბინადრობს, მაგრამ ეს ძალა მას ეკუთვნის უფლებრივად სახელმწიფოს მიერ. თვითმართველობის მიზნები, საშუალებანი და ვალდებულებანი ვიწროთ შემოფარგლულია, როგორც საგნობრივად ისე ადგილობრივად. კიდევ მეტი, უმთავრესი დარგები თვითმართველობათა მოღვაწეობისა ექვემდებარება სახელმწიფოს ზედამხედველობას. მართლაც თვითმართველობათა მოქმედებაზე ზედამხედველობის, კონტროლის უფლება უკვე de natura ეკუთვნის სახელმწიფოს, რადგან უკანასკნელი შესდგება იმავე კონტინენტისაგან, რომლისაგან თვითმართველობანი და მათი მაღალი ელემენტები. დამახარალებელი, გამფლანგველი მოქმედება რომელიმე სათვითმართებლო ერთეულისა ან მისი რომელიმე ორგანოსი ძალზე დაახარალებს თვით სახელმწიფოს. ამისათვის სახელმწიფო თვისი კონტროლის უფლების ძალით თვალყურს ადევნებს რომ:

1. მისი ფინანსიური მეურნეობის მსვლელობა არ დაირღვეს ან არ დაზიანდეს თვითმართველობის მიერ მიღებულ ფინანსიურ ზომებით, რაც ადვილად მოხდებოდა, რომ თვითმართველობას სრული თავისუფლება მიენიჭოს გადასახადების გაწერაში.

2. თვითმართველობებმა არ მიიღონ ისეთი ფინანსიური ოპერაციები, რომელითაც მცხოვრებთა თუ თვითმართველობის გაღარიბება მოყვება, მაგ. გაყიდვა საკუთრებისა, დიდი ვალების აღება, ანგარიშების უსწოროდ გაძლოლა და სხ.

ამგვარივე თადარიგს იჭერს სახელმწიფო, თვითმართველობათა მიმართ, პოლიტიკურის მიზნით, რომ საყოველთაოდ მოქალაქობრივი წესრიგი და მშვიდობიანობა ნაძალადევათ არ დაირღვეს რაიმე ბოროტი განზრახვით.

თვითმართველობათა მოვალეობანი და მათი სამოქმედო გეგმა ბუნებრივად შემოფარგლულია ადგილობრივი ცხოვრების განსაკუთრებული პირობებით; თუმცა შეუძლებელია განსაზღვრელ ხაზის გავლება სახელმწიფოსა და თვითმართველობათა კითხვების შორის; ძალიან ხშირად ეს უკანასკნელნი ერთი და იგივეა. თვითმართველობათა მიზნები ისეთის ხასიათისანი არიან, რომ ადვილად ისაზღვრება ადგილობრივად, როგორც საგნობრივის ისე ეკონომიური საშუალებათა თვალსაზრისით. ყოველ კერძო შემთხვევაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა, აქვს მიჩნეულ ხალხის აღათს, საჯარო უფლებას, კულტურის სიმაღლეს თვითმართველობათა ორგანიზაციას და ხალხის თვითმართველობისათვის მომზადებას.

ამ მხრივ დასავლეთი ევროპა და ამერიკა ფრიად საყურადღებო მაგალითს გვაძლევს. ისტორიულმა მსვლელობამ სულ სხვა და სხვა გვარი

ტიპი წარმოშვა სათვითმართებლო ერთეულებისა. ჩვენ აქ განვიხილავთ თემურ თვითმართველობათა და მხოლოდ შემდეგ გადავალთ საქალაქო თვითმართველობის დახასიათებაზე. თემური თვითმართველობა შეიძლება იქმნეს სამი ტიპისა: 1) ინგლისური, სრულიათ ბუნებრივით თანდათანობის გზით განვითარებული, 2) ფრანგული, ხელოვნურათ, შექმნილი, ფრიად შეზღუდული ფინანსიურ მეურნეობაში. და 3) გერმანული, „პრუსიულად“ ცნობილი, რომლის ნიშანდობრივი თვისებაა ფართო თავისუფლება შინაგან საქმეებში, თვით გადასახადების გაწერაშიც კი და საზოგადოებრივი თაოსნობაში.

სათვითმართებლო ერთეულების აღწერა-დახასიათებაში ჩვენ განსაკუთრებულ ყურადღებას მივაქცევთ მათ ფინანსიურ მხარეს, რაც ჩვენს ეხლანდელ მდგომარეობაში განსაკუთრებით საინტერესო უნდა იყოს.

1. თვითმართველობანი ინგლისში. ¹⁾

ძირითადი, ნიშანდობლივი თვისება ინგლისის მართვა-გამგეობისა, რომლითაც იგი სავსებით განსხვავდება კონტინენტის სახელმწიფოებისაგან, მდგომარეობს მაში, რომ მას სრულიათ არა აქვს სახელმწიფოებრივი მართვა-გამგეობის ადგილობრივი დანაწილება. დანაწილება მართველობისა მასრეზით თუ გუბერნიებათ სრულიათ უცნობია ინგლისისათვის. ყოველი ადგილობრივი ხასიათის ფუნქციები სახელმწიფოებრივი მართველობისა, თუნდაც უაღრესად სახელმწიფოებრივი ხასიათისა ეკისრება ადგილობრივ თვითმართველობის ორგანოებს საკირო თანხის სახელმწიფო კასიდან მიზღვევით. ეს თვითმართველობანი—self government—წარმოადგენს ყოველგვარ ადგილობრივ მართველობას, რადგან გარეშე ამ უკანასკნელისა—local government—ინგლისში არ არსებობს ადგილობრივი მართვა გამგეობისათვის საკუთრივ მიჩნეულ სახელმწიფო მოხელენი. ამგვარად მუდამ უნდა გვახსოვდეს, რომ ინგლისური local government არ არის მარტო კომუნალური ე. ი. სათვითმართებლო ერთეული, როგორც ეგ კონტინენტზეა გავრცელებული, არამედ წარმოადგენს მთელს ადგილობრივ მართველობას.

მეორე დამახასიათებელი თვისება თვითმართველობათა ორგანიზაციისა ინგლისში ის არის, რომ ფინანსიური მეურნეობა მჭიდროთ უკავშირდებოდა წმიდა პრაქტიკულ მოთხოვნილებათ, საიდანაც დაიბადა ერთგვარი ნაკლი მთლიანობისა. მთელი მართველობა ამ მიზეზის გამო დანაწილებულია მრავალ განსაკუთრებულ ერთეულებათ. ამ განცალკევებულ

¹⁾ უმთავრესი წყაროები: O' Meara Municipal taxation at home and abroad. Lord Aveburg On municipal and national trading.

Le roy—Beaulieu L'administration locale en France et en Angleterre. Leroy—Beaulieu Traité des finances Ashley. English local government.

ელემენტების ერთ მთლიან სისტემაში ჩამოსაყალიბებლათ გამოიცა რამოდენიმე კანონი: lokal government act 23 აგვისტოს 1888 წელი და 5 მარტს 1894 წ.; ამის გარდა ამავე მიზანს ემსახურება სწავლა-აღზრდის კანონი 1902 წ. გამოცემული. ინგლისში მოქმედებდა და ნაწილობრივ ეხლაც მოქმედებს შემდგენიანი თვითმართველობანი: 1) მრევლი, ერთსა და იმავე ეკლესიაში შეკრებილი ერთეული (parish); 2) ქალაქი (municipal borough); 3) მრევლისა და ქალაქისაგან შემდგარი სასკოლო ერთეული; 4) მრევლისა და ქალაქისაგან შემდგარი განსაკუთრებული ერთეული ღარიბთა დახმარებისათვის (poor law union); 5) მრევლისაგან ან ქალაქისაგან შემდგარი დისტრიქტი; 6) საგრაფო (county), რომელიც დისტრიქტებისა და ქალაქებისაგან შესდგება; დიდი ქალაქები განსაკუთრებულ საგრაფოს წარმოადგენენ. გარდა დასახელებულისა, არსებობს კიდევ სხვა მრავალი განსაკუთრებულ მიზნისათვის შემდგარი ერთეულები, რომელთა უფლება და მოვალეობა დასახულ მიზნის არის ვიწროთ შემოფარგლული. ინგლისური კანონმდებლობა ცდილობს გაამარტივოს ადგილობრივი თვითმართველობის საქმე და შეაჯგუფოს იგი უფრო მრევლსა—როგორც წვრილ ერთეულში—დისტრიქტსა და საგრაფოში, როგორც საშუალო და მსხვილ ერთეულებში.

ა) მრევლი. ისტორიულად ეს ერთეული წარმოიშვა სიღარიბესთან ბრძოლაში. მეთექვსმეტე საუკუნეში ჰენრი VIII დროს მოხდა საეკლესიო მამულების სეკულარიზაცია, რის გამო ეკლესია-მონასტრებს აღარ ქონდათ საშუალება ღარიბების მოვლისა და ვეღარც თავშესაფრებს უძღვებოდნენ. ამან წარმოშვა ყაჩაღობა, რამაც მიიღო ფართო ხასიათი. ჰენრი VIII-მ გამოსცა ბრძანება რომლის ძალით ქალაქმა და მრევლმა უნდა შეინახოს თავიანთი ღარიბებით. თავისუფალი შეწირულების გამოღებით. ედუარდ VI-ის დროს გამოიცა კანონი, რომლითაც ყოველ სამრევლოში უნდა დანიშნულიყო ერთი კვირა დღე, როდესაც ყოველ წევრს ხელწერილი უნდა მიეცა, რომ ის შემდეგ წელში ყოველ კვირეულათ გაიღებს განსაზღვრულ თანხას ღარიბთა სასარგებლოთ. თუ ვინმე უარს იტყოდა, მასზე გავლენას ახდენდა ჯერ მღვდელი და შემდეგ ეფისკოპოზიც. ელისაბედის დროს ეს „შეწირულებანი“ იძულებითი ხასიათს ღებულობს. უარის მთქმელს უკვე დაპატიმრება მოეღის. ამგვარათ მრევლი შეიქმნა სამეურნეო ერთეული, თავისი შემოსავლით და მართველ ორგანოთი. მრევლს წარმოადგენს ყოველი საბინადრო ადგილი, სადაც (1894 წ. კანონის ძალით) 1891 წ. აღწერილ 300 მეტი მცხოვრებია. აგეთი ადგილი ქმნის სამრევლო საბჭოს. არჩევნები სრულიად თავისუფალია; როგორც პასიური ისე აქტიური უფლება აქვს ყველას, მათ შორის ქალებსაც, რომელნიც ფართოთ სარგებლობენ თავიანთი უფლებით. შემთხვევები იყო, რომ საბჭოს წევრათ აირჩიეს ახალგაზრდა ქალიშვილი.

ყურადღება აქვს მიქცეული რათა სამრევლოს, როგორც წვრილ ერთეულს

თეულს, შეეძლოს გადასახადების გაღება. გარდა ღარბთა დახმარებისა, სამრევლოს საზრუნავი საგანია, გზების შენახვა და გაყვანა, სამარხ დაწესებულებათა შენახვა, ტაძრებზე ზრუნვა, მდინარეების მოვლა, შენახვა და გაწმენდა არხებისა, მილიციის შენახვა, განათება, სახალხო ჯანმრთელობა, ვეტერინარია, ბიბლიოთეკები, მუზეუმები და სხ.

ბ) **დისტრიქტები ანუ ოლქები.** სხვა და სხვა სპეციალურ საჭიროებათა გამო სოფლის სამრევლოები შეერთდნენ კავშირებში (districts) ანუ ოლქებში, რომელთა საზღვრები ძალიან ხშირათ საგრაფოებისასაც სცილდება. მათი ორგანოა საოლქო საბჭო ასეთი ოლქების რაოდენობა უდრიდა მაგ. 1893 წ. 404. კონკრეტულათ სამრევლოები აშენებენ სამუშაო სახლებს, სადაც ღარბები ამუშავებენ სელს; მატყლს და სხ. და სამაგიეროთ მათ ეძლევათ სასმელ-საქმელე, ტანსაცმელი, ბინა. სამრევლოებს ეკისრება ღარბთა ბავშვების სკოლაში გაგზავნა, მათთვის სამუშაოს გაჩენა; ღარბთა დამარხვა და მრავალი სხ. ვალდებულებანი, რომელიც სხვა და სხვა სამრევლოში სულ სხვა და სხვა საზომის შეიძლება იყოს. ბევრ სამრევლოს ნაკლები ღარბები ყავს; ზოგს კი მეტი. ამ უსწორ-მასწორობის გასათავსებასწორებლათ არსდება სამრევლოების კავშირები (unions). ომის წინ ასეთი კავშირების რაოდენობა უდრიდა 648. ფინანსიურ სიმძიმის უფრო სამართლიანათ გასანაწილებლათ ასეთი კავშირების დაარსება ნაჯრნახვივით ვით კანონით 1834 წ.

გ) **საგრაფოები.** უმაღლესი ერთეული საგრაფოა. 1898 წ. კანონხდამთელი ინგლისი დანაწილებულია 62 სათვითმართებლო საგრაფოებად, რომელთა გვერდით დარჩენილია ძველი საგრაფოებიც, მაგრამ მხოლოდ როგორც სასამართლოს რაიონები. განსაკუთრებით სათვითმართებლო საგრაფოს წარმოადგენს ყოველ ცალკე ქალაქიც. 50.000 მცხოვრებით. სამართველო ორგანო არის საგრაფოს საბჭო (county council), ან უკანასკნელის მიერ დანიშნული კომისია. მისი ფუნქცია მრავალნაირია: პოლიტიკურ არჩევნების გაძღოლა, საგრაფოების ექიმთა დანიშვნა, საავადმყოფოების გახსნა და მოვლა, გამასწორებელ დაწესებულებათს შენახვა, სკოლები, გზები, ხიდები, მეჯოგეობისათვის და სახალხო მეურნეობისათვის ყოველგვარი ზრუნვა, რკინის გზის შტოების გაყვანა და მოვლა, უძრავი ქონების შეძენა და სხ. 1888 წ. კანონით საგრაფოს საბჭო შესდგება თავმჯდომარისაგან, მამასახლისისაგან და მრჩეველთაგან—საბჭოს წევრთაგან; წევრობის უფლება აქვს ყველა ამომრჩეველს; არჩევნებში მონაწილეობს ყველა სრულწლოვანი მოქალაქე ორივე სქესისა, თუ უკანასკნელ წლის განმავლობაში საგრაფოს საზღვრებში ბინადრობდა და დაქირავებული მაინც ქონდა რაიმე შენობა minimum 10 ვირ. სტერ. 1887 წ. კანონით (Allotments Act) საგრაფოებს ეძლევა უფლება სამრევლოთა წინადადებით იძულებით შეისყიდოს მიწა ან აიღოს იძულებითი იჯარით 14—35 წლის ვადით. ამ კანონით შესაძლებელი გახდა უმიწა-წყლო მუშების დასახლკარება.

ფინანსიური მხარე. ფინანსიურად ინგლისის თვითმართველობანი სრულიად დამოუკიდებელი არიან სახელმწიფოსაგან. ყოველი თვითმართველობა თვითონ აწერს და კრებს კანონით მისდამი კუთვნილ რაოდენობას. გადასახადები თვითმართველობის სასარგებლოთ მრავალ გვარია, მაგრამ უმთავრეს როლს თამაშობს „ლარიბთათვის გადასახადი“, რომელიც ორგანიზაციის მხრივაც ტიპიურია. ეს გადასახადი გაიწერება ყველაზე „შეძლებისა და გვართ“ (ability). ეს უკანასკნელი უნდა განისაზღვრებოდეს საკუთრებით. ასე რომ გადასახადი აწვება: მიწას, შენობას, ტყეს, სავაჭრო-სამრეწველო საქონელს ე. ი. ისეთ საკუთრებას, რომელიც იძლევა რაიმე შემოსავალს. ამგვართ გადასახადისაგან თავისუფალია: ავეჯეულობა, სამკაული და სხ. ნივთები, რომელიც არავითარ შემოსავალს არ იძლევა. მაგრამ ამავე გადასახადისაგან თავისუფალია კაპიტალები ფულის სახით, მიწის რენტა, მოხელეთა ჯამაგირები, პენსიები, მუშის ხელფასი თუ ჰონორარი ინტელიგენტისა და სხ: აქედან ლოლიკურათ გამომდინარეობს უკვე, რომ გადასახადების სუბიექტი ე. ი. ის ვინც მას ფაქტიურად იხდის მესაკუთრე კი არაა, არამედ ვინც საკუთრებით უშუალოთ სარგებლობს: მოიჯარადრე, მდგმური. გამონაკლისს გადასახადისაგან არვინ არ შეადგენს. ვაწაწილება გადასახადისა ეყრდნობა შემოსავლის რაოდენობაზე (value). საგულისხმოა რომ გადასახადი ინგლისში იწერება და იკრიფება მხოლოდ წმიდა შემოსავალზე, ყოველგვარი გასავალის გამოკლებით, (net rental value). ეს ზომა მშვენივრათ იცავს კულტურულ ინტერესებს სახალხო მეურნეობისას, და ზოგავს გადასახადებით ძალზე დაბეგვრისაგან თვით ხალხს. ტენნიკა გადასახადების გაწერისა შემდეგია: სამრეგლოთა კავშირის საბჭო ირჩევს გადასახადების განმანაწილებელ კომიტეტს, რომელსაც ევალება ზედამხედველობა ყოველ კერძო სამრეგლოში მომუშავე პერსონალზე, რომელთაც ევალება წარუდგინონ კომიტეტს ყოველგვარ ხარჯთაკრების ანგარიშები. ხსენებული პერსონალი ადგენს საერთო შეძლების ანუ ქონების სიას და იქვე აღწუსხავეს მის გადასახადით დაბეგრილ წმიდა ნაწილს. ეგ სიები წარუდგება კომიტეტს, სადაც გამოფენილია ყველა დაინტერესებულთათვის ორი კვირის განმავლობაში გადასათვალიერებლათ. ვადის გასვლის შემდეგ შემოსულ განცხადებებთან ერთად სია შემოწმების შემდეგ კომიტეტის მიერ, შეიტანება რაიმე ცვლილებები თუ საჭიროა. ამის შემდეგ სიები უნდა დამტკიცდეს როგორც კანონიერათ შემდგარი ორი მომრიგებელ შუამავლის მიერ და გამოიფინოს საჯაროთ ეკლესიებსა, სკოლებსა თუ მოედნებზე. ამის შემდეგაც კანონით ყოველს დაინტერესებულს ეძლევა ვადა 28 დღე რაიმე უკანონობის გასაჩივრებისათვის. ასეთი ტენნიკა „ლარიბთათვის გადასახადისა“ ვრცელდება ყველა სხვა გადასახადებზე უნდა ითქვას რომ გადასახადი ინგლისში უმეტეს ნაწილათ ეხლაც მიზნობრივია ე. ი. ყოველ განსაკუთრებულ მიზნისთვის ხალხზე გაიწერება განსაკუთრებული გადასახადი. მაგ. ლარიბთათვის. განათებისათვის, მიწის გა-

ნოყიერებისათვის, სკოლისათვის იწერება და იკრიფება. ყოველთვის განსაკუთრებული გადასახადი ცალ-ცალკე. მხოლოდ აკრეფის შემდეგ თუ ერთ მიზნისათვის მეტი შემოვიდა ვიდრე საჭიროა, გადარჩენილს სხ. საჭირო საგანზე მოიხმარენ. ეს მიზნობრივი სისტემა გადასახადებისა ფრიათ უხერხულია და არ ექვემდებარება საერთო სისტემას. ბოლო ხანებში ინგლისი ცდილობს თავი დაახწიოს ამ უხერხულ ადათს და გაამარტივოს თავისი გადასახადების გაწერა-აკრეფის მეთოდი. მიელს ინგლისში 1902 წელს თვითმართველობათ „ლარიბთა გადასახადმა“ მისცა სულ 22.938.000 გირვ. სტერლინგი, აქედან ლარიბებს მოხმარდა მხოლოდ 12,261.000 გირ. სტერლ. დანარჩენი კი წავიდა პოლიციისა, გზებისა, სკოლისა და სხ. საჭიროებებზე.

ამგვარად წარმოებულ გადასახადების შემოსავალში მონაწილეობას ღებულობს საგრაფოები 15%-ში, საოლქო მართველობანი კი 15—10%-ში.

გარდა საკუთარ გადასახადებით აკრეფილ თანხებისა ინგლისის თვითმართველობათ ყოველ წლიურად ეძლევათ სახელმწიფო ხაზინიდან დახმარებები სხ. და სხ. სახით რომლის რაოდენობა წლიურათ 200.000.000 მან. აღემატება. ეს თანხა იკრიბება განსაკუთრებით მემკვიდრეობის მოძრაობაზე გაწერილ ბაჟიდან (probate duty). თვითმართველობათა სასარგებლოთ მიდის აგრეთვე სახელმწიფოს მიერ გაწერილი დამატებითი გადასახადი ლუდსა, სპირტზე და ფუფუნების საგნებზე. საინტერესოა გათვალისწინება ინგლისის თვითმართველობათა და სახელმწიფოს შემოსავალი საერთოთ:

ყველა თვითმართველობათა შემოსავალი გადასახადებისაგან (rates) უდრიდა 1906 წ. 58,2 მილიონი გირ. სტერლ. სახელმწიფოს შემოსავალი იმავე წელს კი უდრიდა 143,9 მილიონი გირვ. სტერლინგს. უკანასკნელ ციფრში არ შედის შემოსავალი, აკრეფილი სახელმწიფოს მოხელეთაგან. ამავე 1906 წ. თვითმართველობათა ვალი საზოგადოთ უდრიდა 435,5 მილიონ გირვ. სტერლ. 1909—10 წ.წ. ადგილობრივ კავშირთა (თვითმართველობათა) შემოსავალი ინგლისში უდრიდა=195,8 მილიონ გირვ. სტერლ. მათი ვალი კი გაიზარდა 623,8 მილიონ გირვ. სტერლინგამდე.

დაბეგვრა ხალხისა 1906 წ. ფრიად მძიმე იყო. მას აქეთ დაბეგვრა თანდათან იზრდება. ეგ სიმძიმე რომ ცხად ვყოთ საკმარისია აღინიშნოს რომ ხსენებულ წლის დაბეგვრა უდრიდა 32% გადასახადების ობიექტის ღირებულებისას.

2. თვითმართველობანი საფრანგეთში.

ღიამეტრულათ წინააღმდეგია საფრანგეთის თვითმართველობათა ტიპი ინგლისთან შედარებით. უკანასკნელი შედეგია ნელი, თანდათანობრივი საუკუნოებრივი განვითარებისა, რთული და მრავალ-ფეროვანია. საფრანგეთისა კი უმთავრესათ შედეგია ერთი წლის—1719 წ.—ერთი კანონის ცხოვრებაში გატარებისა. იგი უფრო ხელოვნურია, მაგრამ მაგი მეტი სიმეტრია და სიმარტივეა.

კომუნა. წერილი ერთეული საფრანგეთში წარმოდგენილია სასოფლო თვითმართველობით ანუ კომუნით. უკანასკნელის თავისუფლება ფრიად შეზღუდული იყო რევოლიუციით, რადგან ეზინოდათ ავტონომიურ ერთეულებში ისევ თავი არ წამოეყო კონტრ-რევოლიუციას. მხოლოდ 1884 წ. 5 აპრილის კანონით დაუბრუნდა კომუნას მეტი თავისუფლება და საკუთარ მერის არჩევის უფლებაც. კომუნას ორგანო არის: არჩეული სოფლის თავი. ანუ მერი, რომელსაც ყავს დამხმარენი და სასოფლო საბჭო. მთელი ძალაუფლება არის მერის ხელში, მაგრამ იგი ემორჩილება ადმინისტრაციის წარმომადგენელს—პრეფექტს, რომელსაც იგი ექვემდებარება, როგორც ცენტრის წარმომადგენელს. აქ გამოსკვივის საფრანგეთში საყოველთაოდ ყველგან მძაფრად გატარებული ცენტრალიზმი. კომუნის მოვალეობაა უმთავრესათ საპოლიციო მართველობა, პირველ დაწყებითი და უმეტეს შემთხვევაში საშუალო სკოლები, გზები, ხალხის ჯანმრთელობა, საეკლესიო და სახალხო მეურნეობისათვის ზრუნვა. ღარიბთათვის ზრუნვა ეკისრება საქველმოქმედო ბიუროებს. მხოლოდ 15 ივლისის 1893 წ. კანონით დაევალა თვითმართველობებს ღარიბ-სნეულთათვის ზრუნვა, მედიკური დახმარება, წამალი და მოვლა. საფრანგეთის ცენტრალისტურ სულის კვეთებით აიხსნება ის გარემოება, რომ ყველა ამ მიზნებისათვის საჭირო თანხა გადადის თვითმართველობათა ხელში მხოლოდ სახელმწიფოს საშუალებით და მისი სახელით. მასვე აქვს უაღრესათ დიდი გავლენა ყველა იმ საქმეების წაძლოლაში, რომელიც უშუალოთ ხალხის ფართო მასას ეხება.

დეპარტამენტი. მსხვილი სათვითმართებლო ერთეული განსახიერდება დეპარტამენტში, რომელიც გეოგრაფიულათ სრულიათ შემოფარგლულია. მისი მოქმედება-დამთავრება და განსრულება კომუნების მოღვაწეობისა. მის მოვალეობის ფარგლებში შედის სადეპარტამენტო და დაბების გზების მოვლა, ობოლთა და სულით-ავადმყოფთათვის ზრუნვა, დეპარტამენტის სატუსალოთა და შენობათა დაცვა და მოვლა, სასოფლო მეურნეობის და მრეწველობისათვის ზრუნვა.

ფინანსიური მხარე. საფრანგეთში თვითმართველობებს არა აქვთ საკუთარი გადასახადები, არამედ არსებობენ სახელმწიფო გადასახადების დამატებებით, რომელსაც ლებულობენ სახელმწიფოსაგან. ეს გარემოება ქმნის უკიდურეს დამოკიდებულებას თვითმართველობათა სახელმწიფოსაგან; კომუნების შემოსავლის წყარო შემდეგია:

1) კომუნების უძრავი თუ მოძრავი ქონებისგან. 2) დამატებითი სანტიმები. ასე ეძახიან იმ პროცენტებს რომელიც მიდის კომუნის სასარგებლოთ სახელმწიფოს მიერ გაწერილ პირდაპირ გადასახადიდან.

ეს დამატებითი სანტიმები განაწილდება სამ ხარისხად.

ა) ჩვეულებრივი სანტიმები, რომელიც თავის დანიშნულებაში კანონით არ განისაზღვრება და ფარავს ჩვეულებრივ გასავალს. იგი შეადგენს ხუთ პროცენტს მიწისა და პირადისა-და-ბინის გადასახადისას.

ბ) სპეციალური სანტიმებია, რომელიც თავის დანიშნულებაში კანონით განსაზღვრულია და იხარჯება მხოლოდ და ისიც წინასწარ გათვალისწინებულ საჭიროებებზე: მილიცია, გზები, სკოლები, დეფიციტის დაფარვა და სხ. ეს სანტიმები იქვეთება ოთხივე სახის პირდაპირ გადასახადებისაგან.

გ) არაჩვეულებრივი სანტიმებია, რომელიც მიდის უმთავრესათ ასეთ საჭიროებათა და საგნებისათვის, რომელიც არაა სავალდებულო თვითმართველობათათვის. აქედან ცხადია, რომ ამ დარგში კომუნები ძალიან შეზოკილი არიან.

დ) სახელმწიფო უთმობს კომუნებს 80% პროცენტების შემოსავლიდან, ცხენებსა და ეტლებზე გაწერილ გადასახადების ნაწილს, ნადირობის ნებართვებზე გადასახადისა, ძაღლებზე და ველოსიპედებზე გაწერილ გადასახადების ნაწილსა.

4) დიდ როლს თამაშობს საფრანგეთის სათვითმართებლო ერთეულებისათვის ე. წ. ოქტრუა (octroi) ერთგვარი ბაჟი შემოტანილ საქონელზე. როგორც არა პირდაპირი გადასახადი, იგი მოსპეს რეეოლუციის დროს მაგრამ ცხოვრებამ შემდეგ კიდევ წამოაყენა ოქტრუას საკითხი. იგი განაახლეს და ეხლა მას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საფრანგეთის ადგილობრივ ფინანსებისათვის. ოქტრუა ბევრავს: ღვინოს და სასმელებს, პირუტყვთა საკვებს, საშენ მასალას და სხ. ამ გადასახადს თვითმართველობა ან თვითონ კრეფს საკუთარ მოხელეთა საშუალებით ან სცემს იჯარით, რაც მას აძლევს განსაზღვრულ თანხას და პროცენტებს, ან ჰყიდის მის უფლებას ან უთმობს სახელმწიფოს, რომლისგანაც იგი ღებულობს თავის ხვედრს.

რომ ცხადი იქმნეს მკითხველისათვის თუ რა დიდ როლს თამაშობს ოქტრუა ადგილობრივ თვითმართველობათათვის მოვიყვანთ შემდეგ ციფრებს: 1907 წ. საერთო შემოსავალი უდრიდა 896,5 მილიონ ფრანკს, აქედან ოქტრუას ნაწილი იყო 276,3 მილიონ ფრანკი ე. ი. მთელი 30,8%.

გასაკვირი არ არის, რომ საზოგადოებრივი აზროვნება ძალზე ეწინააღმდეგება ოქტრუას სისტემას და მოითხოვს მის მოსპობას. ჩვენ არ ვიცით ამ ომის განმავლობაში რა მოხდა საფრანგეთის შინაგან ვითარებაში, მაგრამ ცხადი კია რომ ოქტრუას სისტემა დიდ ხანს ვეღარ დარჩება. უკვე 29 დეკემბერს 1897 წ. კანონით შეამცირეს ოქტრუა „ჰიგიენურ სასმელებზე“ 29 დეკემბერს სასმელებზე კანონით 1901 წ. იმავე სრულიად მოსპეს ოქტრუა, მხოლოდ ქალაქებისათვის კი დატოვეს.

დეპარტამენტების ფინანსები შედის სახელმწიფო ბიუჯეტში, როგორც განსაკუთრებული დამატება და გამოიხატება იმავე დამატებითი სანტიმებში. ყველა სანტიმები კანონით არის განსაზღვრული და ყველა კერძო შემთხვევაში მისი მომატება შეიძლება მხოლოდ განსაკუთრებული დეკრეტის ან კანონმდებლობის ძალით.

საერთოთ მაგ. 1904 წ. კომუნების შემოსავალი უდრიდა 207 მილიონ ფრანკს, დეპარტამენტებისა 195 მილიონ ფრანკს სულ კი 402 მილიონს.

თვითმართველობათ შემოუვიდა ათას ფრანკებში:

	მიწის გადასახ. დაუმუშ. მიწიდან	მიწის დაუმუშ. მიწიდან	პირადი-მოძრავე გადასახადი	ფანჯარაზე, კარებზე გადასახადი	პატენტზე გადასახადი
კომუნებს	53	417	35.196	21.136	39.483
დეპარტამენტებს	70	403	39.595	15.046	28.040

უმთავრესი გასავალი დეპარტამენტებისა იყო გზების მოვლა, რაზე-დაც დაიხარჯა 151.448.000 ფრანკი და საქველმოქმედო დაწესებულება-თათვის 86.716.000 ფრანკი. 1838—1901 წ.წ. სახელმწიფოს შემოსავალი გაიზარდა ოთხ პირდაპირი გადასახადისაგან:

293.000.000-დან 482 მილიონ ფრანკამდე ე. ი. 64 პროცენტით.

იმავე 63 წლის განმავლობაში თვითმართველობათა შემოსავალი იმავე გადასახადზე დაწესებულ დამატებითი სანტიმებით გაიზარდა:

დეპარტამენტებისა . . . . . 60,6 მილ. 195 მილიონ ფრანკამდე
 კომუნებისა . . . . . 32,0 მილ. 206 მილიონ ფრანკამდე.

ე. ი. საერთოთ ზრდა უდრის 328%.

ეს დამატებითი სანტიმები დედა ბოძია ადგილობრივი ფინანსებისა. იგი უდრიდა მაგ. 1903 წ. 25,9 პროცენტს ყველა კომუნების ბიუჯეტისას საერთოდ. ყველაზე მეტი რაოდენობა იყო 1891 წ. მაგ. კორსიკაში სადაც ფრანკზე 100—510 სანტიმს ღებულობდა ზოგი კომუნა. არის წლები, რო-დესაც კომუნები და დეპარტამენტების გაწერილობა დამატებითი სანტი-მებით ექვსჯერ მეტია ვიდრე სახელმწიფოს პირდაპირი გადასახადები. სა-ერთო მასშტაბით რომ ვიანგარიშოთ და გამოვითვალოთ თუ თითო მცხოვ-რებზე რამდენი გადასახადი მოდის მხოლოდ დამატებითი სანტიმების გა-დახდისას, შემდეგ სურათს მივიღებთ:

დეპარტამენტისათვის დამატებითი სანტიმები მოდიოდა თითო მცხოვრებზე 1982 წ. 4,01 მარკა.

1802 წ. 3,01 „

კომუნებისათვის დამატებითი სანტიმები მოდიოდა თითო მცხოვ-რებზე

1882 წ. — 2,85 მარკა

1902 წ. — 4,26 „

ამას თუ მიუმატებთ სხვა უამრავ გადასახადებს როგორც სახელმწი-ფოისას ისე საეკლესიოს და იმავე თვითმართველობათათვის, აშკარა გახ-დება, რომ არც საფრანგეთშია გლეხობა და მთელი ხალხი გადასახადებით ნაკლებათ დაბეგრულია.

3. თვითმართველობანი გერმანიაში *)

უკვე აღწერილ ინგლისის და საფრანგეთის თვითმართველობათა ორგანიზაციაში ჩვენ შევხვდით ერთის მხრივ უაღრეს მრავალ-ფეროვანობას, თითქმის უსისტემობას თვითმართველობათა დაარსება-მოქმედებაში, რაც ახასიათებს ინგლისის შინაურ ვითარებას, სანაც ყოველ მიჩნეულ მიზნისათვის ცალკე თვითმართველობანი ჩდება თავისი ფრიად განსაზღვრულ მაგრამ საკუთარ ფუნქციებით, აქ ყოველი ადგილობრივი ხასიათის საკითხი, თუნდაც უაღრესათ სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობისა, გადადის თვითმართველობაზე, რომელიც იმავე დროს, მაშასადამე სახელმწიფოებრივ ფუნქციებს კისრულობს. თვით სახელმწიფოს ადგილობრივ მართვა-გამგეობაში არც ერთი თავისი მოხელე, არა ჰყავს. მეორეს მხრივ ძალზე განვითარებული ცენტრალიზაცია, დამოკიდებულება ადგილობრივი თვითმართველობისა ცენტრისაგან, როგორც მართვა-გამგეობაში ისე ფინანსიურ წყობილებაში. სახელმწიფოს პრეფექტს ყველა ერთეულში მეტი მნიშვნელობა, უფლება და გავლენა აქვს ვიდრე არჩეულ მერს. ამ ორ ტიპის შუა ადგილს იკავებს თავის შინაურ ორგანიზაციაში გერმანია, რომელიც თითქო აზავებს ერთს მეორეში ინგლისის მრავალგვარობას საფრანგეთის რენიტარულ სისტემასთან. განსაკუთრებით ტიპიურია და დამახასიათებელი გერმანულ თვითმართველობათა სისტემაში პრუსიაში. შემოღებული და დამკვიდრებული ორგანიზაცია. საერთოთ მთელს გერმანიაში თვითმართველობათა ფუძეს შეადგენს სასოფლო ერთეული, თემი, როგორც მაგ. საფრანგეთში კომუნა, და შეიცავს მეტნაკლებობით თვითმართველობის ყველა ფუნქციებს. მაგრამ ამ სათვითმართებლო ერთეულთან ერთად, რომელსაც აწევს ადგილობრივი მართველობითი ფუნქციები გერმანიაში ისე, როგორც ინგლისში კიდევ შეხვდებით განსაკუთრებულს, მიზნობრივ კავშირებს თუ თვითმართველობით, ე. ი. ისეთ თვითმართველობათ, რომელიც დაარსებულია განსაკუთრებულის მიზნით, სპეციალური კერძო დანიშნულებით და მთელს თავის მოქმედებასა და მოღვაწეობას მხოლოდ აი, იმ კერძო მიზანს ანდომებს. მაგ. ხშირათ შეხვდებით გერმანიის სხვა და სხვა კუთხეში ტაძრის (ეკლესიის) თვითმართველობანი (Kirchengemeinden) ან კიდევ სასკოლო თვითმართველობათ (Schulgemeinden). საყოველთაოდ ითქმის, რომ თვითმართველობათა სამოქმედო რგოლი თანდათან განიერდება

*) A. Wagner und Preuss, Kommunale steuerfragen;

A. Wagner, Die finanzielle Mitbeteiligung der Gemeinden an kulturellen Staatseinrichtungen und die Entwicklung der Gemeindesteuern.

Fr. Heinle, Zur Reform des Gemeindefinanzwesens.

O. Gerlach, Gemeindesteuerrecht.

W. Roscher, System der Finanzwirtschaft.

K. W. Eheberg, Finanzwissenschaft.

და ვრცელდება ზოგჯერ თვით სახელმწიფოსაგან ერთი მეორეზე დათმობილ მიზნით ზოგჯერ კი თვით მიჩნეულ თვითმართველობის სამოქმედო ფარგლებში ადგილობრივი ცხოვრების ზრდა-განვითარებით და კულტურულ მოთხოვნილებათა გართულებით. უმეტეს შემთხვევებში გერმანიის თვითმართველობათ ევალებათ: ადგილობრივი პოლიციის (მილიციის) ხელმძღვანელობა ან ზოგიერთ პროვინციებში თუ არა ხელმძღვანელობა სახელმწიფოსადმი დახმარება მაინც, პირველ დაწყებითი, ზოგიერთ პროვინციებში საშუალო კოლებიც, დაბებისა თუ სასოფლო გზები, ღარიბთა თავშესაფარი და სახალხო ჯანმრთელობა.

პრუსიაში წვრილ ერთეულს წარმოადგენს სოფელი, თემი (Orts-gemeinde), რომელიც ფუძეს წარმოადგენს საშუალო ერთეულისათვის, რომელიც შესდგება მაზრისაგან (Kreis); მსხვილი ერთეულია უკვე პროვინცია. ეგ დანაწილება გერმანიის შემადგენელ სხვა და სხვა ნაწილებში სხვა და სხვა გვარად იწოდება. მაგ. ბავარიაშია მაზრა (Kreise) და ოლქები (Distrikts-gemeinde); საქსონიაში სარაიონო კავშირები (Bezirks-nerbände) და სხ. აზრი კი ყველგან ერთი და იგივეა გატარებული: წვრილი, საშუალო და მსხვილი ერთეულები ურთიერთ შორის ინაწილებენ ფუნქციებს და ერთი მეორეს შეაყვებს და განასრულებს ადგილობრივ მოღვაწეობაში. შინაგანი აგებულება მართვა-გამგეობისა არჩევნებზე დაფუძნებული ფრიად მოგვაგონებს უკვე განხილულს და ცნობით სისტემას, თუმცა დეტალებში გერმანიის სხვა და სხვა კუთხე ერთი მეორისაგან ანსხვავდება; რომ განმეორება არ მოგვიხდეს ჩვენ პირდაპირ გადავალთ ფინანსიურ ვითარების განხილვაზე, რომელსაც სრულათ ახალს ნიდავზე ჰყენებს პრუსიის 1893 წ. კანონი.

ფინანსიური ვითარება. გერმანიის თვითმართველობანი იკვებებიან როგორც საკუთარ გადასახადებით ისე სახელმწიფოს მიერ აკრეფილ გადასახადებზე დაწესებულ დამატებებით. ფინანსიური სახე თვითმართველობათა გერმანიის შემდგენელ ნაწილებში სულ სხვა და სხვაა. ჩვენ შევიჩრდებით ყველაზე უფრო თვალსაჩინო და დამახასიათებელ თვისებებზე.

პრუსიაში წვრილი ერთეულის შემოსავალი იკრიფებოდა განსაკუთრებით: 1) სახელმწიფოს გადასახადის (პირდაპირი) დამატებებისაგან; ეს დამატებები დაწესებული იყო მიწისა, სარეწავთა, შემოსავლის კვალობისა და კლასების გადასახადზე. დამატებების რაოდენობა 1893 წლამდე უდრიდა საზოგადოთ 300%, ეს ის დამატებებია რომელნიც დაწესებულ იყო მხოლოდ შემოსავლის კვალობაზე გაწერილ გადასახადზე; 2) სამრეწველო წარმოებებისაგან; 3) საკუთარ ქონებისაგან. ამათ გარდა მათ ქონდა კიდევ თავისი სპეციალური რეალური სათემო გადასახადი—შემოსავალზე, ბინაზე, ძაღლებზე გაწერილი; შემდეგ კიდევ არა პირდაპირი გადასახადები სათბობ მასალაზე, საკვებზე, ხილეულობისაგან გაწურულ ღვინოზე, ლუღზე და სხ. ეს უკანასკნელი ჩვენ უკვე საფრანგეთის ოქტრუას გვაგონებს, თუმ-

ცა მისი მნიშვნელობა საერთოთ ფინანსებისათვის აქ ძალზე მცირე იყო—სულ 3% უდრიდა.

მაზრების თვითმართველობათა შემოსავალი იკრიფებოდა: 1) იმავე სახელმწიფო გადასახადზე დაწესებულ დამატებებისაგან, 2) საკუთარ ქონებისაგან და 3) ხაზინის დახმარებისაგან. მთელი 52% თავიანთი ბიუჯეტის მათ შემოუდიოდათ გადასახადებისაგან; შედარებით ნაკლებ როლს თამაშობდა ხაზინის დახმარება, რომელიც საერთოთ 18% არ აღემატებოდა.

პროვინცია კი თავის საჭირო ფინანსებს კრეფდა სახელმწიფოს დოტაციებიდან, (უკანასკნელი გულისხმობს სახელმწიფოს მიერი დახმარებას ფულსა თუ სხ. რაიმე მატერიალური. სახით. თვითმართველობათათვის); კაპიტალების შემოსავლიდან, უძრავ ქონებადან და გადასახადებიდან. უნდა აღინიშნოს, რომ პროვინციისათვის უდიდეს როლს თამაშობდა სწორეთ დოტაციები, სახელმწიფოსგან მიღებული დახმარება, რომელიც საერთოთ შეადგენდა 63,52% პროვინციათა საერთო ბიუჯეტისას. აქ ერთი გარემოებაა საყურადღებო. სახელმწიფო თავის დახმარების გაცემისას თვითმართველობაზე ან არ საზღვრავდა წინასწარ თუ რასა და რა საჭიროებას უნდა მოხმარებოდა გაწეული დახმარება—ეს იყო ნამდვილი დოტაცია; ან და წინასწარ გარკვევით და დაწვრილებითი აღნუსხვით ჩამოთვლიდნენ, რომ გაწეული დახმარება უნდა მოხმარდეს მაგ. გზების გაყვანას, სამეურნეო სკოლების აგებას, მიწის განოყიერებას, 'გლახაკთა' შენახვას. უკანასკნელ შემთხვევაში ჩვენ გვაქვს საქმე უკვე ე. წ. სუბვენციებთან (Subventionen). პროვინციებისათვის შემოსავლის ორივე წყაროს უდიდესი მნიშვნელობა ქონდა. ეს დახმარება — დოტაციები და სუბვენციები — სახელმწიფოს მიერ ნაწილდებოდა პროვინციებზე მცხოვრებთა რაოდენობისა და სივრცის მიხედვით. მაგრამ იყო შემთხვევა როდესაც პროვინციას ფული მაინც არ ყოფნიდა ხარჯების დასაფარავათ. უკანასკნელ შემთხვევაში პროვინციის თვითმართველობის ხმოსანთა ყრილობას უფლება ქონდა დაედგინა, რომ საჭირო თანხა შეეკრიფათ გადასახადის სახით, რაც შედარებით სასწრაფოთ სისრულეში მოყავდათ. ამ შემთხვევაში საჭირო თანხას გააწერდნენ მაზრებს, მის და მიხედვით. თუ რომელი მაზრა რამდენ სახელმწიფო პირდაპირ გადასახადს იხდიდა. მაზრა თავისი მხრივ გაანაწილებდა თავის წევრებზე მისდამი კუთვნილ თანხას. დრო გამოშვებით იყო შემთხვევა, რომ რაიმე გაუმჯობესების შემოღებით. არხისა ან რკინის გზისა ან კიდევ სხ. სახით თათოული მაზრა პოულობდა მილიონს ან დიდ სარგებლობას. ამ შემთხვევაში პროვინციას უფლება ქონდა მაზრის მეტ-ნაკლებობით დაბეგვრისა იმ სარგებლობასთან შეფარდებით, რომელსაც მაზრა პოულობდა ახალ გაუმჯობესებით სხვა მაზრებთან შედარებით. აქ ვხედავთ ჩვენ უკვე ჩანასახს სამსახურისა და სანაცვლო სამსახურის (Zeistung und Gegenleistung) პრინციპისას, რომელიც შემდეგ განვითარების პროცესში ადგილობრივ თვითმართველობათათვის. გადაწყვეტი მნიშვნელობის

შეიქმნება. გადასახადები პროვინციის ბიუჯეტში შედარებით ნაკლებ როლს თამაშობდა; იგი უდრიდა დაახლოვებით არა უმეტეს 23, 34%-ისას.

ასეთი იყო ფინანსიური ვითარება პრუსიაში, მინამ მოახდენდნ გადასახადების რეფორმას 24 ივნისის 1891 და 14 ივლისის 1893 წლის ორი კანონით. ამ ორ უკანასკნელ კანონს კიდევ დაერთო ორი ახალი (ე. წ. Novellen) 30 ივლისის 1895 წ. და 24 ივლისის 1906 წ. რეფორმა უმთავრესათ თავისი დედა აზრით გამოიხატა მაში, რომ საგელმწიფომ ხელი აიღო თვითმართველობათა სასარგებლოთ ყველა რეალურ გადასახადებზე. თვითმართველობათა ხარჯები ამ რეფორმის ძალით უნდა დაიფაროს უმთავრესათ: მიწისა, შენობათა და სარეწავთა გადასახადებიდან შემოსულ თანხის საშუალებით. სახელმწიფო კი თავისთვის იტოვებს შემოსავლის

კვალობაზე გადასახადს და გაცემულ უფლებათა ასანაზღაურებლათ მასვე შემოაქვს კიდევ შეძლების კვალობაზე გადასახადი (Vermögenssteuer). აქ უფლებები თვითმართველობათა და სახელმწიფოს შორის მკაფიოთ არის განსაზღვრული. ისე, რომ არც ერთი სხვა დარგში, მაგ. ადმინისტრაციაში, და არცერთ სხვა ქვეყანაში თავის ბადალს ვერ ჰპოებს. თვითმართველობათ მიჩნეული აქვთ განსაკუთრებული წყარო რეალურ შემოსავლისა, რომელიც მას სახელმწიფომ დაუთმო. სახელმწიფოს აქვს თვითური შემოსავლის წყარო, რომელიც დანიშნულია მხოლოდ სახელმწიფო ბიუჯეტისათვის; მართალია, თვითმართველობათ აქვთ უფლება მიიღონ შემოსავლის კვალობაზე გადასახადიდან ნაწილი, მაგრამ 1) მხოლოდ როგორც დამატება სახელმწიფოს მიერ დაწესებულ გადასახადზე; მაშასადამე ბატონ-პატრონობა და ხელმძღვანელობა ამ გადასახადზე ყოველ შემთხვევაში რჩება სახელმწიფო უწყებათ, 2) ეს დამატებები უნდა ეთანხმებოდეს სახელმწიფოს მიერ მიღებულ სისტემას და გაწერილ რაოდენობას, 3) ცხრაას მარკიანზე ნაკლებ შემოსავალზე გაწერილი გადასახადი არ უნდა გაცილდეს სახელმწიფოს მიერ დაწესებულ ნორმას ე. ი. 1,20 მარკა თუ შემოს. 420 მარკას უდრის

2,40	„	„	„	420—660 მარ. უდ.
4	„	„	„	660—900 „ „

განსაკუთრებული შემოსავლის კვალობაზე გადასახადის შემოღება თვითმართველობათა მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში შეზღუდვით შეუძლიათ. სრულიად შეუძლებელია, რომ თვითმართველობამ შემოიღოს შეძლების კვალობაზე გადასახადი (Vermögenssteuer), რომელიც საცხებით და უცვლელათ სახელმწიფოს კუთვნილებას შეიცავს. ასეთი განსაზღვრა შემოსავლის წყაროებისა და განსაკუთრებით რეალური გადასახადებზე უარის თქმა სახელმწიფოს მიერ გამოიწვია შემდეგმა მოსაზრებამ.

რეფორმის წინ პრუსიაში იყო სამი რეალური გადასახადი: მიწაზე-სახლებზე და სარეწავზე. სამივე დარგს გადასახადი სულ სხვა და სხვა სიმძიმით აწევბოდა. მაგ. სარეწავთ შემოსავალზე სულ 1% თუ უხდებოდა გადასახადი და ისიც თუ მისი შემოსავალი 1.500 მარკას მაინც უდრიდა,

წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი გადასახადისაგან სრულიათ თავისუფლდებოდა; მაშინ როდესაც ორ პირველ დარგზე გადასახადიც უფრო მძიმე იყო 5—4% და არც არავითარი შეღავათი. საარსებო ბინა მუშის (Existenzminimum) გამოკლებით არ არსებობდა. ამას განსაკუთრებით მწვავეთ გრძნობდა უფრო ნაკლები წრე. ამას დაუმატეთ კიდევ რომ გადასახადი არ ეხებოდა მოძრავ კაპიტალის შემოსავალს. პრუსიის მთავრობა არა ერთხელ დამდგარა ყველა ამ გადასახადების სიმძიმის უფრო სამართლიანად, მათი პროცენტის გათანაწილების აუცილებლის წინ, მაგრამ ამ გათანაწილების მოხდენა თითქმის შეუძლებელი იყო, რადგან ხსენებულ სამ დარგზე გაწერილ გადასახადებს, სამივეს თავ-თავისი და სრულიათ განსხვავებული მასშტაბი ქონდათ; მაგ. მიწის გადასახადის პრინციპი ეყრდნობოდა ძველის ძველ კადასტრს, რომელსაც მიზნათ ქონდა მფლობელობათა ანუ საკუთრებათა ე. ი. სამეურნეო ერთეულთა ურთი-ერთ შორის შედარებითი რაოდენობის გაზომვა და გამოკვლევა და არა ყოველი კერძო და თვითეული სამეურნეო ერთეულის წმიდა შემოსავალი. ამის გარდა თვით კადასტრი ძველზე ძველი და ახალ დროისთვის სრულიად შეუფერებელი იყო. ასეთი სხვადასხვაობა სამივე დარის გადასახადების საფუძვლისა შეუძლებლათ ხდიდა ახლო მომავალში მათ გათანაბრებას. საჭირო იყო ახალი და ძვირი კადასტრის შემოღება, სრულიად გამოცვლა მასშტაბებისა და ამასთანავე პირდაპირი გადასახადების ნაკლი, უმოძრაობა მაინც დარჩებოდა. საქმე იმაშია, რომ სახელმწიფოს ინტერესია გადასახადი იყოს მოძრავი ე. ი. მისი პროცენტის გადიდებით თუ შემცირებით შესაფერისათ. იცვლებოდეს შემოსავალიც. ეს თვისება რეალურ გადასახადს არაა აქვს. მისი შემოსავალი კუს ნაბიჯივით იზრდება და სახელმწიფოს თანამედროვე ბიუჯეტები კი ელვის სისწრაფით.

თვითმართველობათა ხელში კი რეალურ გადასახადების ბევრი ნაკლი შედარებით ადვილათ შეიძლება ავიციდინოთ. თვითმართველობა სწორეთ. მისთვის, რომ მისი სამოღვაწო ასპარეზი ვიწროთ არის შემოფარგლული ადგილობრივი მეურნეობის განვითარებას და მომხდარ ცვლილებათ უფრო ადვილათ მისდევს, უფრო ზედმიწევნით გააუწევს ანგარიშს ვიდრე სახელმწიფო. თვითმართველობის ფარგლებში მოქცეულ ქონებათა, მიწისა, წარმოების ღირებულების გამოკვლევა თუ შეფასება მას უფრო ეხერხება და სწორეთ ამით შეიძლება გამოკეთდეს კადასტრის სისტემის ბევრი უხერხულობა.

მაგრამ ამ რეფორმის გატარებისას ხელმძღვანელობდნენ კიდევ სხვა მოსაზრებით, რომელსაც ემყარება ხსენებული კანონები. თვითმართველობის მოღვაწეობა გამოიხატება უმთავრესათ მიმოსვლისა, ქველმოქმედებისა, მეურნეობის და სხ. ამგვარ დარგებში ე. ი. წმიდა ეკონომიურ ხასიათისა და წარმოადგენს ერთგვარ ეკონომიურ კავშირს. აქედან გამომდინარეობს, რომ ეკონომიური ხასიათის ზომები თუ გაემჯობესებანი, რომელიც მოხ-

დენილია თვითმართველობათა თაოსნობით სასარგებლოა მეტ-ნაკლებობით კერძო ეკონომიურ დაწესებულებათათვისაც, რომელთაც უნდა იკისრონ იმავე მეტ-ნაკლებობით თვითმართველობის მიჩნეულ გაუმჯობესებაზე გაწეული ვასავალისა და ხარჯების დაფარვა. მაგ. თვითმართველობამ გაიყვანა ახალი გზა, არხი ან აავო ისეთი შენობა და გამართა ისეთი დაწესებულება რომელიც ახლო თუ მოშორებით მდებარე რაიონების მფლობელთ თუ მწარმოებელთ, მესაკუთრეთ მრეწველთ, სახლის პატრონთ და სხ. მეტ-ნაკლებობით საკუთრებისა თუ წარმოების ღირებულებას და შემოსავალს გაუდიდებს. რასაკვირველია, აქ უნდა მიღებულ იქნას სრულიათ ახალი პრინციპი ფინანსიურ მეცნიერებისა: სამსახურისა და სანაცვლო სამსახურისა (Leistung und Gegenleistung). მართალია, თვითმართველობათ, ისე როგორც სახელმწიფოს, ვვალებათ ისეთი საქმეებიც, რომელიც ერთგვარათ სასარგებლოა ყველასათვის. ეს საქმეებია საერთო მმართველობის ხასიათის და სახელმწიფოს მიერ თვითმართველობაზე დაკისრებული, აქ აუცილებლად უნდა იყოს მიღებული გადასახადი ყველაზე გაწერილი შეძლებისა და გვართ, რადგან ყოველი მოქალაქე ვალდებულია ემსახუროს რამდენათაც შეუძლია თავის თვითმართველობას; მაგრამ წმიდა ეკონომიური ახალი ზომებით ზოგი მესაკუთრე თუ მწარმოებელი შეუძლებლათ დიდ სარგებლობას ჰპოვებს და სწორეთ ამისთვის შემოიღეს პრუსიაში ხსენებული პრინციპის—სამსახური და სანაცვლო სამსახურის—გადასახადი, რომლის შესახებ ბევრი კამათი იყო ფინანსიურ ლიტერატურაში, რომელიც ჯერ კიდევ დაუსრულებელია, ერთი ჯგუფი პრინციპიალათ წინააღმდეგი იყო უკანესკნელი სისტემისა, მეორე ჯგუფი უპირობოთ მოითხოვდა სისტემის გატარებას; შედარებით უფრო შემარბებელ ნიადაგზე იდგა ცნობილი ად. ვაგნერის სკოლა, რომელიც საჭიროდ ცნობდა სისტემის გატარებას თვითმართველობებში და არა სახელმწიფოს ბიუჯეტისათვის, რომელსაც აფუძნებდა: „ვისაც რამდენი შეუძლია თავისი ეკონომიური მდგომარეობით იმდენის სახელმწიფოსათვის გადასახადის სახით გაღების აუცილებლობაზე“.

კანონი შემდეგნაირად გამოსთქვამს ახალ პრინციპით გადასახადის შემოღებას: „თვითმართველობათ უფლება ეძლევათ საზოგადო ინტერესისათვის აგებულ თუ დაცულ დაწესებულებათა გამო გაწეულ ხარჯების დასაფარავათ გააწეროს გადასახადი იმ მესაკუთრეთ და მწარმოებელთ, რომელიც ამით პოულობენ განსაკუთრებულ სარგებლობას. გადასახადი უნდა ეთანხმებოდეს მიღებულ სარგებლობას“ (მუხ. 9). დაახლოვებით ასეთივეა ფინანსიური წყობილება საქსონიაშიც, მაგრამ აქ თვითმართველობები გაცილებით უფრო ავტონომიური და თავისუფალია დანარჩენ პროვინციებთან შედარებით. საყოველთაოთ დაწესებულია, რომ მიწა თუ სარეწავი მხოლოდ თავი მდებარეობის ადგილზე შეიძლება დაიბეგროს. გადასახადით ყველა წევრები თვითმართველობისა აუცილებლათ უნდა იხდიდეს შედ-

ლებისდაგვართ გადასახადს. აქ ერთი მეორესთან არსებობს როგორც რეალური ისე პირადი გადასახადი. უკანასკნელი უმთავრესათ შემოსავალზე გადასახადში განსახიერდება, რომელსაც უმთავრესი ადგილი უკავია თვითმართველობის ბიუჯეტში. ეს გარემოება შედეგია იმ სრული ავტონომიისა, რომელიც მეფობს სიქსონიის თვითმართველობებში თვით ფინანსიურ დარგშია. არა პირობაპირი გადასახადები შეიძლება მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში შემოიღონ.

ბავარიაში თვითმართველობები ლებულობენ სახელმწიფო პირდაპირი გადასახადებიდან განსაზღვრულ პროცენტებს. 14 აგვისტოს 1910 წლის კანონით ეს პროცენტები ყოველ მოქალაქისათვის სხვა და სხვანაირია იმისა და მიხედვით, თუ რამდენათ დაინტერესებული მიჩნეული მოქალაქე თვითმართველობის დაწესებულებებით; ე. ი. სახელმწიფო გადასახადის ვალეზისას ყოველ მოქალაქეს მით უფრო მეტი პროცენტის გაღება დაჭირდება თვითმართველობისათვის, რაც უფრო მეტ სარგებლობას, რაც უფრო მეტი ინტერესი აქვს მას თვითმართველობის დაწესებულებებში. ხელფასი, მოხელეთა ჯამაგირები რასაკვირველია ნაკლებათ იბეგრება ხსენებულ პროცენტებით ვიდრე რაიმე სამრეწველოს შემოსავალი. 1 აპრილის 1910 წლის კანონით გადასახადი იწერება აგრეთვე საკვებზეც მაგ. ყავასა, ხილეულობაზე, ლუღზე. თვითმართველობათათვის პროცენტს იხდის ყოველი მოქალაქე, რომელიც დაბეგვრილია სახელმწიფო გადასახადით. თვითმართველობათა სრულს განკარგულებაშია ძალღებზე გაწერილი გადასახადი 1 იანვ. 1912 წ. კანონით; და ნახევარი გადასახადებისა, რომელიც ეხება უძრავ ქონების ყიდვა-გაყიდვას. უმთავრესრ წყარო შემოსავლისა არის, მაშასადამე სახელმწიფო გადასახადებზე დაწესებული და დამატებები, მხოლოდ ამ უკანასკნელს აქ სხვა სახელი აქვს, სახელდობრ—პროცენტები.

ვიურტემბერგში თვითმართველობას უფლება აქვს აკრიფოს დამატებები მიწისა, შენობათა და კაპიტალის რენტაზე, შემოსავლის კვალობაზე და უძრავ (მიწის) ყიდვა-გაყიდვაზე დაწესებულ გადასახადებზე. გარდა ამისა ვიურტემბერგი მითი განსხვავდება ჩამოთვლილთაგან, რომ აქ შემოღებულია წმიდა პირადი გადასახადი; თუ ცხოვრობთ ამ პროვინციაში თქვენ უსათუოთ იხდით პირად საცხოვრებელ გადასახადს (Wohnsteuer); აქაც შემოღებულია ძალღებზე გადასახადი, ზოგიერთ შემთხვევაში ლუღსა, გაზსა და ელექტრონის განათებაზეც; ეს უკანასკნელი მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, თუ რეალური გადასახადი მიღებულ ნორმას აღემატება (4% კატასტრისა); საცხოვრებელი გადასახადი უდრის წლიურათ მამაკაცისათვის—2 მარკა; და 1 მარკა ყოველ დამოუკიდებელ დედაკაცზე.

მოყვანილი აღწერა ცხადათ გვაჩვენებს, რომ გერმანიის სხვა და სხვა კუთხეებში თვითმართველობები თუ უმთავრეს მოხაზულობით ყველგან ერთი და იმავე პრინციპზე არის აშენებული, წვრილმანებში ერთი მეორესაგან ძალზე განირჩევა. ყველაზე უფრო თანამედროვე და წინ გასწრებულია

პრუსია და საქსონია, რომელიც მაგალითს აძლევს დანარჩენ კუთხეებს, რომელნიც თავიანთ განვითარებაში თუმცა ერთ მთავარ საქმეს უახლოვდება მაგრამ თავისებურობას მაინც არ ჰკარგავს. საქსონია და პრუსიაში თვითმართველობები ერთი მეორისაგან ძნელათ თუ გაირჩევა, მაგრამ წვრილანებში ორივე პროვინცია მაინც თავისებურათაა ჩამოყალიბებული. ბავარია თავის დღეში არ იქნება კობიო ვიურტემბერგისა, როგორც მაგ. საფრანგეთში ერთი დეპარტამენტის კომუნალური ცხოვრება სტერეოტიპული განმეორებაა მეორესი. აქ როლს თამაშობს როგორც ისტორიული წარმოსული ისე გეოგრაფიული დანაწილება სახელმწიფოსი. უნიტარული სისტემა ზოგ სახელმწიფოს უხდება და ზოგს კი არა.

განხილული ტიპები სხვა და სხვა ცვალებადობით სხვაგანაც გვხვდება ევროპაში, მაგრამ მთავარი გარებობა ისაა, რომ თვით ამ სამ ტიპთა შორის ყველაზე განვითარებული, ყველაზე მოდერნული და დემოკრატიულია პრუსიის თვითმართველობის სისტემა, რომელიც კიდევ უფრო გასრულდებოდა ომიანობის მიერ. გამოწვეულ საქიროებათა დაკმაყოფილებისას. მსოფლიო ომმა ბევრი ახალი აღმოჩენანი უბოძა კაცობრიობას, როგორც სამხედრო ტექნიკაში ისე სახელმწიფოებრივ პრაქტიკაში. მაგრამ ყველაზე შესამჩნევი იქნება ის ტიპი ერთა შინაგან ორგანიზაციისა, რომელიც დამკვიდრდება ომისა და მის მომდევნო ხანაში დაგროვილ გამოცდებითა და ახალ გარემოებათა ზეგავლენით. კაცობრიობის სახელმწიფოებრივი ისტორია დღემდე მუდამ იმ სახელმწიფოს არგუნებდა მეტ გამძლეობის ძალას, სიმტკიცეს, კულტურულსა და პოლიტიკურ ჰეგემონიას, რომლის შინაური ვითარება შინაგანი ორგანიზაცია უფრო მიზან შეწონილი, ცხოვრებასთან შეფარდებული და სახელმწიფო აპარატთან შეხმატებული იყო.

არ კმარა ერის მტკიცე ნების ყოფა, თუ არ შეიქმნა საშუალება მისი მწყობრათ და ძლიერათ გამოაშკარავებისა. ჩვენი სახელმწიფო ჯერ კიდევ ნორჩი და ახალი ფეხადგმულია, მისი შინაგანი ორგანიზაცია მხოლოდ დაწყებულია ჩვენთან. ერთათ აზიის სხვა ერებიც ემზადებიან თავიანთ სახელმწიფოს მოსაწყობათ ან გარდასაქმნელათ: ეგვიპტე, ინდოეთი, თვით ოსმალეთიც, ჩინეთი და სხ. აქ ხდება ერთგვარი შეჯიბრება ერთა ნიჭიერებისა სახელმწიფოებრივი უნარისა და კულტურისნობისა.

აზიამ ევროპას ბევრი რამ მისცა თვით მე-XIX — XX საუკუნეში ინდოელთა და იაპონელთა საშუალებით. თუ რომელიმე ერის სახელმწიფოებრივი შინაგანი ორგანიზაცია ყოველის მხრივ დასრულებულ და თანამედროვე გართულებულ ცხოვრებასთან შეფარდებული აღმოჩნდა, ეჭვი არაა, ის გახდება დანარჩენისათვის ამ მხრივ სამაგალითოდ, რა გინდ მდგომარეობა არ ეკავოს მას საერთაშორისო ოჯახში. თვით საგნის სიდიადე და მაღალი მნიშვნელობა აკუთვნებს მას შესაფერ. ადგილს საკაცობრიო ოჯახში.

თანამედროვე სახელმწიფოებში ყველაფერი, უმცირესი წვრილმანიც კი, უნდა წარმოებდეს მსიფლიო საზომით, კაცობრიობის კულტურულ განვითარების მთავარ მიმართულებასთან შეფარდებით.

D-r philos. ტიტე მარგველაშვილი.

სათბობი მასალის საკითხი ჩვენში

1.

საწარმოო ძალთა განვითარება ჩვენში მკიდროდ დაკავშირებულია სათბობიან საწვავი მასალის რაოდენობაზედ და მის სიაფეზედ.

ამ უამად ჩვენ სავსებით დამოკიდებული ვართ ბაქოს ნავთზედ, რადგანაც ადგილობრივად ნავთის დამუშავება ჯერჯერობით ძნელდება და ძვირადღაც ჯდება.

ჯერ ისევ ომამდის და შემდეგ ომის დროსაც, როცა ნავთის დამუშავება გაძვირდა, განიზრახეს ნავთის შეცვლა სხვა სათბობი მასალით როგორც რკინის გზების მოძრაობისათვის, ისე სხვა საჭიროებისათვისაც; ამ მიზნით მაშინ რკინის გზის სამმართველომ შეიმუშავა პროექტი მდ. რიონის ენერჯის გამოყენებისა ზესტაფონიდან ხაშურამდე. რკინის გზის ელექტრიფიკაციისთვის მეორე პროექტი შეიმუშავა ამ რვა წლის წინათ ქალ. ტფილისმა მდ. არაგვის ენერჯის გამოსაყენებლად ქალაქის საჭიროებისათვის; განათებისათვის, ტრამვაის მოძრაობისათვის და სხვა და სხვა სახელოსნოების და ქარხნების საჭიროებისათვის.

ომის დროს, როცა ნავთის დიდი კრიზისი იყო, სამხედრო უწყებამ განიზრახა ამიერ-კავკასიის რკინის გზაზედ მოძრაობა ქვა-ნახშირით მოეწყო; ამ მიზნით მან ტყიბულის ქვა-ნახშირის ინტესიური დამუშავება დაიწყო.

ამ რიგად, სათბობი მასალის კრიზისის დროს, მის განელლებას ჩვენებური თეთრი და შავი ნახშირის საშუალებით არ ეცდებოდენ ხოლმე.

ჩვენი ქვეყანა თეთრი ნახშირით მდიდარია; მას საკმარისად აქვს შავი ნახშირიც.

უმთავრეს ჩვენ მდინარეებს და ჩანჩქრებს სამ მილიონამდე ცხენის ძალა შეუძლიან მოგვცეს. მარტო ჰდრაულიური სადგურის მოწყობა რიონზე, რომელიც ორმოცდაათი ათას ცხენის ძალას მოგვცემს, საკმარისი იქნება ჩვენი საჭიროებისათვის პირველ ხანებში.

სანამ შვეიცარია გერმანიის ქვანახშირზედ იყო დამოკიდებული, მისი რკინის გზები ყოველთვის ზარალს იძლეოდა, მაგრამ შვეიცარიამ პირველმა განახორციელა ევროპაში რკინის გზების ელექტრიფიკაცია და მათი ექსპლუატაცია ნორმალურ პირობებში ჩააყენა; ჩვენი ქვეყანაც მთავორიანი

ქვეყანა, სადაც გზების პროფილები ხშირად უსწორ-მასწორო და აღმართიანია; ასეთ გზებზედ ელექტრონის ენერგიით მოძრაობა სხვა უპირატესობასთან ერთად 25%—35% ეკონომიას იძლევა სათბობი მასალისას, რადგანაც მიმოსვლა უფრო ჩქარია და ერთი და იმავე ძალის ელექტრომატორი უფრო მსუბუქია ვიდრე ორთქლმავალი და მეტი ტვირთი მიაქვს აღმართზედ, ვიდრე იმავე ძალის ორთქლმავალს. რაიცა შეეხება მრეწველობას, განსაკუთრებით ელექტრომეტალურგიასა და ელექტროხიმიას, აქ ელექტრონული ენერგიის უპირატესობა უფრო დიდია. აქ სათბობი მასალის ეკონომია ორჯერ და ხან ხუთჯერ მეტია. გარდა ამისა ელექტრონულ ქურაში ყოველნაირი მადანი შეიძლება გადაიდნოს. აქ სითბო და ტემპერატურა შეიძლება მოწესრიგდეს საჭიროების მიხედვით; მადანი ბევრად უფრო სუფთა გამოდის ქურიდან, ვიდრე ნახშირის, კოკსის ან ნავთის ხმარების დროს. ქურის შესაკეთებელი ხარჯები მცირეა, რადგანაც მთელი სითბო გასაძნობ მადანშია შეგროვილი და ქურის კედლებს არ აზიანებს; მუშა ხელი შემცირებულია, რადგანაც არ არი საჭირო მადნის დაფხვნა ან დაფქვა; ქურა უფრო მეტ % ლითონს იძლევა დადნობის შემდეგ; საჭირო არ არის აქ ჰაერის შესაბერი მანქანები, როგორც ქვანახშირის ან კოკსის ხმარების დროს.

ელექტრონის ენერგიამ დიდი ცვლილება შეიტანა თანამედროვე ინდუსტრიაში; ჩვენში მადნეულობის მდებარეობა, მათი წვრილ ძარღვევად და ბუდეებად დანაწილება მიწის წიაღში უტყუარად გვიმტკიცებს, რომ მათი ეკონომიურად დამუშავება შესაძლებელია მხოლოდ იაფი ელექტრონის ენერგიის, ანუ, როგორც ინდუსტრიაში ეძახიან, თეთრი ნახშირის საშვალებით.

2.

ქვანახშირი, რომელსაც სამრეწველო მნიშვნელობა აქვს, ჩვენი რესპუბლიკის ორ რაიონშია: ტყიბულსა და ტყვარჩელში.

ტყვარჩელისა და ტყიბულის ქვანახშირი გეოლოგიურად ერთი და იმავე ფორმაციისაა, ღირსებითაც ერთი მეორისაგან დიდად არ განსხვავდება. ტყვარჩელის ქვანახშირის რაოდენობა ცხრა მილიარდ ფუთამდის არის გამოანგარიშებული, ტყიბულის ქვანახშირის რაოდენობა კი ნავარაუდევია ხუთ მილიარდ ფუთამდე; ასე რომ ამ ორ რაიონში. ჩვენ გვაქვს დაახლოვებით 14 მილიარდამდე ფუთი ნახშირი; ამას შეგვიძლიან მივუმატოთ მესამე რაიონი არტაანის ოლქში, სადაც ნახშირის რაოდენობა ნავარაუდევია ერთ მილიარდ ფუთამდე; თუმცა ეს ნახშირი დაბალი ხარისხისაა, მაგრამ ამ მხარისათვის თავის დროზედ დიდი მნიშვნელობა ექნება. სათბობ მასალათა შორის არ შეგვიძლიან არ დავნიშნოთ ტორფის (მიწანდარის) მნიშვნელობა; სენაკის მაზრაში, ზღვის ახლო, ტორფიანი ჭაობების დიდი სივრცეა. როდესაც ჩვენი მიწად-მოქმედების სამინისტრო ან სენა-

ქის მაზრის ერობა ამ ქაობების დაშრობას შეუდგება, მათ წინ დაუდგებათ ტორფის ექსპლუატაციის საკითხი; ეს ვებერთელა ქაობიანი სივრცე, რომლის სიღრმე სამ საუენს აღემატება, გაშრობის შემდეგ, არამც თუ გამოსადევი იქნება ყოველნაირი კულტურული მეურნეობისათვის, იგი უხვსა და იაფ სათაშობ მასალასაც მოგვცემს. დამუშავებული ტორფის ერთი კუბიკური საუენი 30 ფ-ს მშრალ ტორფს იძლევა; თუ ტორფიანი ადგილების სივრცეს ათიათასს დესეატინას ვიანგარიშებთ, მაშინ ჩვენ გვექნება გამშრალი სახმარებელი ტორფი ორი მილიარდი ას სამოცი მილიონი ფუთი ($10,000 \times 2400 \times 3 \times 30$); ასე რომ შავი ნახშრის სახით სათაშობი მასალა ჩვენს ტერიტორიაზედ ვეკონია დაახლოვებით 19 მილიარდი ფუთი.

ამ უამად ჩვენთვის ყველაზედ უფრო საინტერესო და საყურადღებოა ტყიბულის ქვანახშირი, რადგანაც მისი მოხმარება დღევანდელ პირობებში ჩვენთვის შესაძლებელია და ადვილი მოსახერხებელი; ტყიბულის ქვანახშირი რამდენიმე ფენებისაგან (პლასტებისაგან) შესდგება; ჯერ კიდევ დანამდვილებით არ არის გამორკვეული ამ პლასტების სიღრმე, რადგანაც ამის შესაფერისი მუშაობა ტყიბულში არ დაწყებულია; პლასტების საერთო სისქე 5 საუენიდან 7 საუენამდის არის; ზოგიერთი პლასტების ქვევით რკინის მადანიც ჩნდება. სხვა და სხვა სიღრმეზედ ტყიბულის ნახშირის ღირსებაც იცვლება: ზოგან ნაკლებ ნაცრიანსა და კარგ მაგარ ნახშირს იძლევა, ზოგან კი ზედმეტი ნაცრიანი და ნაკლები ღირსების ნახშირია; მისი შემადგენელობა საშუალოდ ასეთია: მქროლავი ნივთიერება 30%—38%¹/₆; ნაცარი 10%—15%¹/₆; წყალი 0,5%¹/₆—1%¹/₆; კოლჩედანი—1,5%¹/₆; სითბოს ენერგია 6000—7000 კალორი; ნახშირის ხარისხი და თვისება პლასტების მიხედვითაც სხვა და სხვანაირი ხდება, მაგრამ საერთოდ ნახშირი სამ ხარისხად დაყოფთ.

პირველი ხარისხის ნახშირი მაგარია და მბრწყინავი შავი ფერი აქვს; ეს ნახშირი ყოველივე საჭიროებისათვის კარგი სახმარებელია, გძელ ალს იძლევა და კარგად იწვის; არც გარეცხვა უნდა და არც გაწმენდა; მეორე ხარისხის ნახშირს მკენარეების ფურცლები და ძირები ურევია ნაკლებად მაგარია და მკრთალი შავი ფერი აქვს; მესამე და დაბალი ხარისხის ნახშირი მიწიანია და ადვილათ იფხვნება; ამას გაწმენდა და გარეცხვა სჭირდება. ბევრათ უფრო რაციონალურია ფხვნილი ნახშირით ბრიკეტების და აგლომერატების დამზადება. ტყიბულის ნახშირი ბლომად გაზს იძლევა, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს ქიმიური წარმოების განვითარებაში.

ტყიბულის ნახშირის დამუშავების მოკლე ისტორია ასეთია: ნახშირის დამუშავება დაიწყო წარსული საუკუნის ოთხმოცდახუთ წლებში, როდესაც ნოვოსელსკიმ ტყიბულის მემამულეებსა და გლეხებისაგან 304 დეს. ნახშირიანი მიწა შეიძინა; დამევე წლებში ნოვოსელსკის მოსახლვრედ იმავე მემამულეებისაგან ერთმა ტფილისელმა ვაჭარმა შაბჟოროვმა 900 დესეტინა მიწა შეიძინა. აი მიწის ამ ორ ნაქერზედ დაიწყო ნახშირის დამუშავება.

1890 წლებში ნოვოსელსკის ნახშირის წარმოება ხაზინამ ჩაიბარა; შაბუროვის წარმოებაც ტფილისელ ბანკების ამხანაგობამ „ნახშირამ“ შეიძინა; 1913 წლიდან ამხ. „ნახშირამ“ ხაზინის ნახშირის მადნებიც იჯარით აიღო დასამუშავებლად და 1917 წლის ივლისამდე ის ამუშავებდა; ომამდის ტყიბულის ქვანახშირის მოთხოვნილება ბაზარზედ ნაკლები იყო; ომის დროს, როცა ნახშირის მოთხოვნილება განუზომელი შეიქნა, მის დამუშავებას დიდი ყურადღება მიაქციეს და ამ მიზნით სამხედრო უწყებამ მთელი ტყიბულის ნახშირის წარმოება ხელში აიღო; 1917 წლის ექვს თვეში სამი მილიონი ფუთი ნახშირი დამუშავდა, ტყიბულში; წასული წლის ზაფხულიდან კი ტყიბულის წარმოება საქართველოს დემოკ. რესპუბლიკის ხელში გადავიდა.

3.

ქვანახშირი ინდუსტრიის შავი პურიად, ამბობენ; მეცხრამეტე საუკუნის ინდუსტრიის განვითარება ქვანახშირის საშუალებით მოხდა და დღეს უმაღლეს ხარისხამდე მიაღწია; მართალია მას მეტოქე აღმოუჩნდა „თეთრი ნახშირის“ სიხით, მაგრამ ქვანახშირი კიდევ დიდხანს დარჩება, როგორც საუკეთესო იაფი სათბობი მასალა მრეწველობის განვითარებისათვის; ამასთან ქვანახშირის ქიმიური შემადგენლობა ისეთია, რომ გარდა სითბოსა, ის ბევრს ისეთ მასალებს ან პროდუქტს იძლევა, რომლითაც თანამედროვე სამრეწველო ქიმიას საფუძველი ჩაუყარა. როცა ქვანახშირი პირდაპირ იწვის ლუმელში ან ქურაში მისი სითბოს ენერგია იმდენად დიდია, რამდენად მეტია მასში ნახშირბადე და ნაკლებია მქროლავი ნივთიერება ე. ი. მეტანი ან ქაობის გაზი, აზოტი, მეთაბადი და სხვა. მაგალითად ანტრაციტი-ნახშირბადე 80%—90% აღწევს; მქროლავი ნივთიერება 10%—15% არ აღემატება, ამისათვის ის იწვის კარგად, მოკლე ალი აქვს და დიდ სითბოს იძლევა; რამდენად ქვანახშირში ნახშირბადე კლებულობს და მქროლავი ნივთიერება მატულობს, იმდენად ნახშირის სითბოს ენერგიაც კლებულობს; როცა ნახშირში მქროლავი ნივთიერება 18%—30%—მდის აღწევს, მისგან კოკს ამზადებენ; ის კარგ მაგარ კოკს იძლევა, ასეთ ნახშირს—კოკსის ნახშირს უწოდებენ; ამისათვის ნახშირს გაახურებენ გერმეტიულად დახურულ სპეციალურ ქურაში. როცა ნახშირი ძალიან გახურდება და წითელ ფერს მიიღებს, მას შორდება მქროლავი ნივთიერება, რომელსაც ცალკე აგროვებენ და მისგან გაზს ამზადებენ; ქურაში კი რჩება კოკსი, რომელშიაც იმდენად მეტია ნახშირბადე, რამდენათ ის დიდი იყო თვით ქვანახშირში. კოკს ისეთივე თვისება აქვს, როგორც ანტრაციტი და ისეთივე სახმარებელი საწვავი მასალაა, როგორც ანტრაციტი; ამისათვის შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ კოკსი ხელოვნური ანტრაციტია, ან და ანტრაციტი ბუნებრივი კოკსია. ტყიბულის ქვანახშირში მქროლავი ნივთიერება, როგორც ვსთქვით, 30%—38% აღწევს, ნახშირბადე კი 58%—70%—მდის,

ასე რომ ეს ნახშირი ნაკლებ კოკს იძლევა; შესაძლებელია ზოგიერთმა პლასტიკმა (ფენებმა) კარგი კოკსის ნახშირიც მოგვეცეს, მაგრამ საერთოდ უნდა ვსთქვათ, რომ ტყიბულის ნახშირი კარგი კოკსის ნახშირი არ არის. სამაგიეროდ ის მოგვეცემს ბლომად გაზს; ამ გაზის დასამზადებლად იგი რაც შეიძლება მეტი უნდა მოვიხმაროთ.

გაზს საზოგადოდ ქვანახშირიდან სამნაირად ამზადებენ: როცა უნდა ქვანახშირიდან კოკსის გამოწვა, აქ კოკსის გარდა სხვათაშორის გაზსაც აგროვებენ, სწმენდენ და სხვა და სხვა საჭიროებისათვის ხმარობენ, ასეთ გაზს კოკსის გაზს უწოდებენ; როცა უნდათ ქვანახშირიდან ქალაქის გასანათებლად გაზი დაამზადონ, აქ სხვათაშორის კოკსაც ღებულობენ, მაგრამ კოკსი დაბალი ხარისხისაა, ამ გაზს ქალაქის გაზს უწოდებენ.

დასასრულ, გაზს ამზადებენ სპეციალურ აპარატებში, გაზის გენერატორებში; ასეთ გაზს ლარიზ გაზს ეძახიან; ამ სამნაირ გაზს სხვა და სხვანაირი სითბოს ენერგია აქვსთ, მაგრამ ყველა ერთნაირი საჭიროებისათვის იხმარება: როგორც გათბობისათვის ისე განათებისათვის და აგრეთვე როგორც მამოძრავებელი ძალა გაზის მანქანებში. გაზის დასამზადებელ გენერატორებში ყოველნაირი ხარისხის ნახშირი იხმარება, თითქმის ისეთიც, რომელიც პირდაპირ საწვავად ლუმელში გამოსადეგი არ არის; რაც უნდა კარგი ღირსების იყოს ქვანახშირი, როცა მას პირდაპირ საწვავად ლუმელში, მისი სითბოს ენერგიის მხოლოდ 10%—25% ვსარგებლობთ; დანარჩენი სითბო უსარგებლოდ იკარგება. თუ ქვანახშირს გაზად იაქცევთ და ამნაირად ეიხმართ სათბობ მასალად, მაშინ მთელი მისი სითბოთი ვსარგებლობთ; აქედან ცხადი ხდება სათბობი მასალის დიდი ეკონომია.

თუ გაზის გათბობას ქვანახშირით ან კოკსის გათბობას შევადარებთ, გაზის შემდეგ უპირატესობას დავინახავთ: 1) გაზი ვაცილებით მეტ სითბოს იძლევა და დიდ ტემპერატურას, ვიდრე ქვანახშირი ან კოკსი, 2) შესაძლებელია გაზის დასამზადებლად დაბალი ხარისხის ქვანახშირის ხმარებაც, 3) გათბობა ძალიან ჩქარა ხდება, რადგანაც დიდ ტემპერატურას და დიდ სითბოს იძლევა; ამასთანავე შესაძლებელია სითბოს ადვილად მოწესრიგება, 4) დაწვა სრული ხდება და დაწვისათვის არ არის საჭირო ბევრი ჰაერი, 5) მუშა ხელი შემეცირებულია, რადგან არ არის საჭირო ლუმელიდან ნაცრის და ნაგავის გამოღება ან ქვანახშირის და კოკსის შეყრა. ერთი სიტყვით უპირატესობა დიდია და ამისათვის ყოველნაირ სამრეწველო დარგში, სადაც ქურებს ხმარობენ, როგორც მაგალითად: მეტალურგიაში, კერამიკაში, შუშების ქარხნებში და სხვა. გაზით ვახურება პირველ ალავს იჭერს და დღითი დღე ვითარდება; დიდი ქალაქების ცენტრალური გათბობა და განათებაც დღეს მოწყობილია გაზით, განსაკუთრებით ინგლისში და გერმანიაში გაზის ტენიკა უმაღლესად ვანვითარებულია და გაზის განათება დიდ მეტოქეობას უწევს ელექტრონულ განათებას. ორთქლის ქვაბის გახურებაც უფრო ეკონომიურია გაზით ვიდრე პირდაპირ ქვანახშირით;

ელექტრონის ენერჯის მიღებაც, რომელსაც ქალაქების განათებისათვის ხმარობენ, უფრო ეკონომიურია გაზის საშვალობით ვიდრე ქვანახშირითა და ორთქლით. გარდა ამისა, როცა გაზს ამზადებენ, გასაწმენდათ მას წყალში ატარებენ, სადაც სტოვებს კუბრსა და ამიაკს, რომელთაც დიდი მნიშვნელობა აქვს ქიმიურ მრეწველობაში. კუბრს ან პირდაპირ ხმარობენ, ან და აღულებენ; მაშინ იგი იძლევი სხვა და სხვა ნივთიერებას: ბენზინს, ნავტალინს, ასეტელენს და სხვა, რომლიდანაც ამზადებენ შემდეგ სხვა და სხვა საღებავებს და ასაფეთქებელ ნივთიერებას, იქვე რჩება ფისი, რომელსაც ხმარობენ ფხვნილი ქვანახშირიდან ბრიკეტების (აგურების) და აგლომერატების დასამზადებლად, მძიმე ზეთს, რომელსაც მანქანებისთვის ხმარობენ. ამიაკიდან ამზადებენ მიწის სასუქ მასალას, რომელსაც მეურნეობაში დიდი მოთხოვნილება აქვს. ერთი სიტყვით ქვანახშირის გაზად გარდაქცევა ანვითარებს ქიმიური მრეწველობის სხვა და სხვა დარგებს. ტფილისი, სადაც ბევრი სათბობი მასალა იხარჯება სხვა და სხვა საჭიროებისათვის, საუკეთესო ალაგია გაზის ქარხნის მოსაწყობად.

ყველა ზემონათქვამიდან დაესკვნიტ შემდეგს: საწარმოო ძალთა განვითარებისათვის აუცილებლად საჭიროა სათბობი მასალის ყველა საშვალე-ბანი გამოვიყენოთ. ჩვენ არაფერი გვითქვამს ნავთზედ; ჩვენში ბევრია ნავთის ნიშნები, მაგრამ უმეტეს ნაწილად ეს შედეგია ჰიდროკარბიური ნივთიერების გადადნობისა მიწის წიაღში, საიდანაც აქა-იქ კუბრი გამოჟვანავს ხოლმე. ასეთ ნიშნებს არავითარი პრაქტიკული მნიშვნელობა არა აქვს; გურიის და კახეთის ნავთიანი ადგილები საიმედო ნიშნებს იძლევიან, მაგრამ მათი ამ ჟამად გამოკვლევა და საექსპლუატაციოთ მომზადება დიდ დროსა და ხარჯებს მოითხოვს, რაც დღევანდელ ფინანსიურ პირობებში ჩვენი რესპუბლიკისათვის შეუძლებელია. მაშასადამე, ჩვენ ამ ჟამად ისეთი სათბობი მასალა უნდა დავამუშაოთ და გამოვიყენოთ, რომელიც ყოველნაირ ხარჯებს ერთი-ათად ავგინახლაურებს მოკლე დროში. ასეთია თეთრი ნახშირი, ქვანახშირი, ტორფი და შეშის ნახშირი.

ინჟ. ივ. მექმარიაშვილი.

წერილები საქალაქო სანიტარიის შესახებ.

I.

საექიმო-სასანიტარო მოღვაწეობის და სამკურნალო მედიცინის მიზნები ქალაქებში.—მათი ორგანიზაციის ტიპები.

საზოგადოების ნორმალური განვითარება მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც მისი წევრები ფიზიკურად ჯან-საღები არიან. ამით ცხადი ხდება, რომ საქალაქო საზოგადოებრივმა თვითმართველობებმა უმთავრესი თავისი ყურადღება მცხოვრებთა ფიზიკურ ჯანსაღობას უნდა მიაქციონ. მოღვაწეობა ამ მხრით უნდა გამოიხატოს ისეთი მტკიცე აპარატის შექმნაში, რომელსაც შეეძლება და საშუალება ექნება ქალაქის მცხოვრებთა დახმარების მასიური მოთხოვნილებათა დააკმაყოფილოს. ამისთანა აპარატებია საექიმო-სასანიტარო და სამკურნალო ორგანიზაციები. პირველი ტიპის ორგანიზაციებმა უნდა მოსპონ ის პირობები, რომლებიც ავადმყოფობის გაჩენასა და განვითარება-გავრცელებას ხელს უწყობენ, ეპიდემიური სატკივარის გაჩენის დროს უნდა შეეცადნენ მათს ლოკალიზაციას და გადამდები სენის საბუდარის მოსპობას; მეორე ტიპის ორგანიზაციათა მიზანი კია საექიმო დახმარება როგორც შინ წამლობით, ისე საავადმყოფოებისა და ამბულატორიების საშუალებით. სასანიტარო და მკურნალმა ექიმებმა, რომლებიც ამ ორგანიზაციების სათავეში სდგანან და, თანახმად იმ სხვადასხვანაირი მიზნებისა, რომლებსაც ეს ორგანიზაციები ისახევენ, სათანადო მიმართულებას აძლევენ მათს მოღვაწეობას, უნდა თავიანთი ფუნქციები სასტიკად განსაზღვრონ, მაგრამ ამასთანავე ერთად ერთგვარი კანტაქტი უნდა დაამყარონ უთიერთშორის. აქედან შემდეგი უდავო დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ: სამკურნალო მეცნიერების თვალსაზრისით სასანიტარო და მკურნალები ექიმების მოვალეობათა ერთმანეთში არევა ყოველად შეუძლებელია.

იმ პირობების მოსასპობად, რომლებიც ხელს უწყობენ ავადმყოფობის გაჩენასა და გავრცელებას, საჭიროა ქალაქის გცხოვრებთა საერთო პირობების გაჯანსაღების საშუალებით. ამ მიზნის მისაღწევად საჭიროა ზომათა მთელი რიგის მიღება, რასაც საქალაქო საზოგადოებრივი თვითმმართველობანი საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციების საშუალებით ანხორციელებენ. ამ ზომათა შორის უპირველესად ყოვლისა აღსანიშნავია ქუჩებისა, მოედნებისა და ეზოების მოკირწყვა, ზაფხულობით ქუჩების მორწყვა, ხეების გაშენება ქუჩებში და საზოგადოთ ჰაერის სუფთად შენახვა. თუ ეს ზომები განხორციელებულ არ არის, ქალაქების ტერიტორიაზე ჰაერი მუდამ ავადმყოფობის გამავრცელებელი მიკრო-ორგანიზმებით იქნება სავსე.

საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციათა მეორე და უმთავრესი მიზანია

ბინის საკითხის მოწესრიგება. ის შეჯგუფება, ანტისანიტარული პირობები, რომლებშიაც უხდება ცხოვრება ქალაქის მცხოვრებლებს, განსაკუთრებით კი მის უღარიბეს ნაწილს, ეპიდემიური ავადმყოფობის გავრცელების ერთი უმთავრესი მიზეზთაგანია. საკმარისი სინათლე, საკმარ ჰაერი და სისუფთავე, — აი ელემენტარული მოთხოვნებიანი ჰიგიენისა, ურომლისოდაც ბინის საკითხის გადაწყვეტა ყოვლად შეუძლებელია. ამ მოთხოვნებთანა აღსასრულებლად საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციები უნდა შეეცადნენ, რომ ბუნებათა გეგმები არ დამტკიცდეს იმ დრომდე, სანამ სასანიტარო ექიმი არ წარმოადგენს თავის დასკვნას, რამდენად შესაფერისია ეს შენობა საცხოვრებლად. დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს თავშესაფარ სახლებს, რომელთა მდგომარეობაც უმეტეს წილად ძალიან ანტისანიტარულია ხოლმე და რომლებიც სწორედ ამიტომ გადამდებ. სნეულებათა უმთავრეს გამავრცელებლად უნდა ჩითვალნენ. ამ თავშესაფარების პატრონებს უნდა მოეთხოვოს, ყველა ჰიგიენურ პირობათა დაცვა, სისტემატიური დეზინფექციისა და დეზინსექციის მოხდენა; უნდა გაიმართოს სახალხო აბანოები და საქალაქო სამრეცხავოები. ყველა-ამ ზომის განხორციელება ხელს შეუწყობს ბინის საკითხის გადაწყვეტას.

მრეწველობის მხრით განვითარებული ქალაქები ისეთი ცენტრებია, სადაც მუშათა დიდი რიცხვი გროვდება.

ანტიჰიგიენური პირობები შრომისა და ცხოვრებისა ქარხნებში აგრეთვე ხელს უწყობენ გადამდებ სნეულებათა გავრცელებას მუშათა შორის, საიდანაც შერე ავადმყოფობა მცხოვრებთა დანარჩენ ნაწილსაც ედება. ამიტომ საჭიროა ნიადაგისა და სასმელი წყლის სუფთად შენახვა, განსაკუთრებული, ჰიგიენურად მოწყობილი სადგომების აშენება როგორც მუშებისთვის ქარხნებში, ისე ლარბ მცხოვრებთათვის — ქალაქებში. ყველაფერი ეს სასანიტარო ექიმის მოღვაწეობისა და მზრუნველობის საგანს უნდა შეადგენდეს.

ძალიან ბევრი ავადმყოფობის გავრცელება, როგორცაა, მაგზლითად, ხოლერა, მუცლის სახადი და დიზენტერია, სავსებით წყლის ღირსებაზე დამოკიდებული. ამიტომ გადამდებ სნეულობასთან საბრძოლველ საშუალებათა შორის უდიდესი ყურადღება უნდა მიექცეს სასმელი წყლის ღირსებისა წყლის გასაწმენდ საშუალებათა გამოკვლევას. ესეც სასანიტარო მოქმედების მთავარ საგანს უნდა შეადგენდეს. ამ საკითხთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული ნიადაგის გაწმენდა ყოველნაირი უწმინდურობისაგან. ამიტომ ქალაქის თვითმმართველობებმა უნდა მოითხოვონ კანალიზაციის მოწყობა იქ, სადაც იგი არ არის, მოწესრიგება სპასენიზაცია საქმისა და ამ უკანასკნელის მუნიციპალიზაცია.

თუ სასმელი წყლის ღირსებას დიდი მნიშვნელობა აქვს გადამდებ სნეულებათა წინააღმდეგ ბრძოლაში, არა ნაკლები მნიშვნელობა აქვს საქმელის ღირსებასაც. საზოგადოების რაციონალური მოწყობა და საბეითლო

ზომების მიღება, სუფთათ შენახვა საკმელისა ბაზრებსა და სავაჭროებში, ფალსიფიკაციის თავიდან ასაცილებლად სისტემატიური გამოკვლევა პროდუქტებისა ქალაქის ლაბორატორიებში,—აი საითკენ უნდა იყოს მიმართული საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციების მოღვაწეობა.

ცხოვრების მძიმე პირობები ქალსაც აიძულებენ პატრიაჩკალური კერა დასტოვოს და ქარხნებსა და სახელოსნოებში ეძებოს შრომა. ისინი ძალიან ხშირად მოკლებულნი არიან საშუალებას თითონ გაზარდონ ბავშვები, იგრვე სოციალური პირობები იწვევს, ეგრედწოდებული უკანონო შვილების გაჩენას, რაიც თავის მხრით ბავშვთა სიკვდილის პროცენტის ზრდას ხელს უწყობს. ამ სენთან ბრძოლა საჭიროა საზოგადოებრივი თავშესაფარების დაარსებითუპატრონო და ლარიბი მშობლების ბავშვთათვის.

სანიტარული მზრუნველობის საგანს უნდა შეადგენდეს აგრეთვე თვალყურის დევნა, რომ მოსწავლენი ცუდი განვლენის ქვეშ არ იზრდებოდნენ, ფიზიკურად განვითარებული იყვნენ, უზნეო ჩვეულებები არ დასჩემდეთ და სხვა.

ყველა ზემოდ ჩამოთვლილი ზომები სასანიტარო ექიმებმა უნდა მიიღონ მცხოვრებთა ჯანსაღობის დასაცავად ეპიდემიის თავიდან ასაცილებლად. ეპიდემიის დროს კი საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციების მთელი მოღვაწეობა იქითკენ უნდა იყოს მიმართული, რომ იგი არ გავრცელდეს და რაც შეიძლება მალე მოისპოს, მოხდეს მისი ლოკალიზაცია. ამისათვის საჭიროა დაავადმყოფებულთა წესიერი რეგისტრაცია, ავადმყოფების იზოლაცია და დეზინფექცია სადგომებისა, სადაც ავადმყოფები იყვნენ. მცხოვრებთა ნდობით აღჭურვილ ქალაქის საუბნო ექიმების საკმაო რიცხვს შეუძლიან აწარმოვოს ასეთი რეგისტრაცია, კარგად მოწყობილი სადეზინფექციო კამერა თავისი განსაკუთრებული მესაღები ოთახითა და სასადილოთი საშუალებას მოგვცემს სწრაფი დეზინფექცია და დეზინსეცია მოვახდინოთ, იზოლაცია კი შეიძლება კარგად მოწყობილი საბავშვო-ბავშვების საშუალებით.

ყველა ზემოდ ჩამოთვლილი ზომები, რომლებიც მცხოვრებთა გაჯანსაღებასა და ეპიდემიებთან ბრძოლას ემსახურებიან, შეიძლება მხოლოდ თვით მცხოვრებთა თვითმოქმედებით განხორციელდეს. მართო იძულებითი ზომებით საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციები მიხანს ვერ მიაღწევენ. თვითმოქმედებას კი საზოგადოება მხოლოდ მაშინ გამოიჩენს, როდესაც იგი დარწმუნებული იქნება, რომ საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციების მიერ დასახული საშუალებანი ბრძოლისა მართლა ხელს უწყობს მცხოვრებთა გაჯანსაღებას. ამისათვის კი საჭიროა ჰიგიენური ცოდნის გავრცელება, გამოცემა პაპულიარული წიგნაკებისა, ლექციების კითხვა, ჰიგიენასა და სანიტარიის შესახებ, საუბარის გამართვა და სხვა. საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციებმა ამასაც დიდი ყურადღება უნდა მიაქციონ. მცხოვრებთა თვითმოქმედების მეორე პირობად უნდა ჩაითვალოს სასანიტარო მზრუნველობის ინსტიტუტის შექმნა. მცხოვრებთა მიერ არჩეული სასანიტარო

მზრუნველები აუცილებლად საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციების წევრები უნდა იყვნენ. მცხოვრებთა ნდობით აღჭურვილნი, ისინი მცხოვრებთა და საექიმო-სასანიტ. ორგანიზაციათა შემაერთებელს გრგოლად გადაიქცევიან და რიგად ყოველნაირ სასარგებლო ზომის განხორციელებას ხელს შეუწყობენ.

ასეთია საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციის მიზნები ქალაქთა გაჯანსაღების საქმეში. მთავარი ხელმძღვანელი ამ მოღვაწეებისა უნდა იყოს საბჭოს სასანიტარო ექიმი, მის დამხმარებლად კი—ჰიგიენური ლაბარატორია ბაქტერიოლოგიური და ქიმიური განყოფილებებით, სადეზინფექციო კამერა და სასანიტარო მზრუნველების ინსტიტუტი.

სამკურნალო მედიცინის მიზანი ქალაქებში იმაში მდგომარეობს რომ, ქალაქის მცხოვრებთა ყოველნაირი სახის საექიმო დახმარება წესიერად იყოს დაყენებული. მხოლოდ მაშინ მოიპოვებენ საქალაქო სამკურნალო დაწესებულებანი იმ ნდობას, ურომლისათაც ვერც ერთი მათგანი თავის დანიშნულებას პირნათლად ვერ შეასრულებს. საქმის კარგად დასაყენებლად კი უპირველესად ყოვლისა საჭიროა კარგად მოწყობილი სამკურნალოები და საავადმყოფოები სამშობიარო და გადამდებ სენიანთა განყოფილებებით. სამკურნალოებში ქალაქის მცხოვრებლებმა საამბულატორიო-საექიმო დახმარება უნდა მიიღონ; ავადმყოფების მიღების შემდეგ ექიმებმა სტაციონარული ავადმყოფები სახლშიაც უნდა ინახულონ. საავადმყოფოები იმ ვარაუდით უნდა იყოს მოწყობილი, რომ ყოველ ათას კაცზე ერთი საწოლი მოდიოდეს. ეპიდემიის გავრცელების დროს საავადმყოფებმაც უნდა გაათავოთვონ მოქმედება და გადამდებ სენით დაავადმყოფებულბსაც ემსახურონ.

კარგად მოწყობილი სამკურნალო დაწესებულებანი საამბულატორიო წამლობისათვის, საავადმყოფოები გადამდებ სენიანთა და სამშობიარო განყოფილებებით, საბჭოს ექიმები, რომლებიც საამბულატორიო საექიმო დახმარებასაც აძლევენ და სახლშიაც სწამლობენ,—აი რანაირი უნდა იყოს წესიერად მოწყობილი საექიმო დახმარება. წამლობა ყოველ შემთხვევაში უფასო უნდა იყოს.

საექიმო-სასანიტარო ორგანიზაციების მოღვაწეობის გასაერთიანებლად და შესათანხმებლად უნდა დაარსდეს საექიმო-სასანიტარო საბჭო; საბჭოში უნდა შევიდნენ წარმომადგენელნი მკურნალი ექიმებისა, სასანიტარო ექიმებისა, სასანიტარო მზრუნველებისა, ბაქტერიოლოგიური და ქიმიური ლაბარატორიების გამგენი და სადეზინფექციო კამერის გამგე. სასანიტარო საბჭოს სათავეში უნდა იდგეს ორი ინსპექტორი—ერთი სანიტარული, მეორე—სამკურნალო მედიცინის ნაწილისა. მათ მოვალეობას უნდა შეადგენდეს სასანიტარო საბჭოს მიერ დასახული ზომების განხორციელება, ზომებისა, რომლებიც შემუშავებული იქნება საექიმო-სასანიტარო განყოფილების მმართველი გამგეობის წევრის თანხმობით.

ქალაქთა კავშირის მთავარი კომიტეტის ოქმები.

1919 წ. 4 მაისის სხდომის ჟურნალი № 5.

თავმჯდომარეობდა: მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავა. სხდომას დაესწრნენ: თავმჯდომარის ამხანაგი მ. ი. რუსია, კომიტეტის წევრები: ა. რ. ჯაჯანაშვილი, პ. კ. გოგუა, კორძაია, ს. გ. მდივანი, მურვანიძე, ბ. გ. ჩხიკვიშვილი, ბ. ნ. შარაშენიძე და სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარის ამხ. ა. ა. პაპავა.

კომიტეტის მდივანი ე. ა. მაღლისონი.

სხდომის გახსნისთანავე მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავამ მთავარი კომიტეტის წევრებს აღმასრულებელი ბიუროს მოღვაწეობა გააცნო, აღნიშნა, რომ ქალაქთა კავშირის მოღვაწეობა ნორმალურად მიმდინარეობს და ფართოვდება. ამასთანავე ერთად, მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავა, შეეხო დამფუძნებელი კრების უკანასკნელ ხანის მოღვაწეობას და აღნიშნა, რომ მორიგ საკითხად სდგას სამი კანონ-პროექტი: ქალაქებში აგრარული კანონის გავრცელებისა, იძულებითი ჩამორთმევისა და სადგომებისა და შენობებზე განსაზღვრული ფასის დადებისა.

კომიტეტის წევრმა პ. კ. ჯაფარიძემ სურვილი გამოთქვა, რომ დაჩქარებულ იქმნას ქალაქთა საბიუჯეტო უფლების კანონ-პროექტის შემუშავება, კომ. წევრს მურვანიძეს კი საჭიროდ მიაჩნია გამოიკვეს. რა ტრაქტების ექსპლოატაციას აპირებს ახლად დაარსებული სატრანსპორტო საზოგადოება, რომლის მონაწილეც სახელმწიფო არის, და, ექსპლოატაცია და ფოსტის გადაზიდვა ამ ტრაქტებით ხსენებული საზოგადოების მონაპოლიურ უფლებას ხომ არ შეადგენს.

კომიტეტის წევრმა ბ. ნ. შარაშენიძემ აღძრა საკითხი იმის შესახებ რომ ბოლო ხანებში ძალიან გახშირდა ხელშეკრულებათა დარღვევა, რადგანაც პატარა ჯარიმები აღარაეის აშინებს და აბრკოლებს.

კომ. წევრი მურვანიძე, ბ. ნ. შარაშენიძის ცნობას ადასტურებს და სურვილს გამოთქვამს ეს საკითხი დღიურ წესრიგში იქმნეს შეტანილი. საკითხი შეტანილ იქმნა დღიურ წესრიგში.

შემდეგ კრებას მოხსენდა აღმასრულებელი ბიუროს 1918 წლის 7 ქრისტეშობისთვის დადგენილება, რომლის ძალითაც ქალაქთა კავშირის მოსამსახურეებს უნდა აღმოეჩინოს საექიმო დახმარება იმავე წესით, როგორც ეს ხდება ტფილისის თვითმართველობაში.

ამ საკითხის გამო მსჯელობაში მონაწილეობა მიიღეს მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავამ, თავმჯდომარის ამხ. მ. ი. რუსიამ კომიტეტის წევრებმა: ს. გ. მდივანმა, ბ. გ. ჩხიკვიშვილმა, მურვანიძემ, ბ. ნ. შარაშენიძემ, პ. კ. ჯაფარიძემ და კომიტეტის მდივანმა ე. ა. მაღლისონმა.

დადგენილ საქმნა: აღმასრულებელი ბიუროს 1918 წლის 7 ქრისტე-შობისთვის დადგენილება დამტკიცდეს, მიღებულ იქმნას იგი სახელმძღვანელოდ იმ დრომდე, მინამ ტფილისის ქალაქის თვითმართველობა მას არ გადასინჯავს და არ შესცვლის.

შემდეგ კომიტეტმა მოისმინა მდივნის **მადლისონის** მოხსენება სალიკვიდაციო საქმეების გამო საკონტროლო კომიტეტის დაარსების შესახებ. კამათში მონაწილეობა მიიღეს: მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ **ნ. ზ. ელიავამ**, თავმჯდომარის ამხანაგმა **მ. ი. რუსიამ**, კომიტეტის წევრებმა: **ს. გ. მდივანმა**, **ბ. გ. ჩხიკვიშვილმა**, **მურვანიძემ** და **ბ. ნ. შარაშენიძემ**. **ნ. ზ. ელიავა**, **მ. ი. რუსია**, **ს. გ. მდივანი** და **ბ. გ. ჩხიკვიშვილი** იცავდნენ აღმასრულებელი ბიუროს თვალსაზრის რომელიც მოხსენებაში იყო გატარებული, **მურვანიძე** და **ბ. ნ. შარაშენიძე** კი იცავენ თვალსაზრის გუბერნიის შრომის კომისარისას, რომელიც 1918 წლის 14 იანვრის დეკრეტს ქალაქთა კავშირისათვის სავალდებულოდა სთვლის. **ბ. ნ. შარაშენიძის** აზრით, ქალაქთა კავშირი, როგორც განსაზღვრული მიზნებისათვის გაერთიანებული ორგანიზაცია, ქალაქების სავაჭრო და სამრეწველო საქმეებს ემსახურება, ამიტომ იგი სავსებით უნდა დაემორჩილოს დეკრეტსაო. კომ. წევრის **ბ. ნ. შარაშენიძის** თვალსაზრისი კომ. წევრმა **მურვანიძემ** განავითარა და აღნიშნა, ვინაიდან ქალაქთა კავშირი ქალაქთა თვითმართველობათაგან განსხვავდება იგი ძალა-უფლების მატარებელი არის, ამიტომ იგი აუცილებლად დეკრეტის ძალას უნდა დაემორჩილოსო.

კომ. წევრი **ბ. გ. ჩხიკვიშვილი** აღმასრულებელი ბიუროს თვალსაზრის იზიარებს და აღნიშნავს, საჭიროა, როგორც ეს სამართლიანად აღნიშნა მოხსენებელმა, ანგარიში გაუწიოს კანონის ტექსტსაო. მხოლოდ რაიცა შეეხება იმ საკითხს, საჭიროა თუ არა დეკრეტის გაგრძელება დაწესებულებებზედაც, ამის გამორკვევა საკანონმდებლო დაწესებულების კომპეტენციას შეადგენს და ამიტომ შრომის კომისარის თვალსაზრისი მისაღები არ არის.

თავმჯდომარის **ამხ. მ. ი. რუსია** აღმასრულებელი ბიუროს თვალსაზრის იცავს, აღნიშნავს, რომ ქალ. კავშირი, **ე. ი. მისი** ცენტრალური სამმართველო თავის დაწესებულებათა მიმართ უნდა ჩაითვალოს ადმინისტრაციად; გარდა ამისა მიზან-შეწონილების მხრითაც სასურველი არ არის, რომ 1918 წ. 14 იანვრის დეკრეტის ტექსტს დავმოზღვეოთ.

კომ. წევრი **ს. გ. მდივანი** აღნიშნავს, რომ ქალაქთა კავშირზე არი საჯარო-უფლებრივი კავშირი, ეს ყოველივე ექვს გარეშეა, რადგანაც მის შექმნაში მონაწილეობა ქალაქებსა **ე. ი. საჯარო-უფლებრივ** ორგანიზაციებს აქვს.

მთავ. კომიტეტის თავმჯდომ. **ნ. ზ. ელიავამ** მსჯელობა დაასკვნა და თავისი მხრით დაუმატა, ქალაქთა კავშირი ქალაქთა დებულების ძალით არსებობს და აუცილებლად საჯარო-უფლებრივი ხასიათის იურიდიული

პიროვნება. ქალაქთა კავშირს აუცილებლად ჰქონდეს, ან აქვს თავისი საწარმოვო დაწესებულებანი, მაგრამ ამით თვით ქალაქთა კავშირი, როგორც ასეთი არ შეიძლება მწარმოებლად გადაიქცეს. ქალაქთა კავშირს აქვს მთავრობის მიერ დადასტურებული წესდება და ხშირად მთავრობის მიერ დაკისრებულ ისეთ საქმეებს აკეთებს, რომელთაც წარმოებასთან არაერთა-რი საერთო არა აქვთ.

დადგენილ იქმნა: დამტკიცებულ იქმნას მოხსენება და დაარსდეს საკონტროლო კომიტეტი მხოლოდ ქალაქთა კავშირის სამრეწველო დაწესებულებებში, თანახმად 1918 წლის 14 იანვრის დებულების მე-5-თე §-ის მეორე შენიშვნისა.

შემდეგ მოხმენილ იქმნა ექიმ **მაღალაშვილის** მოხსენება-მოსამსახურეთა საექიმო დახმარების აღმოჩენისა, თანახმად აღმასრულებელი ბიუროს დადგენილებისა.

დადგენილ იქმნა: პრინციპალურად დადასტურდეს; დაწვრილებითი განხილვა გადაიდოს იმ დროისათვის, როდესაც კომიტეტს მოხსენდება 1919 წლის ხარჯთ-აღრიცხვა.

ჟურნალ „ექიმის“ შუამდგომლობის გამო, რომელიც ქალაქთა კავშირსა სთხოვს ათი ათას მანეთის სუბსიდიას, **დადგენილ იქმნა:** თხოვნა დაკმაყოფილდეს.

კომიტეტს მოხსენდა აღმასრულებელი ბიუროს ა/წ 9 აპრილის დადგენილება „კავკასიის ქალაქი“-ს რედაქციის ორგანიზაციის შესახებ.

მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ **ნ. ზ. ელიავამ** დამატებით საინფორმაციო მოხსენება წარუდგინა კომიტეტს ჟურნალის მდგომარეობის შესახებ; აღნიშნა, რომ ეხლა სწარმოებს მოლაპარაკება ერობათა ცენტრალურ ბიუროსთან, რათა მათ მიიღონ მონიჭილება ჟურნალის გამოცემაში, თუ შეთანხმება არ მოხდა, შესაძლებელია ჟურნალი სრულებით დაიკეტოს, ვინაიდან ახალი ტარიფი ასოთამწყობებისა და სხვა ხარჯები დიდს დეფიციტს იწვევს.

დადგენილ იქმნა: რედაქციის შტატი შესდგეს სამ კაცისაგან; ერთი მათგანი უნდა იყოს მდივანი, ორი—თანამშრომელი, ერთი რუსულის და ერთი ქართული განყოფილების აღმასრულებელი ბიუროს დანარჩენი დადგენილებანი დამტკიცდეს.

სხვა კითხვების განხილვა ექვსი მაისის სხდომისათვის გადაიდოს.

1919 წლის 6 მაისის სხდომის ჟურნალი № 6.

თავმჯდომარეობდა: მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე **ნ. ზ. ელიავა**.
სხდომას დაესწრნენ: თავ. ამხ. მ. ი. რუსია, კომიტეტის წევრნი: ა. რ. ჯაჯანაშვილი, პ. კ. ჯაფარიძე, კ. გოგუა, კორძაია, ს. გ. მდივანი, მურვანა-

ნიძე, ნ. ი. ფალილევი, ბ. ნ. შარაშენიძე, ბ. გ. ჩხიკვიშვილი, სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარე პ. ყიფიანი, წარმომადგენელი ქ. ბორჯომისა გოგუა და ბორჯომის ქალაქის თავი ხუნდაძე.

კომიტეტის მდივანი ე. ა. მადლისონი.

სხდომის გახსნისათანავე სიტყვა აიღო ქალ. ბორჯომის წარმომადგენელმა გოგუამ, რომელმაც კრებას გააცნო ქალაქის ფინანსიური და უფლებრივი მდგომარეობა. აღნიშნა რომ მიწად-მოქმედების სამინისტროს განზრახვა აქვს ქ. ბორჯომი საკურორტო ადგილად გადააქციოს და თვითმართველობის ნაცვლად საკურორტო მმართველობა შემოიღოს. ბორჯომის ქალაქის მოურავმა ხუნდაძემ დამატებითი ცნობები წარუდგინა კომიტეტს მცხოვრებთა რაოდენობის შესახებ.

მოხსენებამ გამოიწვია კამათი, რომელშიც მიიღეს მონაწილეობა მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ, თავ: ამხ. მ. ი. რუსიამ: კომ. წევრებმა: პ. კ. ჯაფარიძემ, ს. გ. მდივანმა, გ. მურვანიძემ. მ. ი. რუსიას, მურვანიძეს და მდივანს საჭიროდ მიაჩნიათ, აღმასრულებელ ბიუროს დაევალოს განსაკუთრებული მოხსენების შემუშავება კომიტეტის შემდეგ სხდომაზე წარსადგენად. მათ აღნიშნეს, აგრეთვე, რომ ბორჯომისთანა მდგომარეობაში არიან სხვა ახალად აღმოცენებული ქალაქებიც როგორც არიან მაგალითად: კოჯორი, ლანჩხუთი, გაგრა და სხვა.

მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარეს ნ. ზ. ელიავას და კომ. წევრს პ. კ. ჯაფარიძეს შესაძლოდ მიაჩნიათ, ქალ. ბორჯომის საკითხი ამ სხდომაზევე იქმნეს განხილული.

კამათის შეწყვეტის შემდეგ კომ. წევრს ს. გ. მდივანს შემოაქვს წინადადება, მიღებულ იქმნას ზომები ქალაქის ფინანსიური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად რადგანაც ქალაქების მოწყობასა და გაუმჯობესებას, სრულიად დამოუკიდებლად იმისა, რანაირი მმართველობა იქნება იქ დაწესებული, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს თვით სახელმწიფოსთვისაც.

დადგენილ იქმნა: 1. დაევალოს აღმასრულებელ ბიუროს შეიმუშაოს საკითხი კურორტების და პატარა ქალაქების შესახებ და წარუდგინოს მოხსენება მთავარ კომიტეტს შემდეგ სხდომაზე; 2. მიღებულ იქმნას ზომები ქ. ბორჯომის ფინანსიური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად; გაიმართოს სათანადო მოლაპარაკება მიწად-მოქმედების და შინაგან საქმეთა სამინისტროებთან.

შემდეგ კრებამ მოისმინა ქალაქთა მეორე ყრილობის კერძო თათბარის დადგენილებანი სავაქრო ოპერაციებსა და გაცემული საქონლის ანგარიშების გასწორების შესახებ. მომხსენებელმა ნ. ი. ფალილეევმა აღნიშნა, ქალაქები ძალიან დავალიანებულნი არიან, ფულს სუსტად იხდიან, რასაც შეიძლება ყოველივე ოპერაციების წარმოებას ძირი, გამოუთხაროს, რადგანაც თვით ქალაქთა კავშირი ყოველნაირ საქონელს ნაღდ ფულზე ყიდულობს. მთავარმა ბუნხალტერმა საგსაგანსკიმ კომიტეტს მოახსენა ცნო-

ბები ზოგიერთი ქალაქების (ოზურგეთის, ფოთის, ქუთაისის) დავალიანების შესახებ.

კომიტეტის წევრმა **გ. მურვანიძემ** და **ა. მ. კორძაიამ** ბუხპალტერის ცნობების გამო თავიანთი განმარტებანი წარმოადგინეს. **გ. მურვანიძემ** აღნიშნა, რომ ერთერთი მიზეზთაგანი ვალის გადახდის დაგვიანებისა არის ანგარეშების ღრობზე მიუღებლობა.

კომ. წევრს **ს. გ. მდივანს** სასურველად მიაჩნია მიღებულ და მოწონებულ იქმნას კერძო თათბირის დადგენილებანი, ამასთანავე ენერგიული ზომები უნდა იქმნას მიღებული, რომ ქალაქებმა ღროზე გადაიხადონ.

კომ. წევრმა **ნ. ი. ფალილეევმა** განაცხადა, რომ მომავალში ანგარიშები „ნაკლანობთან“ ერთად გაიგზავნება პირდაპირ ცენტრალური საწყობიდან და არა საანგარიშო განყოფილებიდან, რომელიც ქალაქებს მხოლოდ ანგარიშების პირს დაუგზავნის.

დადგენილ იქმნა: 1. კერძო თათბირის მიერ მიღებული დადგენილებანი დამტკიცდეს იმ პირობით რომ, თუ რომელიმე ქალაქი ღროზე არ გადაიხდის ვალს, მას შემდეგში საქონელი მიეცეს მხოლოდ ნაღდ ფულზე; 2. წინადადება მიეცეს სამეურნეო და საანგარიშო განყოფილებებს მალე განახორციელონ ის წესი ანგარიშების გაგზავნისა, რომელიც კომ. წევრმა **ნ. ი. ფალილეევმა** წამოაყენა.

შემდეგ კომიტეტმა მოისმინა მდივნის **ე. ა. მადლისონის** მოხსენება აგრარული საანკეტო ფურცლების შესახებ. კამათში მონაწილეობა მიიღეს: მთავ. კომ. თავმჯდომარემ **ნ. ზ. ელიავამ**, თავმჯდომარის ამხ. რუსიამ და კომ. წევრებმა **პ. კ. ჯაფარიძემ**, **ბ. ნ. შარაშენიძემ**, **ა. რ. ჯაჯანაშვილმა**, **ა. კორძაიამ**, **ს. გ. მდივანმა** და **გ. მურვანიძემ**.

კომ. წევრმა **ა. რ. ჯაჯანაშვილმა** განაცხადა, ჩვენ რომ აგრარული საკითხის პრინციპიალური გადაწყვეტა გვიხდებოდეს, მაშინ რა თქმა უნდა, მომხსენებლის აზრს უნდა დავთანხმებულიყავით; მაგრამ მიწად-მოქმედების სამინისტრომ უკვე შეიმუშავა სათანადო კანონ-პროექტი, აგრარული რეფორმის განყოფილებამაც ამის და მიხედვით შეიმუშავა სააკენტო ფურცელი; ამიტომ ჩვენც მხოლოდ ამ საკითხზე უნდა გავცეთ პასუხი.

თავმჯდომარის ამხ. **მ. ი. რუსია** კომიტეტის წევრნი **პ. კ. ჯაფარიძე**, **ა. ბ. კორძაია** და **გ. მურვანიძე** იმ აზრს იცავენ, რომ მომხსენებლის აზრი მიწების მუნიციპალიზაციისა და ჩამორთმეული მიწების იჯარით გადაცემისა ძველ მესაკუთრეებზე დიდს წინააღმდეგობას გამოიწვევს ადგილობრივ და კერძო ინიციატივით გამოწვეულ აღმშენებლობასაც ხელს შეუშლის.

მთავ კომ. თავმჯდომარემ **ნ. ზ. ელიავამ** აღნიშნა, არავითარი საჭიროება არ მოითხოვს დავშორდეთ იმ თვალსაზრის, რომელიც გატარებულია მომქმედ აგრარულ კანონში.

კამათის შეწყვეტის შემდეგ მთავარი კომ. თავმჯდომარემ მუხლობრივ

წაიკითხა საანკეტო ფურცლებში აღნიშნული კითხვები. ამ კითხვების გამო კომიტეტმა გამოიტანა შემდეგი დადგენილებანი: აგრარული რეფორმა უნდა გავრცელდეს ქალაქებში მდებარე კერძო მესაკუთრეების, იურიდიული პიროვნებათა, სამონასტრო და საეკლესიო, როგორც დასახლებულ, ისე დაუსახლებელ მიწებზე, ბაღებზე და სხ. დატოვების ნორმა უნდა იყოს სხვა და სხვანაირი, ქალაქები თავისი მნიშვნელობით და ხასიათით უნდა განაწილდეს სამ კატეგორიად. კატეგორიის გარეშე რჩება მხოლოდ ქალ. ტფილისი. პირველი კატეგორიის ქალაქებს უნდა მიეწეროს ისეთი ქალაქებმ, როგორც არის ქუთაისი, ფოთი და სოხუმი. მეორე კატეგორიის მიეწერება, თელავი, ოზურგეთი, გორი ე. ი. ისეთი ქალაქები, რომელთაც ქალაქებსა და სოფლებსა შორის საშვალო ადგილი უკავიათ. მესამე კატეგორიის მიეწერება ისეთი ქალაქები, რომელნიც ეხლახან გადაკეთდნენ ქალაქებად და ქალაქების მხოლოდ ჩანასახს წარმოადგენენ. პირველი კატეგორიის ქალაქებს დასატოვებელის ნორმა უნდა იყოს $\frac{1}{2}$ დესეტინა, მეორე კატეგორიის—1 დეს. და მესამე კატეგორიის— $1\frac{1}{2}$ დესეტინა. სახლებით გაშენებულ ნაკრებზე უნდა იქმნას მიღებული ამ ნორმის ნახევარი. ქალაქში მიღებული ნორმა მაზრის ნორმად უნდა ჩაეთვალოს პატრონს. ზედმეტი მიწი პატრონს უნდა ჩამოერთვას უსასყიდლოდ. თუ ზედმეტი ნორმაზე სახლები ან საშენებელი დაწესებულებანია, იგი იჯარით ძველ პატრონს უნდა მიეცეს. ძველი ქალაქების ტერიტორიად უნდა ჩაითვალოს მოსახლეების მთელი სივრცე. ახალი ქალაქების საზღვრები უნდა გამორკვეულ იქმნას კომისიის მიერ, რომელიც შესდგება ქალაქთა თვითმართველობების, ერობათა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენელთაგან. ამისათვის საკმარისია 6 თვე. ჩამორთმეული მიწები ქალ. თვითმართველობებს საკუთრებად გადადის, იმ საკითხის გამორკვევა თუ რა სახით ისარგებლებს ამ მიწებით ქალაქები, კომიტეტს ნაადრევათ მიაჩნია.

კომ. წევრმა ს. გ. მდივანმა შემოიტანა წინადადება, რომ ქალაქების საზღვრები გამორკვეულ იქმნას აგრარული რეფორმის განხორციელებამდე.

დადგენილ იქმნა: წინადადება მიღებულ იქმნას და ეცნობოს რესპუბლიკის მთავრობას.

დღის წესრიგში აღნიშნული დანარჩენი საკითხების განხილვა შემდეგი სხდომისთვის გადაიდოს.

1919 წ. 7 მაისის სხდომის უფრნალი № 7.

თავმჯდომარეობდნენ: მთავარი კომ. თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავა და ზავ. ამხანაგი მ. ი. რუსია.

სხდომას დაესწრნენ: კომ. წევრები: ა. რ. ჯაჯანაშვილი, პ. კ. ჯაფარიძე, კ. ე. ანდრონიკაშვილი, კ. გოგუა, პ. ბ. კორძაია, ს. ზ. მდივანი, გ. მუ-

რვანიძე დავ. ნ. შარაშენიძე, სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარის. ამბა-
ნავი ა. ა. პაპავა.

მთავარი კომიტეტის მდივანი ე. ა. მადდისონი.

სხდომის გახსნისთანავე მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ განაცხადა, რომ ამიერ-კავკასიის კომისარიატის 1917 წლის 24 ნოემბრის დადგენილების თანახმად, რაც შემდეგ საქართველოს რესპუბლიკის ეროვნული საბჭოს მიერ იყო დადასტურებული,—ქალაქის ტერიტორიაზე სადგომების, სავაჭრო-სამრეწველოების და სხვა დაწესებულებების რეკვიზიციის უფლება ეძლევა საქართველოს რესპუბლიკის 4 ქალაქს: ტფილისს, ქუთაისს, ფოთს და სუხუმიას; ამ უფლებას-კი საჭიროებს სხვა ქალაქებიც, ამიტომ, მისი აზრით, აუცილებელია აღძრულ იქმნეს სათანადო შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე.

კომ. წევრის ს. გ. მდივანის აზრით, ასეთი უფლება უნდა მიეცეს რესპუბლიკის პატარა ქალაქებსაც, მაგრამ ამასთანავე ერთად საჭიროდ მიაჩნია ქალაქები დაექვემდებარნენ კონტროლს ქალაქთა კავშირისას, რომელსაც ერთგვარი ძალა უფლება უნდა მიენიჭოს.

კომ. წევრები პ. კ. ჯავახიძე და ა. ბ. კორძია მომხრენი არიან ქალაქთა ქავშირს ასეთი უფლება მიენიჭოს.

ამ წინადადების კენჭის ყრამდე მთავარი კომ. თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ განმარტა, რომ ასეთი კონტროლი არსებობს ადმინისტრაციული განყოფილების სახით, რომელსაც აქვს მინიჭებული უფლება ქალაქთა თვითმართველობების მოქმედების გასაჩივრებისა.

დადგენილ იქმნა: აღიძრას შუამდგომლობა.

მესხეთ-ჯავახეთში ომით დაზარალებულთა დამხმარე კომიტეტის შუამდგომლობის გამო დადგენილ იქმნა: მიეცეს აღნიშნულ კომიტეტს ათიათასი მანეთი (10.000), აღმასრულებელ ბიუროს განკარგულებაში გადაიდოს 100.000 მან. ქ. ქ. ახალქალაქის და ახალციხის მცხოვრებთათვის მატერიალური დახმარების აღმოსაჩენად.

შემდეგ კომიტეტმა მოისმინა მოხსენება ქალაქთა საწევრო გადასახადის შესახებ; მთავარი კომ. თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ აღნიშნა, რომ საწევრო გადასახადი ქალაქთაგან არც წარსულსა და არც მიმდინარე წლებში არ შემოსულა.

დადგენილ იქმნა: წინადადება მიეცეს ქალაქებს: ა) შემოიტანონ მათზე დარჩენილ საწევრო გადასახადი შემდეგის წესით: წარსული წლის გადასახადი მთლიანად შემოიტანონ არა უგვიანეს პირველი ივლისისა, მიმდინარე წლის კი—არა უგვიანეს პირველი ენკენისთვის; ჩვეულებრივი ხარჯთ-ალრიცხვის $\frac{1}{4}$ % გადახდილი უნდა იქმნას ეხლავე, დანარჩენი-კი მათ ვალად ჩაირიცხოს; ბ) წარმოდგენილ იქმნას როგორც წარსული, ისე მიმდინარე წლის ხარჯთ-ალრიცხვა.

მთავარი კომ. თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ კომიტეტში შეიტანა წი-

ნადადება, რომ ისეთი სახელოსნოები და ქარხნები, რომელთაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვთ ჩვენი ქვეყნისთვის და რომელნიც ეხლა, ამა თუ იმ მიზეზების გამო უმოქმედოდ არიან, საექსპლოატაციოთ ქალაქთა კავშირს გადაეცეს.

ამ საკითხის გამო აღძრულ მსჯელობაში მონაწილეობა მიიღეს თავმჯდომარის ამხ. მ. ი. რუსიამ და კომ. წევრებმა ბ. ნ. შარაშენიძემ და მურვანიძემ.

დადგენილ იქმნა: აღძრულ იქმნას შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე, რათა ადგილობრივ თვითმართველობებს გადაეცეს საექსპლოატაციოდ ისეთი სახელოსნოები და ქარხნები, რომელთა პატრონებიც უარს აცხადებენ მათს ამუშავებაზე.

კომ. წევრმა გ. მურვანიძემ შეიტანა კომიტეტში შეკითხვა—იციის თუ არა აღმასრულებელმა ბიურომ, რომ საქართველოში 200 ფუთი პარკი კონტრაბანტის გზით თანდათანობით იზიდება, და რა ზომებია მიღებული ბიუროს მიერ, რომ ეს საქონელი ქალაქთა კავშირმა შეიძინოს.

მთავარი კომ. თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ განაცხადა, რომ ეს აღმასრულებელმა ბიურომ იცის და სათანადო ზომებიც მიღებულია. პარკი კი ბიურომ ჯერ-ჯერობით, ნაღდი ფულის უქონლობის გამო, ვერ შეიძინა.

კომ. წევრმა ნ. ი. ფალიევმა განაცხადა, რომ სავაჭრო ოპერაციების გასაფართოებლად, საჭიროა მივმართოთ სესხს საკრედიტო დაწესებულებებში; ამასთანავე ეხლად საჭიროა აღძრულ იქმნას შუამდგომლობა, რომ საკრედიტო საზოგადოებებს ქალაქთა კავშირთან აქტიური ოპერაციების დახმარების უფლება მიენიჭოთ.

დადგენილ იქმნა: დადასტურდეს ამის გამო უკვე არსებული დადგენილებანი.

ამის შემდეგ კომიტეტმა მოისმინა ნ. ზ. ელიავას მოხსენება, ქალაქთა კავშირის მალაზიის შესახებ.

მსჯელობაში მონაწილეობა მიიღეს თავმჯდომარის ამხ. მ. ი. რუსიამ და კომ. წევრებმა: პ. კ. ჯაფარიძემ, გ. მურვანიძემ; ნ. ი. ფალიევმა და ბ. ნ. შარაშენიძემ. თავმ. ამხ. მ. ი. რუსიამ და პ. კ. ჯაფარიძემ სასურველად დასასარგებლოდ სცნეს, აღმასრულებელმა ბიურომ თავის ხელში აიღოს მალაზია, რომელიც, როგორც გამოცდილობა გვიჩვენებს, დიდს მოგებას იძლევა. კომ. წევრები გ. მურვანიძე და ბ. ნ. შარაშენიძე-კი ამტკიცებენ, რომ ქალაქთა კავშირმა უარი არ უნდა სთქვას იმ სისტემაზე, რომელმაც თავისი თავი სავსებით გაამართლა და რომელმაც სარგებლობა მოუტანა ქალაქთა კავშირს. საჭიროდ მიაჩნიათ მალაზიაში მოისპოს ბითუმად ვაჭრობა, რაიც სავსებით უნდა იქმნას გადატანილი ცენტრალურ საწყობში; სასურველია აგრეთვე ქალაქთა კავშირის განკარგულებაში მყოფ საქონლის, მცხოვრებთა შორის, თანასწორად გასანაწილებლად ფილიალური განყოფილება გაიხსნას ქალაქის სხვა და სხვა ნაწილებში.

კომ. წევრი ნ. ი. ფალილევი ამ უკანასკნელთა თვალსაზრის იზიარებს და რადგანაც პირველთა და მეორეთა მოსაზრებებს შორის არსებითს განსხვავებას ვერა ხედავს, სასურველად მიიჩნია ბითუმად ვაჭრობა მალაზიაში მოისპოს. ის, პირნი, რომელნიც ხელშეკრულებით მალაზიას განაგებენ ჩაირიცხნენ ქალ. კავშირის თანამშრომლებად იმ განსხვავებით-კი, რომ ჯილდო დაწესებულ %-ის სახით მიეცეთ. ასეთს პირობებში მალაზია შეიძლება 3, 2 ან 1 პირს გადაეცეს, რაც თავის თავად ქალაქთა კავშირის შემოსავალს უფრო გაზრდის.

დადგენილ იქმნა: 1) გაიხსნას განყოფილებანი როგორც ტფილისში, ისე სხვა ქალაქებში, სადაც ქალაქთა თვითმართველობებს თავიანთი მალაზიები არ აქვთ; 2) მოისპოს ბითუმად ვაჭრობა მალაზიაში; ასეთი ვაჭრობა სწარმოებდეს ცენტრალურ საწყობსა და საკუთარ ბითუმად სავაჭრო მალაზიებში, თუ ასეთი მალაზიების გახსნას კომიტეტი საჭიროდ დაინახავს; 3) მალაზიის მოსამსახურეებს, ჯამაგირ მაგიერ ჯილდო პროცენტების სახით მიეცეთ; 4) მოეთხოვოთ იმ პირთ, რომელნიც ესლა კომიტეტის მალაზიას განაგებენ, შემოიტანონ წერილობითი განცხადება, რომ ზემოხსენებული პირობების თანახმანი არიან; თუ არ დასთანახმდებიან მალაზია ჩამოერთვათ; წინააღმდეგ შემთხვევაში-კი წარედგინოთ პირობები, თანახმად კომიტეტის წევრის ნ. ი. ფალილევის მოხსენებისა.

უფროსი კონტროლიორის მოვალაობის აღმასრულებელმა კ. ს. მესხმა კომიტეტს მოახსენა დებულება ქალაქთა კავშირის საკონტროლო განყოფილებისა.

დადგენილ იქმნა: 1) საკონტროლო განყოფილება არის პირდაპირ მთავარი კომიტეტისაგან დამოკიდებული განყოფილება ამის და მიხედვით შეიცვალოს შინაარსი და რედაქცია დებულების ზოგიერთი პარაგრაფისა: 1-ლ §-ში ამოიშალოს სიტყვები: „Подчиненных Исполнительному Бюро“; იმავე §-ის ბოლო კი სიტყვებიდან „Административно-хозяйственной деятельности“ - უნდი იკითხებოდეს ასე: Отделовъ Главнаго Комитета, подвѣдомственныхъ ему лицъ и учреждений,“ მეორე § შეიცვალოს შემდეგ ნაირად: „Контрольный Отдѣлъ, подчиняясь непосредственно Главному Комитету, находится въ вѣдѣніи его председателя“; §§-ები 3 და 4 შეერთდეს და განიმარტოს შემდეგ ნაირად: „Контрольнымъ Отдѣломъ завѣдываетъ Главный Контролеръ. Замѣстителемъ его является его помощникъ. Какъ Главный Контролеръ, такъ и его помощникъ избираются Главнымъ Комитетомъ“; მეხუთე § (პროექტი) განიმარტოს ასე: „Штаты Контрольнаго Отдѣла утверждаются Главнымъ Комитетомъ“; მეექვსე § (პროექტი) განიმარტოს ასე: „Контролеры утверждаются въ должности Главнымъ Комитетомъ“; მეშვიდე § (პროექტი) გამოაკლდეს; მერვე § (პროექტი) შეიცვალოს ასე „Перениска съ должностными лицами,

отдѣлами и учреждениями, подвѣдомственными Главному Комитету, Контрольный Отдѣлъ ведетъ непосредственно. Остальная переписка проходить за подписями председателя Главнаго Комитета и Главнаго Контролера“, მეთერთმეტე § (პროექტი) გამოაკლდეს სიტყვა „исключительно только;“ მეთორმეტე §-ში (პროექტი) ამოიშალოს. მეცამეტე §-ში (პროექტი) სიტყვა „докладывает“ შეიცვალოს სიტყვით „сообщает“; მეთოთხმეტე §-ში სიტყვა „контрольно“ სიტყვა „сѣдственнаго“-ს წინ სიტყვა „характера“ შემდეგ დაემატოს „и также Председателя Ревизионной Комиссии“; მეცხრამეტე §-ის მეორე შენიშვნაში გამოაკლდეს სიტყვა „не менѣе какъ за два дня“; 2) საკანტროლო განყოფილების დებულება ზემოხსენებული შესწორებებით დამტკიცდეს.

შემდეგ მოხსენებული იქმნა სატეხნიკო განყოფილების მოხსენება სატეხნიკო ქონების საწყობის მოწყობის შესახებ.

მსჯელობაში მონაწილეობა მიიღეს: მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავამ, თავმჯდომარის ამხ. მ. ი. რუსიამ, კომიტეტის წევრებმა: პ. კ. ჯაფარიძემ, გ. მურვანიძემ, ნ. ი. ფალილეევმა, ბ. ნ. შერაშენიძემ, სატეხნიკო განყოფილების გამგემ ინჟინერმა პ. ა. ზურაბიანცმა და კომიტეტის მდივანმა ე. ა. მაღდისონმა.

დადგენილ იქმნა: ქალაქების მიმდინარე ტეხნიკური საჭიროებენი ქალაქთა კავშირის მოწმობით, პონდოვეის საწყობიდან დაკმაყოფილდეს. ქალაქებმა თავიანთ-თავზე უნდა მიიღოს პასუხისმგებლობა იმ თანხისა, რომლის დამიტებაც ინჟინერი პონდოვეის სასარგებლოდ დასჭირდებათ. 2) განცხადებათა შისაღებად ვადა ერთი თვე დაინიშნოს და 3) რაც ამ ვადის შემდეგ ქონება დარჩება, ქალაქთა კავშირის საწყობში იქმნას გადატანილი; ასეთი საწყობის ორგანიზაცია აუცილებელ საჭიროებად იქმნას აღიარებული.

დარჩენილი საკითხების განხილვა გადაიდოს 8 მაისის სხდომისათვის, რომელიც დანიშნოს დილის 9 საათზე.

1919 წ. 8 მაისის სხდომის უყურნალო № 8.

თავმჯდომარეობდნენ: მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავა, თავმჯდომარის ამხანაგი მ. ი. რუსია, და კომიტეტის წევრი ა. ბ. კორძაია.

სხდომას დაესწრნენ: კომიტეტის წევრები: კ. გოგუა, ა. რ. ჯაჯანაშვილი, პ. კ. ჯაფარიძე, გ. მურვანიძე, ბ. ნ. შარაშენიძე და სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარის ამხ. ა. ა. პაპავა.

კომიტეტის მდივანი ე. ა. მაღდისონი.

სხდომის გახსნისთანავე მოსმენილ იქმნა საკანტროლო განყოფილების

შტატის პროექტი. უფროს კონტროლიორის მოვალ. აღ. კ. ს. მესხმა კომიტეტს პროექტის სიტყვიერი განმარტება მოახსენა.

მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარეს **ნ. ზ. ელიავას** სასურველად მიაჩნია კონტროლიორთა შტატი 7 კაცისაგან შესდგებოდეს, მაგრამ თავისუფალი ადგილზე კონტროლიორები მოწვეულ უნდა იქმნან იმის და მიხედვით, თუ რამდენად მოითხოვს ამას საჭიროება.

თავმჯდომარის ამხ. მ. ი. რუსია არ არის წინააღმდეგი ასეთი შტატისა, მაგრამ საქმისმწარმოებელის ადგილის გაუქმებას კი მოითხოვს. კომიტეტის წევრი **პ. კ. ჯაფარიძე**, ემხრობა მ. ი. რუსიას. უფროსი კონტროლიორის მოვალ. აღ. კ. ს. მესხმა განმარტა, რა მოვალეობებს ასრულებს საქმისმწარმოებელი და რეგისტრატორი.

კომიტეტის წევრს **გ. მურვანიძეს** საჭიროდ მიაჩნია საკონტროლო განყოფილების კანცელარიის საკითხი ღიად დარჩეს და განხილულ იქმნას მთავარ კომიტეტის შემდეგ მორიგ სხდომაზე, ვინაიდან შესაძლებელია, საქმის გაფართოებამ დაგვიმტკიცა, რომ ასეთი გაუქმება მიზანშეწონილი არ იყო, ან ყოველ შემთხვევაში, ნაადრევი იყო.

დადგენილ იქმნა: 1) კონტროლიორების შტატი 7 კაცისაგან, რომელთა რიცხვში შევა უფროსი კონტროლიორი და მისი თანაშემწე, დამტკიცებულ იქმნას; არჩეულ იქმნას უფროსი კონტროლიორი და მისი თანაშემწე, მხოლოდ ორ ახალ ადგილზე თანამდებობის პირის მოწვევა აღმასრულებელ ბიუროს მიენდოს. 2) კანცელარიის საკითხი განხილულ იქმნას მთავარი კომიტეტის უახლოვეს მორიგ სხდომაზე.

ამის შემდეგ მოსმენილ იქმნა საექიმო-სასანიტარო, ბაქტერიოლოგიური განყოფილების, აფთიაქის საწყობის, ამბულატორიის, ყურ. „კავკასიის ქალაქი“-ს და მთავარ კომიტეტის სამუნიციპალო ბიბლიოთეკის ხარჯთაღრიცხვა.

საექიმო-სასანიტარო განყოფილება ხარჯთაღრიცხვას კამაფი არ გამოუწვევია.

ბაქტერიოლოგიური განყოფილების ხარჯთაღრიცხვის შესახებ თავიანთი აზრი გამოსთქვეს კომიტეტის წევრმა **ბ. ნ. შარაშენიძემ**, **ხ. მურვანიძემ**, მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ **ნ. ელიავამ** და ექიმმა **ელიავამ**. კომიტეტის წევრი **ბ. ნ. შარაშენიძე**, იმ აზრისაა, რომ ქალაქთა კავშირის ყველა დაწესებულებანი შემოსავლიანი უნდა იყოს და კომერციულ პრინციპზე უნდა იყოს აშენებული: ყოველივე ქველმოქმედობა უნდა გაუქმდეს, ვინაიდან ეს ხელს უშლის სასარგებლო დაუწესებლელბათა გაფართოებას. ამიტომ ყველა ის ხარჯი, რომელიც ქალაქთა კავშირის პროვინციის დაწესებულებებზე მიდის, თვით პროვინციის ქალაქების ხარჯთაღრიცხვაში უნდა იყოს შეტანილი. თუ რომელიმე ქალაქი უარს იტყვის ამ განყოფილებათა შენახვაზე, მაშინ დაწესებულებანი გადატანილ უნდა იქმნას იმ ქალაქში, რომელიც ხარჯს

იკისრებს. ცენტრალური განყოფილება-კი ტფილისში აუცილებლად უნდა საერთოდ ქალაქებისათვისა და ერობებისათვის მოეწყოს.

კომ. წევრი **გ. მურვანიძე** ბ-ნი ბ. ნ. შარაშენიძის აზრს არ ეთანხმება და აღნიშნავს, განყოფილების შენახვა ქალაქებს რომ დაეკისროთ, ამით მხოლოდ დაწესებულებათა ლიკვიდაციას შეუწყობთ ხელსაო. ქალაქების უმწეო ფინანსიური მდგომარეობა ყველასათვის ცხადია. ამიტომ, რაც უნდა სამარ-თლიანი იყვეს ბ-ნი შარაშენიძის აზრი, იგი მაინც უნდა უარვეყოთ.

მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ **ნ. ზ. ელიავამ** აღნიშნა საზარალო დაწესებულებებს აღმასრულებელი ბიურო ყოველთვის ჰკეტავდაო. რაიცა შეეხება იმ ბაქტერიოლოგიურ განყოფილებებს, რომელნიც პროვინციში არიან, აუცილებელია კომიტეტის წევრს ბ. ნ. შარაშენიძეს, დავეთანხმებით. რაც შეეხება ცენტრალურ განყოფილებების გაერთიანებას ტფილისში, უნდა აღვნიშნო, რომ ასეთი გაერთიანებას ყოველთვის სასურველი შედეგი არ მოყვება ხოლმე.

ექ. ელიავას საწინააღმდეგო არაფერი აქვს, რომ ხარჯთ-აღრიცხვის მხრით პროვინციისა და ცენტრის დაწესებულებანი განისაზღვროს ერთი მეორისაგან, მაგრამ მათ შორის ფუნქციონალური კავშირი მაინც უნდა დარჩეს, რადგანაც უამისოდ პროვინციის განყოფილებანი სულს დაღვევენ. რაიცა შეეხება ზემოხსენებულ განყოფილებათა შემოსავლიანობას, ექიმ ელიავას იმედი აქვს, რომ მახლობელ ექვს თვეში ყოველივე მათგანი განსაზღვრულ შემოსავალს მოგვცემენ. ეს დაწესებულებანი განსაკუთრებულ პირობებში გაჩნდნენ და მომენტის მიერ დაკავშირებულ მიზნებს ემსახურებიან.

აფთიაქის საწყობის ხარჯთ-აღრიცხვის გამო მსჯელობაში მონაწილეობა მიიღეს: **ნ. ზ. ელიავამ**, **პ. კ. ჯაფარიძემ**, **გ. მურვანიძემ**, **ა. რ. ჯაჯანაშვილმა**, **ბ. ნ. შარაშენიძემ**, **ნ. ი. ფალილეევმა** და საწყობის გამგის მოვალ. **ალ. ცხომელიძემ**.

კომ. წევრმა **ბ. ნ. შარაშენიძემ** ყურადღება მიაქცია აფთიაქის საწყობის შტატის შენახვით გამოწვეულ ხარჯს და აღნიშნა რომ, თუ აღმასრულებელი ბიურო თითონ არ შეეცდება მედიკამენტების შექმნასა და საწყობის გამდიდრებას, უკეთესი იქნება ამა თუ იმ სახით საწყობის სრული რეალიზაცია; მაშინ დიდი შტატის შენახვაც არ დაგვეკირდებოდა. რადგანაც ასეთი რეალიზაცია სასურველი არ არის, კომიტეტმა ისევ ეხლავე უნდა მიიღოს ზომები მედიკამენტების შესაძენად.

კომ. წევრი **ნ. ი. ფალილევი** ბ. ნ. შარაშენიძის აზრს იზიარებს. მას სასურველად მიაჩნია, ნაწილი აფთიაქის საწყობის საქონლისა შენახულ იქმნას, დანარჩენი საქონელი-კი გატანილ იქმნეს ბაზარზე. აუცილებელია აგრათვე საქონლის გაცვლა-გამოცვლას მივმართოთ, მაგალითად, ბაქოს სჭირია ის საქონელი, რომელიც აფთიაქის საწყობში ბლომად არის; აქ კი, სამაგიეროდ არ იშოვება ნავტალინი, ვახელინი და სხ. ამ ოპერაციების წარ-

მოგებისათვის საჭიროა საექიმო-სასანიტარო განყოფილების შტატის მიემატოს კიდევ ერთი კაცი, სპეციალისტი კომერსანტი. სასარგებლო იქნება აგრეთვე, თუ ქალაქთა კავშირი ტფილისში აფთიაქის მაღაზიას გახსნის.

აფთიაქის საწყობის გამგის მოვალ. ალ. ცხომელიძე აღნიშნავს—აფთიაქის საწყობის მდგომარეობა ისე ცუდი ათაა, როგორც ეს კომ. წევრს ბ. ნ. შარაშენიძეს წარმოუდგენიაო. თუ საწყობი ჯერჯერობით თითონ ასე ყიდულობს მედიკამენტებს, სამაგიეროდ საქონლის გაცვლა-გამოცვლის გზას უკვე მიემართეთ: ამნაირ გზით არის, მაგალითად, შეძენილი ქინაქინა, რომლის საბაზრო ფასი ხუთასი ათასი მანეთია.

კომ. წევრი პ. კ. ჯაფარიძე ასეთი ოპერაციების წინააღმდეგია; იგი აღნიშნავს; ნაწილი საქონლისა უნდა შენახულ იქმნას, გასასყიდად გადადებული საქონელის რეალიზაციისათვის—კი უპირატევობა ქალაქებს უნდა მიეცესო.

ამბულატორიის ხარჯთ-აღრიცხვას კამათი არ გამოუწვევია; მხოლოდ მრავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ, ნ. ზ. ელიავამ აღნიშნა, რომ ამ ხარჯთ-აღრიცხვაში მოულოდნელი ხარჯისათვის უნდა მიემატოს კიდევ 21.000 მანეთი.

არ გამოუწვევია არავითარი კამათი არც ჟურნალ „კავკასიის ქალაქი“-ს რედაქციისა და ბიბლიოთეკის ხარჯთ-აღრიცხვას.

კომ. წევრი გ. მურვანიძე აღნიშნავს—მთავარი კომიტეტის ხარჯთ-აღრიცხვის წარდგენილ პროექტის დანარჩენი ნაწილის დეტალურ განხილვას მოითხოვს, რაც მხოლოდ კომიტეტის შემდეგ მორიგ სხდომაზე შეიძლება მოხდეს; მანამდის კი იგი გადაეცეს აღმასრულებელ ბიუროს სახელმძღვანელოდო.

დადგენილ იქმნა: 1) საექიმო-სასანიტარო განყოფილების ხარჯთ-აღრიცხვა დამტკიცდეს; 2) ბაქტერიოლოგიური განყოფილებების შენახვა დაეკისროს იმ ქალაქებს, სადაც ეს განყოფილება იმყოფება; თუ ქალაქი უარს იტყვის, ბაქტერიოლოგიური განყოფილება გადატანილი იქმნას იმ ქალაქში, რომელიც ხარჯის გაღებას თანხმობას განაცხადებს; ჯერჯერობით კი ბაქტერიოლოგიური განყოფილების ხარჯთ-აღრიცხვა დამტკიცდეს; ცენტრალური განყოფილების დაარსების შესახებ მოლაპარაკება დაიწყოს ერობათა ცენტრალურ ბიუროსთან; 3) განვითარდეს ოპერაციები მედიკამენტების შესაძენად, ამ ოპერაციების საწარმოებლათ მოწვეულ იქმნას კომერციული აგენტი ფარმაცევტის განათლებით; დაარსდეს სათანადო ფონდი, გატანილ იქმნას ბაზარზე 200.000 მან. ღირებულების. საქონლის ყიდვის უპირატესობა მიეჭკეს ქალაქებს; აფთიაქის მაღაზიების გახსნის საკითხი განხილულ იქმნას შემდეგ მორიგ სხდომაზე; აფთიაქის საწყობის შტატი მიღებულ იქმნას იმ სახით, როგორც იგი აღმასრულებელმა ბიურომ წარმოადგინა; აღმასრულებელ ბიუროსვე მიენდოს კომერციული აგენტის ჯილდოს განსაზღვრა; აფთიაქის საწყობის ხარჯთ-აღრიცხვა დამტკი-

ცდეს თანახმად წარმოდგენილი დებულებისა; 4) ამბულატორიის ხარჯთ-
აღრიცხვა დამტკიცდეს, მოულოდნელი ხარჯისათვის გადაიდოს 21.000 მ.
5) დამტკიცდეს აგრეთვე ჟურნალ „კავკასიის ქალიქი“-ს რედაქციის და
ბიბლიოთეკის ხარჯთ-აღრიცხვა; სხვა მთავარი კომიტეტის დანარჩენი
ხარჯთ-აღრიცხვა განხილულ იქმნას მთავარი კომიტეტის მორიგ სხდომაზე;
ნება მიეცეს აღმასრულებელ ბიუროს იხელმძღვანელოს წარმოდგენილი
ხარჯთ-აღრიცხვით; დაევალოს აღმასრულებელ ბიუროს დაწვრილებითი
ხარჯთ-აღრიცხვა ქალაქთა კავშირის ყველა დაწესებულებებსა და განყო-
ფილებებს დაუგზავნოს.

საკონტროლო განყოფილების მიერ წარმოდგენილი დაკუმენტალური
და ფაქტიური რევიზიის პროექტი მოსმენილ იქმნას მთავარი კომიტეტის
შემდეგ მორიგ სხდომაზე, ამ ხანად კი გადაეცეს აღმასრულებელ ბიუროს
სახელმძღვანელოდ.

კომ. წევრმა ა. ბ. კორძაიამ დაასურათა ქალ. ფოთის უმწეო ფინან-
სიური მდგომარეობა და აღნიშნა, ქალაქის მილიციის შესანახავად მთა-
ვრობის დახმარება აუცილებელიაო.

მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ კომიტეტს გაა-
ცნო პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი მილიციის შესახებ. ამ კანონის
მიხედვით მთავრობა თავის თავზე იღებს ხარჯის 50%. რასაკვირველია
მთავრობას შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა მხოლოდ იმ ხარჯებში, რომე-
ლიც მთავრობის მიერ არის დამტკიცებული.

აღმასრულებელი ბიუროს მე 5-თე წევრის არჩევნები გადაიდო შემ-
დეგი სხდომისათვის.

ამის შემდეგ მოხდა უფროს კონტროლიორის და მისი თანაშემწის
არჩვნები, არჩეულ იქნენ: უფროს კონტროლიორად გურამოვი და მის თა-
ნაშემწედ კ. ს. მესხი. ჯილდო უფროს კონტროლიორს დაენიშნა 1.500
მან, იმის თანაშემწეს 1.300 მან. თვითურად.

თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ განაცხადა, რომ ექიმები იწვევენ ყვე-
ლას, ვინ ჩვენი საკურორტო საქმით არის დაინტერესებული, თავიანთ სხდო-
მაზე. კრება გაიმართება საბჭოს დარბაზში 10 მაისს საღამოს 6 საათზე.

დადგენილ იქმნა: ეგრედ წოდებული მეშვიდე მომატება ქალაქის მო-
სამსახურეებისა აღმასრულებელ ბიუროს წევრებზედაც გავრცელდეს.

შემდეგ მოსმენილ იქმნა მთავარი კომიტეტის მდივნის და იურისკონ-
სულტის მოხსენება, მის შესახებ, როქმ ბოლო დროს ძალიან გახშირდა ხელ-
შეკრულებათა დარღვევა უძრავ ქონებაზე.

კომ. წევრი გ. მურვანიძე აღნიშნავს, ეს მოვლენა ისეთი საზოგადოებ-
რივი ბოროტებაა, რომ მასთან ბრძოლა მხოლოდ მთავრობას, სახელმწიფოს
შეუძლიან. არსებული კანონი საკმარისი არ არის. მთავრობამ აუცილებლად
უნდა გამოსცეს ისეთი დეკრეტი, რომლის ძალითაც აკრძალული გახდება
ასეთი დარღვევა და რომელიც შინაურ აქტებზე მფლობელობას დააკანონებს

კომ. წევრმა ბ. ნ. შარაშენიძემ აღნიშნა, რომ მას ამ ბოროტებასთან ბრძოლის დროს ისეთი ზომების მიღება დასჭირდა, რომ ქალაქის თავის მოვალეობას აღმატებოდა. საქმე ისე უნდა მოეწყოს, რომ თავისი უფლების დასაცავად სასამართლოს მიმართოს არა ფაქტიურმა მფლობელმა, არამედ იმავემ ვინც ამ ხელშეკრულებას არღვევს.

მთავარი კომიტეტის თავმჯდ. ნ. ზ. ელიავამ აღნიშნა, ასეთ მოვლენებთან ბრძოლა, როგორც ეს თვით მოხსენებაშია აღნიშნული ქალაქის თვითმართველობათა პირდაპირ მიზანს არ შეადგენს. მაგრამ იმდენად, რამდენადაც საჭირო იქნება ადმინისტრაციული ზედგავლენის მოხდენა, ჩვენ შუამდგომლობა შეგვიძლიან აღვძრათ შინაგან საქმეთა და მიწად-მოქმედების სამინისტროების წინაშე.

დადგენილ იქმნა: მიღებულ იქმნას მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარის ნ. ზ. ელიავას წინადადება.

სხდომის დახურვისას მთავარი კომიტეტის თავმჯდომარემ მადლობა გამოუცხადა წევრებს კომიტეტის სხდომებზე დასწრების გამო. შემდეგი მორიგი სხდომა დაინიშნოს ივნისისთვის.

ქ რ ო ნ ი კ ა .

ქ ა ლ ა ქ თ ა კ ა ვ შ ი რ შ ი .

წარმოების შესახებ. 1. ქალაქთა კავშირის მთავარმა კომიტეტმა მიმართა ქალაქებს წინადადებით წარმოადგინონ ცნობები იმ სახელოსნოების, ქარხნების და ფაბრიკების შესახებ, რომლებიც არ მოქმედობენ. ასეთი გზით შეკრებილი მასალა წარედგინება დამფუძნებელ კრების ადგილობრივ მმართველობის კომისიას იმ შუამდგომლობის დამატებით, რომელიც აღძრა მთავარმა კომიტეტმა ასეთ საწარმოების გადასაცემათ, მათი ექსპლოატაციისთვის ადგილობრივ თვითმართველობის ხელში.

ერობა და ქალაქთა კავშირი. 2. ერობათა ცენტრალურ ბიუროსა და ქალაქთა კავშირის შრომის შეთანხმებით შემდგარ კომისიაში მუშათა დაზღვევის შესახებ, შრომის სანინისტროსთან საერთო დელეგატად გაგზავნილია ქალაქთა კავშირის მთავარი კომიტეტის მდივანი ე. ა. მადდისონი; ცალკე წარმომადგენლობის საკითხი განსახილველად გადაეცემა ერობათა ტეხნიკურ ძალების მომავალ ყრილობას.

სატარიფო პალატის წევრი. 3. შრომის სამინისტროსთან არსებულ სატარიფო პალატაში ქალაქთა კავშირიდან გაგზავნილია დელეგატად მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარის ამხანაგი მ. ი. რუსია.

მცხეთის სკოლა. 4. მთავარ კომიტეტის აღმასრულებელმა ბიურომ დაადგინა მოელაპარაკოს განათლების სამინისტროს მცხეთის სკოლასთან.

არსებულ სახელოსნოში მუშაობის განახლების შესახებ; სახელოსნო დაათვალიერა ქალაქთა ქავშირის ინჟინერმა-კონსულტატმა ს. მოსკალევმა; იქ განახლდება მუშაობა კერამიკული ნაწარმოების დამზადების შემდეგ, თუ განათლების სამინისტრო დათანხმდება გადასცეს ის ქალაქთა ქავშირის განკარგულებაში.

სია იმ ქალაქებისა, რომელთაც ქალაქთა ქავშირის ვალი აქვთ — 1919 წ. 1 მაისამდე. 1) გაგრა 5.183 მ. 15 კ., 2) გორი 159.348 მ. 73 კ., 3) ღუშეთი 147.188 მ. 03 კ., 4) ზუგდიდი 33.425 მ. 51 კ., 5) ყვირილა (ზესტაფონი) 101.040 მ. 32 კ., 6) ქუთაისი 434.130 მ. 83 კ., 7) ლანჩხუთი 21.532 მ. 55 კ., 8) ახალ-სენაკი 27.540 მ. 64 კ., 9) ოზურგეთი 173.402 მ. 54 კ., 10) ოჩემჩირი 63.629 მ. 55 კ., 11) ფოთი 720.319 მან. 09 კ., 12) სამტრედია 182.753 მ. 31 კ., 13) სიღნაღი 45.391 მ. 21 კ., 14) სურამი 6.099 მ. 06 კ., 15) სოხუმი 2.829 მ. 72 კ., 16) თელავი 22.653 მ. 59 კ., 17) ხაშური 3.720 მან. 10 კაპ., 18) ხონი 19.402 მან. 64 კაპ., 19) ჭიათურა 234.081 მან. 58 კაპ., 20) ტფილისი 508.992 მან. 71 კაპ.

სულ . . . . . 2.922.064 მან. 86 კაპ.

საექიმო-სახანიტარო განყოფილება. საქართველოს რესპუბლიკის ქალაქთა ქავშირის თანამშრომლებს შეუძლიათ ისარგებლონ საექიმო დახმარებით შემდეგი წესით:

1. ქალაქთა ქავშირის ყველა თანამშრომლებს შეუძლიათ მიიღონ საექიმო დახმარება ქალაქთა ქავშირის ამბულატორიაში, რომელიც პუშკინის ქუჩაზე სახ. № 3-ში იმყოფება.
2. ავადმყოფების მიღება სწარმოებს ყოველ დღე, გარდა უქმე დღეებისა, დილის 10—12 საათამდე.
3. ამბულატორიაში მისაღებად, ავადმყოფს უნდა ჰქონდეს ორდერი იმ დაწესებულებიდან, სადაც ის მუშაობს.
4. ამბულატორიით აგრეთვე შეუძლიათ ისარგებლონ ქალაქთა ქავშირის თანამშრომლების ოჯახებმა, მაგრამ მათ უნდა ჰქონდეთ ორდერი, რომ ისინი არიან მართლა ქალ. კავ. თანამშრომლების ოჯახების წევრები.
5. ამბულატორიაში ავადმყოფები მიიღებს საექიმო დახმარებას და რეცეპტს, რითაც შეუძლიათ მიიღონ უფასო წამალი ქალაქის აფთიაქში (რუსთაველის ქუჩა № 33).
6. ქალ. კავ. ყველა ის თანამშრომლები, რომლებიც არ გამოცხადდებიან სამსახურში ავადმყოფობის გამო, მოვალენი არიან წარმოადგინონ ექიმის მოწმობა.
7. ექიმი შეიძლება მიწვეულ იქმნეს სახლში პირველი საექიმო დახმარების აღმოსაჩენად, მხოლოდ ქალ. კავშირის თანამშრომლებთათვის.
8. სახლში ექიმის მიწვევისთვის, ავადმყოფებმა უნდა აცნობონ ამის შესახებ ამბულატორიაში დილის 12 საათამდე, იმ ავადმყოფებს, რომელნიც 12 საათზე გვიან ვანაცხადებენ, ექიმი ინახულებს მხოლოდ მეორე დღეს.

ქალაქთა თვითმმართველობაში.

ტფილისის ქალ. თვითმმართველობაში. ტფილისის ქალაქის გამგეობა ამ უმად სახიფათო ფინანსურ მდგომარეობას განიცდის; თუ სასწრაფოდ არ იქმნა მიღებული ზომები, ქალაქს რაიმე ამოქმედებაში არსებობა ძალიან გაუჭირდება:

რომ ნათლად წარმოვიდგინოთ ქალაქის ეხლანდელი მდგომარეობა, მოვიყვანთ შემდეგს ცნობას:

ქალაქის დავალიანება ასეთია:	
წარსული წლების ვალი	16.675.295 მან. 45 კ.
1919 წ. 1 იანვრ. 1 მაისამდე აღებული სესხი	3.390.000. მან. — კ.
მოიჯარადრებს სხვა და სხვა შესრულებულ მუშაობისათვის და კრედიტორებს	2.697.066 მან. 83 კ.
ს უ ლ	22.762.362 მან. 38 კ.

ამ ვალს უნდა მოემატოს კიდევ სპეციალურ სახის და დანიშნულების თანხა, რომელიც გამგეობის სალაროში იყო და წინანდელმა გამგეობამ დახარჯა 5.519.685 მან. და 59 კ. ვარდა ამისა ვალად ითვლება აგრეთვე აპრილის და მაისის მიუცემელი ჯამაგირები 5.400.000 მან.

ამნაირად მთელი ვალი მიმდინარე წლის 1 ივნისამდე შეადგენს: 33. 682.047 მან. 87 კ.

1919 წლის განმავლობაში ნავარაუდევია ყველა შემოსავალი წყაროდან 62.721.703 მან. 85 კ.

უნდა დაიხარჯოს:

პირადი შემადგენელობის შესანახად	44.557.188 მ. — კ.
სამეურნეო და საექსპლოატაციო საქმეზე	30.365.820 მ. 10 კ.
ს უ ლ	74.923.008 მ. 10 კ.

ე. ი. მიმდინარე წლის ბოლომდის ქალ. დეფიციტს შეადგენს	12.201.304 მ. 25 კ.
სარგებელი აღებულ ვალისა 1 იანვ.	713.317 მ. 11 კ.
1 იანვრიდან 1 მაისამდე 1919 წ.	390.000 მ. — კ.
ს უ ლ	1.103.317 მ. 11 კ.

ეხლა ქალაქს სასწრაფოდ ვალების დასაფარავად სჭირდება 11.112.018 მან. 84 კაპ.

ტრამვაის მოძრაობის შესახებ. უშეშობის და უნაეთობის გამო შეაცირებული ტრამვაის მიმოსვლა ქალაქის გამგეობას დიდ ზარალს აძლევს. თუ ესეთი გარემოება დიდ ხანს გასტანს, მოსამსახურეთა ჯამაგირების მისაცემად და სხვა მიმდინარე ზარჯს 500,000 მანეთამდე თვეში არ ეყოფა,

ეხლა სულ 28 ვაგონი მუშაობს. ამ ხარჯების უვალოდ დასაფარავად საჭიროა, რომ არა ნაკლებ 60 ვაგონი მუშაობდეს ყოველ დღე.

ტრამეიის მოძრაობის მოსამსახურებმა ე. ი. კონდუქტორებმა, ვატმანებმა, კონტროლიორებმა, სადგურების უფროსებმა, მეისრებმა, გზების გამსუფთავებელმა მუშებმა და სხვ. ქალაქის გამგეობას საზამთრო ტანისამოსი მოსთხოვეს სამსახურის ხელშეკრულობის პირობებისამებრ. წინათ მათ ორი წლით ეძლეოდათ საზაფხულო და საზამთრო ტანისამოსი და ბელგიის უსახელო საზოგადოებას 45 მან. უჯდებოდა წელიწადში თითო სულის შემოსვა. ეხლა კი თითო მოსამსახურის შემოსვა ჯდება ათასი მან. და ამასთანავე დაბალი მასალის ტანისამოსი შეიძლება ეხლა შეეკრვა, რის გამოც მოსამსახურეები თხოულობენ, რომ ეს ტანისამოსი მარტო ერთი წლის ვადით მიეცეთ. ქალაქის გამგეობამ უნდა შემოსოს 800 კაცი, რაც მას ამ გაჭირებულ დროში დაუჯდება 800,000 მან.

ტრამეიის მუშების ტანსაცმელისათვის ქალაქის გამგეობამ გადასდო 56,900 მან.

ტფილისის ქალაქის გამგეობამ წინადადება მისცა მილიციის უფროს მიიღოს გადაჭრილი ზომები, რათა ყველა საბაჟო და სხვა გადასახადები უთუოდ ქალაქის კასაში იქმნეს ხოლმე შეტანილი, ნაცვლად მილიციის კასისა და ეს ფული კომისარების მიერ არავითარ გასავალზე არ იხარჯებოდეს.

სახჯელი ნიხრის დარღვევისათვის. ქალაქის გამგეობამ მოისმინა ქალაქის მოურავის მოხსენება ნიხრის დარღვევისათვის დაჯარიმების შესახებ. მომხსენებელმა საჭიროთ დაინახა ნიხრის დამრღვეველნი, როგორც პირველი საჭიროების სურსათის გამყიდველნი, ყასები, მეღუქნეები და სხვანი, ადმინისტრაციულათ შეპყრობის შემდეგ გაყვანილ იქმნენ ქუჩების საგველად.

ქალაქის თავის უფლება. ტფილისის ქალაქის გამგეობამ დაადგინა ქალაქის მოურავს მიენიჭოს უფლება, როგორც მილიციის გამგეს, თავის განკარგულებით შეუფარდოს სისხლის სამართლის მე-69 მუხლი შენიშვნით დამნაშავე უფროს და უმცროს მილიციონერთა შესახებ.

ქალაქის გამგეობამ დაადგინა ქალაქის სამსახურში მიიღოს პირველ რიგში საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქენი.

ბალნეოლოგიურ კომისიაში. ქალაქის გამგეობის ბალნეოლოგიურ კომისიის კრებაზე მოისმინეს მოხსენება ტფილისის ყველა სახელმწიფო აბანოების ქალაქის ხელში გადაცემის შესახებ. კომისიამ დაადგინა ეთხოვოს ქალაქის გამგეობას, რომ მან აძრას შუადგომლობა მიწად-მოქმედების მინისტრს წინაშე საუწყებოთა—შორისო კომისიის დაარსების შესახებ. ამ კომისიაში შევლენ: 3 წარმომადგენელი ქალაქისა და სამიც მიწად-მოქმედების სამინისტროსი. კომისიამ უნდა განიხილოს საკითხი ამ აბანოების ექსპლოატაციის შესახებ.

საბინაო კანონ-პროექტი. საბინაო კანონ-პროექტის შემმუშავებელმა კომისიამ სცნო, რომ წყალზე გადიდებული გადასახადი არ უნდა განაწილდეს ბინის მქირავებლებზე. ბინიდან გადასახლების შესახებ კომისიამ სცნო იგივე დებულება, რომელიც მოქმედებს 1917 წ. 5 აგვისტ. საბინაო კანონში, მხოლოდ დაუმატა: 1) 1917 წლის პირველ იანვრამდე ვინც სახლი იყიდა, მას უფლება აქვს დაბინავდეს ნაყიდ სახლში და ამისთვის ყველაზე გვიან დასახლებულ მდგმურს დააცლევინოს, 2) უფლება ეძლევა სახლის პატრონებს დააცლევინოს ბინა მათ, ვინც ბინას აფუჭებს, მაგალითად, ოთახში შემას სჭრის, სარეცხს რეცხს და სხვა. ამ კანონის მოქმედება უნდა გაგრძელდეს მის მოხსნამდე.

სოციალური დახმარება მცხოვრებლებს, ქალაქის თვითმართველობასთან მოეწყოს ქალაქის ცენტრალური სამზრუნველო ტფილისის მცხოვრებთა დასახმარებლად. სამზრუნველოში შედიან წარმომადგენლები: ქალაქის თვითმართველობის წევრი, რომელიც განაგებს შრომის განყოფილებას, საბჭოს შრომის კომისიის, დამუფუნებელი კრების შრომის კომისიის, შრომის სამინისტროში, პროფესიონალურ კავშირთა საბჭოსი, შრომის ბირჟის, ქალაქის თვითმართველობის სამოსწავლო განყოფილების, ქალაქის თვითმართველობის საექიმო-სანიტარულ განყოფილების, სახალხო უნივერსიტეტთა საზოგადოების, შინაგან და მიწად-მოქმედების სამინისტროების, რუსულ, სომხურ და ებრაულ ნაციონალურ საბჭოსი.

მუშავდება სამზრუნველოს წესდება, რომელიც წარედგინება დასამტკიცებლად ქალაქის თვითმართველობას.

სამზრუნველოს მიზანია რაც შეიძლება ფართე დახმარება აღმოუჩინეს მცხოვრებთ.

ეს დახმარება შემდეგში უნდა გამოიხატოს: მოეწყოს სახელოსნოები, საწარმოვონი, საზოგადო სამუშაო უმუშევართათვის, ბავშვების თავშესაფარი, სასადილოები, სამკითხველოები და სხვა.

სამზრუნველოს მიზნად აქვს მოაწყოს ლექციები ჰიგიენის, მებაღეობის, მებოსტნეობის და სხვა საგნებში.

გარდა ცენტრალურ სამზრუნველოსი, ქალაქი დაყოფილი იქნება საუბნო სამზრუნველოებად, სადაც შევლენ წარმომადგენელი ქალაქის საბჭოსი, სამოქალაქო კომიტეტებისა, საუბნო საექიმო-სასანიტარო სამზრუნველოების, აღნიშნულ უბნის კერძო და საზოგადო კულტურულ განმანათლებელი და საქველმოქმედო ორგანიზაციების.

ზემო აღნიშნულ მიზნების განხორციელება, სამზრუნველოს ახრით დიდ საშუალებას მოითხოვს, რომელიც უნდა შესდგეს ქალაქის სპეციალურ მინიმალურ გადასახადიდან: კინემატოგრაფების, თეატრების და სხვ. გასართობ ადგილების ბილეთებზე.

წინასწარ ხარჯებისათვის, სამზრუნველომ უნდა მოაწყოს ქალაქში, იენისში, ორი კვირის განმავლობაში სეირნობა, წარმოდგენები, ლექციები

და გრანდიოზული ლოტარეა. საქმის დასაწყებით სამზრუნველოს სკირდება დაახლოებით 200.000 მ.

სამზრუნველოს კრებაზე 7 მაისს აირჩიეს დროებითი გამგეობა, რომელსაც მიენდო წესდების შემუშავება და ზომების მიღება, ზემო აღნიშნულ სეირნობის, ლოტორიის და სხ. მოსაწყობად.

ტფილისის ქალ. გამგეობამ დაადგინა: 1) ქალაქის საბჭოს და კომისიების ყველა სხდომების ოქმების პირი აუცილებლად გაეგზავნოს უურუნალ „კავკასიის ქალაქი“-ს რედაქციაში. 2) მიეცეს წინადადება ქალაქის გამგეობის და საბჭოს მდივნებს, რათა მათ მოიწვიონ ხოლმე ჟურნალის წარმომადგენელი გამგეობის და კომისიის სხდომებზე დასასწრებად, იმ შემთხვევაში, როცა განზრახულია გარჩევა მეტად საყურადღებო და პრინციპიალური საკითხისა. 3) ეთხოვოს გამგეობის წევრებს და გამგეობის მდივანს, რათა მათ მიაწოდონ რედაქციას წერილობითი ცნობა გამგეობის და განყოფილებების მოღვაწეობის შესახებ.

ქუთაისის ქალ. თვითმართველობაში. ქალაქის თვითმართველობის მოსამსახურებმა ქალაქის გამგეობას მოთხოვნილება წამოუყენა ჯამაგირების გადიდების შესახებ. ქალაქის საბჭოს საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიამ 3 მაისს იქონია მსჯელობა მოსამსახურების მიერ წარმოდგენილ მოთხოვნილებაზე და დაადგინა— შეძლების და გვარად მიღებულ ოქმნას ყოველგვარი ზომები ქალაქის თვითმართველობის მოსამსახურების ნივთიერი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად.

ქალაქის საბჭოს საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიამ 7 მაისს გამოიმუშავა დაახლოებით პროექტი მოქალაქეებზე საეპიდემიო გადასახადების გაწერის და გადახდევინების წესები. დედა აზრი პროექტისა აღებულია ტფილისის ქალაქის საბჭოს მიერ შემუშავებულ პროექტიდან, რომლის მიხედვით შემოსავლის კვალობაზე უნდა იქმნას გადასახადი გაწერილი მოქალაქეებზე. გადასახადი პერსონალურია და იწყება 1000 მან. ვინც 1000 მ. ლებულობს ის იხდის 1⁰/₁₀₀ 1500 მან. 3⁰/₁₀₀ და ასე ბოლომდის. ქალაქის საბჭომ 19 მაისის თავის მორიგ სხდომაზე მოიწონა და მიიღო საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის მიერ შემუშავებული ახალი გადასახადის შემოღების წესები მცირე შესწორებით—1000 მანეთის მაგიერ მიიღო 700 მანეთი. ეს დადგენილება გამგეობამ სასწრაფოთ გაუგზავნა ბ-ნ შინაგან საქმეთა მინისტრს. ქალაქის გამგეობა საბჭოს დავალებით სთხოვს შინაგან საქმეთა მინისტრს ქუთაისში საეპიდემიო გადასახადების შემოღების წესები რიგ გარეშე გადაეცეს დამფუძნებელ კრებას განსახილველად და დასაკანონებლად. ის ძალაში მაშინ შევა, როდესაც დამფუძნებელი კრება საეპიდემიო გადასახადს საყოველთაოდ დააკანონებს.

ქალაქის საბჭომ ნება დართო ქალაქის გამგეობას ქუთაისში სანიტარული წესების დასაცველად და ეპიდემიასთან საბრძოლველად მოკლე ვადით ბანკიდან და კერძო პირებიდან სესხად 200,000 მანეთი აიღოს.

ქალაქის მოურავის ამხანაგმა განკარგულება მოახდინა—ჩამორთოს ქალაქის მიწები იმ მოიჯარადრეებს, რომლებიც ამ მიწებს არ ამუშავებენ და დაუყონებლივ გადაეცეს ისინი დასამუშავებლად ღარიბ მოქალაქეებს.

ქალაქის საბჭომ ქუთაისის სავაჭრო-სამრეწველოებში 8 საათ. სამუშაო დღე შემოიღო. წესების უცვლელად დაცვა საბჭომ ქალაქის მილიციის უფროსს დააკისრა.

ქალაქის მიწების ღარიბ მცხოვრებლებზე დარიგება. ქალაქის გამგეობამ 27 აპრილს სამოცდა სამ ღარიბ მცხოვრებს სალორიის ავარაკზე დასამუშავებლად გაუნაწილა 63 ნაქერი მიწა.

ჯარის კაცთათვის უნივერსიტეტი და სავარნიზონო სკოლები. ქალაქის საბჭომ დაადგინა ფართო დახმარება აღმოუჩინოს ჯარში კულტურულ და განათლების შემტან წრეს ჯარის კაცთათვის, ქუთაისში უნივერსიტეტის და სავარნიზონო სკოლების საქმის მოგვარებაში და მოწყობაში.

ჭიათურის ქალ. თვითმართველობაში. ქალ. ჭიათურაში შემოღებულ იქმნა ქალაქის ფარგლებში სატრაქტირო გადასახადი თანახმად კანონისა. გადასახადი თანხა განსაზღვრულია 10.000 მან. ამ 1919 წ. ამ ფულის გასანაწილებლად მათ შორის ამორჩეული იქნება გამწერი კომისია სავაჭრო დაწესებულებათა მეპატრონეებისაგან.

ლანჩხუთის ქალ. თვითმართველობაში. საანკენტო ფურცელი, რომელიც ქალიქთა კავშირის მთავარმა კომიტეტმა მიწად-მოქმედების სამინისტროს დავალებით ქალაქებს დაუგზავნა, ლანჩხუთის ქალაქის თვითმართველობამ 1 მაისის სავანგებო სხდომაზე განიხილა და დაადგინა: აგრარული რეფორმა უნდა გავრცელდეს იმ კერძო მესაკუთრეთა, ირიუდიულ პიროვნებათა, მონასტერთა, ეკლესიათა და სხვა მიწებზე, რომელნიც მდებარეობენ ქალაქის საზღვრებში. ეს რეფორმა უნდა გავრცელდეს ყველა ხარისხის მიწებზე. მესაკუთრეს უნდა დარჩეს ეზოთ ქცევა ნახევარი, საყანეთ სამი ქცევა (საყანეთ ცნობილია დაუსახელებელი ადგილები რკინის გზის ლიანდაგის გადაღმა). ყოვლად შეუძლებელია, რომ საქ. რესპუბლიკის ყველა ქალაქებში დასატოვებელ მიწის ნორმა, ერთი ზომის იყოს. საფუძველად ამ დანაწილებას უნდა დაედოს ქალაქებში—მეურნეობის ხასიათი, სივრცე და მცხოვრებთა რაოდენობა. დატოვებულ მიწის კატეგორიები უნდა იყოს ასეთი: ნახევარი ქცევა, ერთი ქცევა და ქცევა ნახევარი. დასატოვებელ მიწის ნორმის განსაზღვრის დროს ყურადღება მის ხარისხს უნდა მიექცეს. თუ მიწის პატრონს ნორმა სოფლად აქვს, მას ქალაქში მხოლოდ ერთი ქცევა ეძლევა სამოსახლოდ. მიწის ჩამორთმევა უნდა მოხდეს უფასოდ. ქალაქის საზღვრების გამოსარკველად უნდა ახალი ფარგალი იქმნეს შემოვლებული. ახალ ქალაქებისათვის, რომელთაც ჯერ გეგმა არა აქვთ გადაღებული, უნდა მიღებულ იქმნეს ქალაქის საბჭოების მიერ მიჩნეული ფარგლები. ქალაქებში ჩამორთმეული მიწები უნდა გადაეცეს ქალ. თვითმართველობებს. ჩამორთმეული მიწები უნდა იყოს ქალაქის თვითმართველობის სრულ განკარგულებაში.

2 აპრილის სხდომაზე გადასწყდა: დაევალოს ქალაქის გამგეობას ეხლავე შეუდგეს საავადმყოფოს დაარსების განხორციელებას.

დაარსდა ბაქტერიოლოგიური კაბინეტი. კაბინეტის ხარჯი ქალაქმა მიიღო.

აღძრულ იქმნა შუამდგომლობა მიწად-მოქმედების სამინისტროს წინაშე, რათა ქალაქს ხე-ტყის მასალა ტყეებიდან უფასოდ დაეთმოს.

საფუთო გადასახადის საკითხი დასკვნების კომისიაში.

დამფუძნებელი კრების ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის კომისიაში აღიძრა ფრიად დიდ-მნიშვნელოვანი საკითხი საფუთო გადასახადის დაწესების უფლების გავრცელებისა ისეთს ქალაქებსა და ერობებზე, რომელთაც დღეს კანონით ასეთი უფლება არა აქვთ მინიჭებული. ახალგაზდა თვითმმართველობებს აუარებელი საჭიროებანი აქვთ, ამ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად უნდა გამოიძებნოს ქონებრივი საშვალეზანი. რადგანაც შემოსავლის კვალობაზე გადასახადის განხორციელება ფერხდება, ადგილობრივი თვითმმართველობანი უფრო გადასახადის უფრო სადასა და მარტივს ფორმას მოჰმართავენ—საფუთო გადასახადს. მაგრამ საფუთო გადასახადს სისტემით სარგებლობას ბევრი ცუდი შედეგიც შეიძლება მოჰყვეს. ამას ძალიან კარგად ჰგრძნობდა ზემოხსენებული კომისია, როდესაც საფუთო გადასახადის საკითხის გამო მსჯელობდა.

კომისის თავმჯდომარის **ნ. ზ. ელიავას** მოხსენების შემდეგ კამათს იწვევს საკითხი, თუ რა წესით უნდა გატარდეს ცხოვრებაში საფუთო გადასახადი. ამ საკითხის გამო კომისიაში ორი აზრია: **ბ-ნი ი. სალუჟიას** აზრით, კანონმა თვითმმართველობებს უნდა მიანიჭოს საფუთო გადასახადის დაწესების უფლება.

ბ. ელიავას აზრით კი საფუთო გადასახადის შემოღებას სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა აქვს და ამიტომ სათანადო უწყებასთან შეთანხმებით უნდა გადასწყდეს. ტფ. ქალაქის მოურავს **ბ. ჩხიკვიშვილს** საფუთო გადასახადის ყველაზე უფრო საშინელ დაუსამართლო გადასახადად მიაჩნია და ამიტომ მოითხოვს იგი ერობებზე არაერთარ შემთხვევაში არ გავრცელდეს.

კამათისა და აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ კომისიამ შემდეგი დადგენილება გამოიტანა: 1) მიღებულ იქმნას პრინციპიალურად სხვა ქალაქებზედაც საფუთო გადასახადის დაწესების უფლების გავრცელება. 2) საფუთო გადასახადი შეეხებოდეს მხოლოდ ისეთ საქონელს, რომელიც შემოტანვით და გატანილი იქნება რკინის გზით, და სათანადო კანონ-პროექტს დაერქვას: **კანონ-პროექტი რკინის გზით შემოტანილ და გატანილ საქონელზე საფუთო გადასახადის შემოღებისა**. 3) არ მიეცეს ერობებს უფლება რკინის გზებზე საფუთო გადასახადის დაწესებისა. 4) ის ერობები,

ბომლის მოქმედების ფარგალში (მაზრასში) ესა თუ ის ქალაქთა მოთავსებულნი, მიიღებენ ნაწილს ქალაქიდან. 5) სათანადო ერობას მიეცეს შემოსავლის ერთი მესამედი ნაწილი. 6) კანონები განსაზღვრული იქმნეს, რომ ქალაქებს ეძლევათ უფლება დამოუკიდებლად საფუთო გადასახადის დაწესებისა.

კანონ-პროექტის შემუშავება ნ. ზ. ელიავას მიენდოს.

მ თ ა ვ რ ო ზ ა უ ი

მიწად-მოქმედების სამინისტროში. მიწად-მოქმედების სამინისტროს მიერ იგზავნება რაჭაში საგანგებო კომისია იქაურ მადნეულებთან წყლების მისაღებად და ერობაზე გადასაცემად, უმთავრესად ს. უწერას წყლებისას, რომელიც შესანიშნავ წყაროების გარდა სააგარაკო ადგილსაც წარმოადგენს.

სესხის მიცემა ქ. ტფილისს. 1) ქალაქ ტფილისის გამგეობის მოხსენება მთავრობისაგან 10 მილიონიან სესხის მიღების შესახებ, გადაეცეს დასკვნისათვის სახელმწიფო კონტროლიორის და ფინანსთა მინისტრს.

2) თუ ქალაქის თვითმაროველობა რომელიმე ბანკიდან აიღებს ნახევარი მილიონი მანეთის სესხს, მთავრობა აძლევს ამ ბანკს აღებულ სესხის თავის დროზე გადახდის გარანტიას.

სესხის მიცემა. საქართველოს პარლამენტმა 29 ნოემბერს მიიღო კანონ-პროექტი ტფილისის თვითმაროველობას 4 მილიონი მან. უსარგებლო სესხად მიცემის შესახებ, ქალაქის მოსამსახურეთა ჯამაგირების დასარძვებლად.

შ რ ო მ ი ს ბ ი რ უ ა

ტფილისის ქალაქის შრომის ბირჟა. 1919 წლის 1 იანრიდან მარტის დასრულებამდე შრომის ბირჟაში ჩაეწერა 1514 სული. ამაში 1040 მამაკაცია და 474 დედაკაცია ჩაწერილი. ამ ხნის განმავლობაში ბირჟაში შესულა 190 მოთხოვნილება 214 მუშაზე და მოსამსახურეზე, რაიც შეადგენს ჩაწერილებთა მიხედვით 15%. ასეთი მოთხოვნილების პროცენტი აიხსნება იმით, რომ შრომის ბირჟაში მეტად ბევრია ჩაწერილი ინტელიგენტური მუშები. მიუხედავად იმისა, რომ მოთხოვნილებანი მუშებზე შრომის ბირჟაში თანდათან იზრდება, უმუშევართა რიცხვი ყოველდღიურათ მაინც მატულობს. ასე მაგალითად: მიმდინარე წლის 3 პირველ თვეებში საშუალოდ ყოველ დღე ეწერებოდა 22 უმუშევარი აპრილის უკანასკნელ დღეებში კი ეწერებოდა საშუალოდ ყოველ დღე 100 სული. შრომის ბირჟა ცდილობს

უმუშევრების შდგომარეობა გააუმჯობესოს, ასე მაგ. მან გახსნა საჩაიე, საიდანაც უმუშევართ ეძლევათ ყოველდღიურად უფასოთ ჩაი პური და ერთი ნატეხი შაქარი.

განზრახულია შრომის ბირჟასთან სამრეცხაოს მოწყობა.

საპარიტეტო კამიტეტს განზრახული აქვს, გახსნას რასდენიმე სხვა და სხვა საწარმოო განყოფილებები, თუ საშუალება აღმოჩნდა საიდანმე.

ქალ. შრომის ბირჟასთან არსებულ უფასო საჩაიეს ამ წლის მაისის განმავლობაში მიუწოდებია ჩაი 2686 უმუშევართათვის. დარიგებულ იქმნა უსუშევართა შორის 17 ფუთი და 17 გირ. პური და 30½ გირ. შაქარი. ამ თვის განმავლობაში საჩაიეს შენახვა დამჯდარა: პური—1713 მან. და 10 კაპ., სხვა და სხვა ხარჯები—579 მან. შაქარი—67 მან. და 10 კაპ. სხვა და სხვა ხარჯები—579 მან და 98 კაპ. და მოსამსახურეების ჯამაგირი—1800 მან. სულ—4215 მან. და 18 კაპ.

საჩაიეს მოწყობა შრომის ბირჟას დასჯდომია 4930 მან. და 28 კაპ.

ქუთაისის ქალაქის შრომის ბირჟა. 1919 წ. 1 იანვრიდან მაისის პირველამდე შრომის ბირჟაში ჩაწერილა 1474 მამაკაცი და 344 დედაკაცი. დაკმაყოფილებულა 938 მამაკაცი და 48 დედაკაცი. რაიც შეადგენს ჩაწერილთა მიხედვით 51, 4%. მაისის პირველ რიცხვებში უმუშევრად დარჩენილი იყო 554 მამაკაცი და 298 დედაკაცი.

ამ სამი უკანასკნელი თვეების განმავლობაში უმუშევართა რიცხვი საგრძობლათ გაიზარდა, ხოლო ახალი სამუშაოები კი არ მოიპოვება. სხვა და სხვა სავაჭრო-სამრეწველო მუნიციპალური დარგები სათანადო ყურადღებას არ აქცევენ ბირჟას. ამიტომ ქუთაისის გუბერნიის შრომის კომისარის საშუალებით აღძრულ იქმნა შუამდგომლობა მთავრობის წინაშე, რათა გამოცემულ იქმნას სავალდებულო დადგენილება შრომის ხელშეკრულების კანონის პროექტის 2, 3; 91 მუხლები, რომელიც მთავრობის მიერ დადასტურებულია, ცხოვრებაში გასატარებლათ.

აგრეთვე აღძრულ იქმნა შუამდგომლობა, რათა დაჩქარებით მოხდენილ იქნას სავაჭრო-სამრეწველოს აღწერა. მასალების დაგროვება-დადგენებას კისრულობს შრომის ბირჟა.

ამ ზომებით შრომის ბირჟა ფიქრობს დროებით შესაძლებლობის ფარგლებში უმუშევართ სამუშაო აღძოუჩინოს.

მიმდინარე თვის მაისის 1-დან, ვიდრე 15-მდე შრომის ბირჟაში ჩაწერა 370 უმუშევარი. მათ შორის 351 მამაკაცი, 19 დედაკაცი. საშუალო რიცხვი ყოველ-დღიური გამოცხადებათა (ежедневные явки) აღის 330-მდე, რაიც იმის მაჩვენებელია, რომ დღე-დღეობით უმუშევართ უნდა ჩავთვალოთ 1000—1200 კაცამდე.

პრობათა თვითმართვლობაში

ტფილისის ერობაში გზების გაყვანისთვის. ტფილისის სამაზრო ერობის გამგეობამ დაგზავნა მაზრაში სპეციალური პირები, რომელთაც დავალებული აქვთ შეისწავლონ სად რამდენი გზატკეცილებია და სად არის ახალი გზების გაყვანა საჭირო.

ერობამ მაზრაში დაგზავნა საგანგებო კომისიები, რომელთაც უნდა ჩაიბარონ მაზრის ყველა საავადმყოფოები და მათ გასაუმჯობესებლად შეიმუშაონ შესაფერი ხარჯთაღრიცხვა.

ტფილისის სამაზრო ერობამ შუამდგომლობა აღძრა მიწად-მოქმედების სამინისტროს წინაშე, რათა ხელსაყრელი იჯარით დაეთმოს მათ 5 აბანო, ერობას განზრახვა აქვს ეს აბანოები მოაწყოს და ბალნეოლოგიურ სადგურად გადააკეთოს.

ტფილისის სამაზრო ერობის წვრილ ერთეულთა არჩევნები დანიშნული იყო 4 მაისისთვის, მაგრამ განზრახული არჩევნები ზოგიერთ ადგილებში დაბრკოლდა, ვინაიდან ზოგმა რაიონმა არ მოისურვა გამგეობის მიერ შემუშავებული საერთო კომუნალური სია და კერძო სიებით აპირებს არჩევნებს.

კოდა-ალბუღალის გზატკეცილი 56 ვერსის მანძილით ტფილისის სამაზრო ერობის განკარგულებაში გადავიდა. რადგან აღნიშნული გზატკეცილი ძლიერ დაზიანებულია და მისი შეკეთება დიდ თანხას ითხოვს, ერობის გამგეობამ დაგზავნა სპეციალური პირები, რომლებიც უნდა მოვლასპარაკონ სოფლებს ხსენებული გზატკეცილის შეკეთებაში მონაწილეობის მისაღებად.

არჩევნები ბორჩალოს მაზრაში. ბორჩალოს მაზრაში წინასწარი მუშაობა დასურლებულა. ამომრჩეველის სიები შემოწმებულია. მაზრა დაყოფილია 5 საარჩევნო რაიონად შულავერის რაიონმა უნდა აირჩიოს 7 ხმოსანი, ბორჩალოს რაიონმა 5, ეკატერინენ-ფელდისამ და ბაშკიჩეთის რაიონებმა 5 და წალკისამ 10.

თელავის სამაზრო ერობაში. თელავის სამაზრო ერობის თითქმის ყველა განყოფილებაში ინტენსიური მუშაობა სწარმოებს, როგორც მაზრის მცხოვრებთა დახმარების საქმეში, ისე საერთოდ ხმოსანთა ყრილობის დამტკიცებულ სამოქმედო გეგმის ცხოვრებაში გასატარებლად.

ერობის გამგეობამ თავისი ყურადღება მიაქცია იმ უზომო ექსპლოატაციას, რომელსაც ვაჭრები აწარმოებენ შაბიბანის ყიღვით მალაღასებში, ფუთი იყიდება 1100—1200 მან. გამგეობის წევრი საგანგებოდ წავიდა სამინისტროში საშუამავლოდ, რათა მთავრობას სასწრაფოდ გადაეცა ორი ვაგონი შაბიბანი, რომელიც ბათუმიდან შოსდის. თხოვნა შეწყნარებულ იქნა და ამ მოკლე ხანში თელავის ერობა მიიღებს შაბიბანს; რომელიც ნაკლებ ფასებში დაეთმობათ მცხოვრებთ.

თელავის სამაზრო ერობის გამგეობამ საჭირო ზომები მიიღო გარდაცვალებულ ყოფილ ერევნის გუბერნატორის გრაფ ტიზენ-გაუზენის მამულის დასაცავად, რომელიც ს. სანიორეში იმყოფება და დიდ სიმდიდრეს წარმოადგენს. ერობამ განსაკუთრებითი კაცი გაჰგზავნა მამულის ასაწერად და სათანადო ზომების მისაღებად.

ქუთაისის სამაზრო ერობაში. ქუთაისის ახლად დაარსებული პოლ-შინის ბიურო შეჰპირდა ერობას, რომ ყველა სამეურნეო იარაღებს ჩამოიტანს ინგლისიდან.

ერობის გამგეობამ ტფილისის ფიზიკურ ობსერვატორიას, თანახმად მისი თხოვნისა მისცა სესხად 1000 მან.

ქუთაისის სამაზრო ერობას იუსტიციის სამინისტროდან შემდეგ განკარგულება მოუვიდა: იუსტიციის სამინისტრომ დანამდვილებით იცის, რომ ხშირად გამოძიება მეტად ფერხდება ქალაქებში და მაზრებში იმის გამო, რომ მოკლულთა გვამების თავის დროზე გაკრა და შემოწმება შეუძლებელი ხდება, რადგან ქალაქის და საერობო თვითმართველობებს არა ჰყავთ ექიმები. კერძო ექიმების მოწვევა კი შეუძლებელი ხდება დიდი ხარჯების გამო. ამიტომ გთხოვთ იყოლიოთ აუცილებლად სამსახურში ექიმთა საჭირო რიცხვი, და დაავალოთ მოკლულთა გვამების გაკრა-შემოწმება, როცა ამას მოითხოვს გამოძიებელი. ამასთანავე აცნობოთ გამოძიებელთ ექიმების გვარი და სახელი.

ეპიდემიის წინააღმდეგ ბრძოლა. სვირის სამედიცინო პუნქტზე ეპიდემიის წინააღმდეგ საბრძოლველად დაინიშნა ექიმი.

ლენჩხუში. როგორც ლენჩხუმის სამაზრო ერობის გამგეობის თავმჯდომარე იტყობინება, იქ ავადმყოფობამ ფეხი ფართოთ მოიღვა. საჭიროა ექიმები და ფერწლები.

სათემო თვითმართველობათა წესდება. სიღნაღის სამაზრო ერობის გამგეობას შეუშუშავებია სათემო თვითმართველობის წესდება.

წესდებაში აღნიშნულია როგორც ფორმა თემის შინაგანი ორგანიზაციისა, ისე თემის მოღვაწეობისა და მოქმედობის საგანი და შინაარსი.

ერობა ღუშეთის მაზრაში. ღუშეთის მაზრაში ერობის შემომღებ კომიტეტისაგან მოვიდა საერობო არჩევნების შედეგი: მთელ მაზრაში ამომრჩეველთა რიცხვი ყოფილა 33.644. არჩევნებში მონაწილეობა მიუღია 9.025 სულს. ასარჩევ ხმოსანთა რიცხვი ყოფილა 25. სოც. დემოკრატებს № 1— მიუღია 7602 ხმა. სოც.-ფედერ. № 2—სიას მიუღია 1403 ხმა. არჩეულ ხმოსანთა რიცხვი სოც. დემოკრატ. № 1 სიით 20 კაცი, სოც.-ფედ. № 2 სიით 5. პროცენტის მიხედვით სოც.-დემოკრ. სიით არჩეულია 80 პროც ხოლო სოც.-ფედ. № 2 სიით 20 პროც.

О проектѣ новаго Городового Положенія.

Принятый на послѣднемъ сѣздѣ Согора проектъ Городового Положенія представляетъ крупный общественный интересъ не для однихъ только городскихъ общественныхъ управленій, но и для широкихъ круговъ демократіи.

Въ ближайшемъ будущемъ, опъ, вѣроятно, станетъ закономъ, пройдя съ тѣми или иными измѣненіями черезъ Учредительное Собраніе.

Поэтому далеко не лишне подвергнуть его внимательному разсмотрѣнію въ прессѣ.

Я не буду останавливаться на безспорныхъ положеніяхъ проекта, ибо они весьма ярко выражены въ объяснительной запискѣ.

Въ настоящей статьѣ я хочу обратить вниманіе муниципальных дѣятелей на тѣ мѣста проекта, которыя, по моему, вызываютъ нѣкоторыя возраженія, отчасти практическаго характера, а главнымъ образомъ вслѣдствіе недостаточно послѣдовательно проведенной въ нихъ основной идеи проекта, конструирующей органы мѣстнаго самоуправления, какъ самоуправляющіеся на мѣстахъ органы государственной власти.

Статья вторая проекта значительно расширяетъ компетенцію городскихъ управленій, сосредоточивая въ ихъ рукахъ большую часть функций упраздненныхъ административныхъ учреждений (правостроительнаго и врачебнаго отдѣленій губернскаго правленія и т. д.).

Однако, значительная часть пунктовъ статьи, которая не только опредѣляетъ съ формальной стороны компетенцію городскихъ самоуправленій, но фактически содержитъ въ себѣ *объемъ ихъ полномочій* („устройство и содержаніе различныхъ учреждений, выдача разрѣшеній на открытіе нѣкоторыхъ торгово-промышленныхъ предприятий, „охрана и попеченіе“ о цѣломъ рядѣ общественныхъ нуждъ и потребностей, „принятіе мѣръ“, въ указанныхъ закономъ случаяхъ и т. п.), представляетъ, за небольшими исключеніями, простое повтореніе соответствующихъ мѣстъ стараго Городового Положенія.

Редакція ихъ для настоящаго времени далеко неудовлетворительна. Они созданы въ эпоху боязни и недовѣрія къ творческимъ силамъ органовъ самоуправленія. На всѣхъ нихъ лежитъ печать стараго полицейскаго строя.

И теперь, когда органы самоуправления съ задворковъ государственной жизни перемѣстились въ самую систему демократическихъ учреждений республики, занявъ въ ней одно изъ центральныхъ мѣстъ, когда, наконецъ, новыя, значительно усложнившіяся условія современной эпохи „бури и натиска“ предъявляютъ къ городскимъ и земскимъ управленіямъ новыя ответственныя задания, какихъ не знало общество ранѣе, повтореніе прежней редакціи ст. 2 является недопустимымъ анахронизмомъ.

Жизнь и общественное сознаніе переросли узкія рамки полномочій органовъ самоуправления, намѣченныхъ въ ст. 2.

И поэтому хотѣлось бы, чтобы въ новомъ городскомъ положеніи отразился духъ эпохи и за городами были признаны тѣ права, которыми они фактически пользуются въ своей дѣятельности.

Развѣ можно, напр., признать удовлетворительной редакцію пункта одиннадцатаго статьи второй, который возлагаетъ на городское самоуправленіе, „запеченіе о продовольствіи населенія и устраненіи недостатка и дороговизны предметовъ первой необходимости и жилищъ“, предоставляя „въ этихъ цѣляхъ“ „устройство и содержаніе домовъ съ дешевыми квартирами, народныхъ столовыхъ и чайныхъ, а равно организцію продажи хлѣба, мяса, молока, топлива и т. п.“

Могутъ ли городскія самоуправленія успешно бороться съ продовольственной и жилищной нуждой, если они „въ этихъ цѣляхъ, ограничатся устройствомъ домовъ съ дешевыми квартирами и организціей продажи продуктовъ первой необходимости, безъ болѣе глубокаго вмѣшательства въ самую систему производства, распредѣленія и потребленія продуктовъ, распредѣленія жилищъ, конечно, при условіи соблюденія извѣстнаго обще-государственнаго плана.

Происходяція на нашихъ глазахъ грандіозныя міровыя событія ставятъ передъ муниципалитетами новыя задачи во всѣхъ областяхъ городской работы и на городскія самоуправленія, нѣтъ сомнѣнія, ляжетъ главнымъ образомъ, проведеніе широкихъ социальныхъ мѣропріятій „на рубежѣ прошедшаго съ грядущимъ“, въ переходную эпоху крушенія старыхъ формъ хозяйственной и общественной жизни и перехода къ новымъ, болѣе совершеннымъ.

Въ этомъ отношеніи слѣдовало бы взять примѣръ съ законо-

дательнаго творчества совнаркома, который еще въ октябрѣ 1918-го года издалъ декретъ о расширеніи правъ городскихъ самоуправленій въ области продовольствія и борьбы съ жилищной нуждой несостоятельныхъ классовъ. Эти декреты интересны не столько, какъ совершенное законодательство по извѣстнымъ вопросамъ (въ этомъ отношеніи многое въ нихъ несостоятельно), сколько, какъ смѣлая попытка предоставить городамъ болѣе рѣшительныя полномочія въ продовольственномъ и жилищномъ вопросахъ. За недостаткомъ мѣста я не буду останавливаться на подробномъ разсмотрѣніи декретовъ—это тема, которой можетъ быть посвящена отдѣльная статья.

Конечно, расширение правъ органовъ самоуправления должно совершаться путемъ изданія органическихъ законовъ по той или иной отрасли народно-хозяйственной жизни страны, но и до осуществленія этой работы, которая протянется долго, необходимо расширение правъ городскихъ управленій при переработкѣ Городового Положенія.

Въ какихъ рамкахъ должно произойти измѣненіе редакціи статьи второй—объ этомъ я не буду здѣсь распространяться, такъ какъ это займетъ много времени. Мнѣ лишь хотѣлось поставить вопросъ, на который муниципальнымъ дѣятелямъ слѣдовало бы обратить должное вниманіе.

При разсмотрѣніи вопросовъ, подлежащихъ компетенціи городской думы, нельзя не указать на переобремененіе думъ массой мелкихъ вопросовъ, которые безъ ущерба для дѣла, могли бы быть предоставлены управѣ; сюда относятся: сложеніе безнадежныхъ къ поступленію или неправильно числящихся недоимокъ по городскимъ сборамъ, установленіе таксъ на продукты первой необходимости, нории потребленія продуктовъ, надзоръ за производствомъ торговли и т. д. (п. п. 8, 12, 20 ст. 13).

Что касается надзора за торговлей, то онъ составляетъ прямую обязанность исполнительнаго органа—управы и его никакъ нельзя возлагать на думу, которой принадлежитъ высшая распорядительная власть и надзоръ за исполнительными ея органами (ст. 12).

Сложеніе же недоимокъ и установленіе таксъ, за пересроченностью думскихъ повѣстокъ (особенно въ большихъ городахъ) фактически всюду производится постановленіями управы, что значительно ускоряетъ разсмотрѣніе этихъ дѣлъ и избавляетъ думу отъ „вермишели“.

Слѣдовало бы поэтому предоставить городскимъ думамъ делегировать часть своихъ правъ, въ извѣстныхъ, предусмотрѣнныхъ за-

кономъ случаяхъ, управамъ съ преподаваемъ, конечно, послѣднимъ опредѣленныхъ инструкцій, въ предѣлахъ которыхъ онѣ могли бы дѣйствовать, слагая недоимки, устанавливая таксы и т. д.

Рядъ интересныхъ и важныхъ вопросовъ возникаетъ при разсмотрѣннн вопроса объ обязательныхъ постановленіяхъ.

Согласно ст. 32 проекта, наблюдение за исполненіемъ гражданами обязательныхъ постановленій возлагается на чиновъ милиціи и особыхъ участковыхъ попечителей, избираемыхъ думой.

Такое ограниченіе круга лицъ, имѣющихъ право привлекать за нарушеніе обязательныхъ постановленій, врядъ ли цѣлесообразно.

Городскія управления, какъ бы у нихъ не былъ совершенень аппаратъ, наблюдающій за соблюденіемъ обязательныхъ постановленій, въ лицѣ милиціи или участковыхъ попечителей (большей частью „почетныхъ“ т. е. ничего недѣлающихъ), не могутъ, при разбросанности городской территоріи и разнообразіи явленій городской жизни, регулируемыхъ обязательными постановленіями, услѣдить и настигнуть массу парушеній, совершаемыхъ гражданами противъ общественнаго интереса.

Было бы крайне полезно привлечь къ этому дѣлу самихъ гражданъ (и юридическихъ лицъ), предоставивъ имъ право привлекать къ судебной отвѣтственности виновныхъ лицъ.

Такой порядокъ извѣстенъ въ исторіи. Въ древнемъ Римѣ любой гражданинъ могъ привлечь къ суду виновнаго въ нарушеніи ряда правилъ общественнаго характера (т. наз. *actiones populares*).

Если это было возможно въ Римѣ, то тѣмъ болѣе необходимъ этотъ порядокъ нынѣ. Онъ облегчитъ работу городскихъ самоуправленій и въ то же время привлечетъ самихъ гражданъ къ болѣе активному содѣйствію и участию въ дѣятельности ихъ представительнаго органа.

Право возбужденія дѣлъ надо предоставить не только отдѣльнымъ лицамъ, но и юридическимъ лицамъ, которыя сплошь и рядомъ не менѣ частныхъ лицъ бываютъ заинтересованы въ обязательныхъ постановленіяхъ. Такъ напр. профессиональные союзы могли бы привлекать виновныхъ за нарушеніе правилъ объ охранѣ труда, рабочемъ днѣ и т. д., что сдѣлало бы болѣе реальнымъ надзоръ за этой отраслю муниципальной политики.

Наконецъ, значительная часть обязательныхъ постановленій, преслѣдуя общественный интересъ, въ то же время затрагиваетъ массу частныхъ лицъ. Эти лица, непосредственно страдая отъ нарушенія обязательныхъ постановленій, охотно обратятся къ помощи

суда, если имъ будетъ дана возможность самимъ выступать въ качествѣ обвинителей виновныхъ лицъ. Предприниматель нарушаетъ правила объ охранѣ труда, фабрикантъ спускаетъ нечистоты въ рѣку, домовладѣлецъ возводитъ многоэтажное зданіе, лишая свѣта и воздуха жильцовъ противоположнаго дома и т. д.—почему не позволить рабочему, гражданину, пользующемуся водой изъ рѣки, жильцамъ противостоящаго дома самимъ позаботиться о защитѣ своихъ нарушенныхъ интересовъ, одновременно совпадающихъ съ интересами общества въ цѣломъ?

Отъ этого городъ только выиграетъ, но не проиграетъ.

Другой вопросъ, который возникаетъ при разсмотрѣніи обязательныхъ постановленій,—это порядокъ отвѣтственности по нимъ, способъ привлеченія виновныхъ лицъ къ отвѣту за ихъ нарушенія.

Согласно ст. 29 виновные въ нарушеніи обязательныхъ постановленій привлекаются къ отвѣтственности на общемъ основаніи и приговариваются къ наказаніямъ, опредѣленнымъ въ ст. 29 уст. о нак., если нарушение означенныхъ постановленій не предусмотрено другими карательными постановленіями.

Какъ извѣстно, на практикѣ, постѣ революціи почти нигдѣ не соблюдается судебная отвѣтственность за нарушение обязательныхъ постановленій и въ большинствѣ случаевъ виновныя лица привлекаются въ административномъ порядкѣ начальникомъ милиціи („комиссаромъ“).

Это объясняется, между прочимъ, и тѣмъ, что въ революціонную эпоху, требующую быстро принятія энергичныхъ мѣръ, судебная отвѣтственность, крайне медленная, не поражаетъ во-время нарушителей закона и не даетъ желательнаго эффекта. Но съ другой стороны несомнѣнна нежелательная сторона существующей практики. Она дѣйствуетъ развращающимъ образомъ, давая муниципалитетамъ легкую возможность карать обвиняемыхъ безъ соблюденія строгихъ гарантій законности и безпристрастнаго разсмотрѣнія дѣла.

Спора нѣтъ, узаконить эту практику на многіе годы недопустимо, но большой вопросъ, насколько, при существующихъ переходныхъ условіяхъ, при ненадежности судебного аппарата, желателенъ немедленный отказъ отъ административной практики въ пользу судебной.

Можетъ быть, болѣе цѣлесообразно, оставить въ видѣ временной мѣры отвѣтственность въ административномъ порядкѣ, обставивъ ее извѣстными гарантіями и предоставивъ гражданамъ право переносить дѣло въ судъ.

Съ восстановленіемъ же нормальныхъ условій перейти къ судебной отвѣтственности съ правомъ мировыхъ судей разбирать дѣла по этимъ правонарушеніямъ въ порядкѣ судебныхъ приказовъ (безъ судебного разбирательства, но съ правомъ обвиняемыхъ просить о судебномъ разборѣ дѣла (ст. ст. 180⁴⁻¹⁴ уст. о нак.).

Не можетъ не вызвать возраженій оговорка ст. 29 о томъ, что виновные приговариваются къ наказаніямъ, опредѣленнымъ въ ст. 29 уст. о нак., *если* нарушение не предусмотрено другими карательными постановленіями.

Эта оговорка, на первый взглядъ незначительная, въ дѣйствительности имѣетъ существенное значеніе. Она фактически сведетъ на нѣтъ санкцію ст. 29, ибо значительная часть правилъ, установленныхъ обязательными постановленіями, предусмотрена уставомъ о наказаніяхъ, (нарушенія общественнаго спокойствія, благочинія правилъ о народномъ здравіи, устава врачебнаго и т. д.), причемъ наказанія по этимъ нарушеніямъ не превышаютъ въ большинствѣ случаевъ денежнаго штрафа до 50 или 100 руб. или ареста на срокъ не выше недѣли.

Въ случаѣ принятія ст. 29 въ проектированной редакціи, значительное количество правонарушеній будетъ изъято изъ дѣйствія ст. 29 и виновныя лица понесутъ наказаніе, которое при теперешнихъ условіяхъ не можетъ произвести желательнаго эффекта (штрафъ до 100 р. или арестъ до 1 недѣли).

Поэтому необходимо ст. 29 измѣнить такимъ образомъ, чтобы виновные приговаривались къ наказаніямъ предусмотрѣннымъ ст. 29 (штрафъ до 3000 р. или тюрьма до 3 мѣс.), за исключеніемъ случаевъ, когда за данное правонарушеніе установлено болѣе тяжелое наказаніе.

Наконецъ, послѣдній вопросъ, касающійся обязательныхъ постановленій,—о судьбѣ штрафныхъ суммъ.

Согласно ст. 27 уст. о наказ. денежные взысканія за нарушение обязательныхъ постановленій поступаютъ въ земскій капиталъ на устройство мѣстъ заключенія.

Такое специальное назначеніе штрафныхъ суммъ должно быть отвергнуто.

Во первыхъ, штрафныя суммы не настолько велики, чтобы можно было покрывать ими всѣ расходы по устройству мѣстъ заключенія. Во вторыхъ, несправедливо не обращать ихъ въ кассу органовъ самоуправленія, ибо борьба съ нарушеніемъ обязательныхъ постановленій неизбѣжно вызываетъ у муниципалитетовъ расходы

по организаціи наблюдѣнія за ихъ выполненіемъ и т. д. Всего естественно же было бы, чтобы штрафныя суммы шли на пополненіе и усиленіе средствъ городовъ, которые по своему усмотрѣнію будутъ расходовать ихъ на свои надобности.

Коренная переработка существующаго Городоваго Положенія, примѣнительно къ потребностямъ демократическаго государства, не можетъ не сопровождаться пересмотромъ ряда дѣйствующихъ узаконеній, имѣющихъ отношеніе къ органамъ самоуправленія.

Сюда надо отнести изданныя Временнымъ Правительствомъ положенія о милиціи, комиссарахъ и судѣ по административнымъ дѣламъ.

Будучи образчиками законодательнаго творчества либеральной буржуазіи въ эпоху ея „увлеченія“ революціей, эти акты несомнѣнно устарѣли для нашего времени. Демократія не можетъ оставить ихъ безъ измѣненія, ибо они построены на противопоставленіи органовъ самоуправления и государства, какъ носителей разныхъ интересовъ—мѣстнаго и государственнаго.

Этотъ критерій, совершенно несостоятельный при демократическомъ строѣ, по заслугамъ отброшенъ авторами проекта новаго Городоваго Положенія.

Параллельно придется затронуть рядъ другихъ узаконеній, чтобы привести въ стройную систему законодательство по мѣстному самоуправленію.

Таковы въ краткихъ чертахъ тѣ замѣчанія, которыя возникаютъ при бѣгломъ ознакомленіи съ проектомъ Городоваго Положенія.

К. Паніевъ.

По вопросу о новообразовавшихся городахъ.

Наши новообразовавшіеся города беспокоятся по поводу слуховъ о предполагаемыхъ измѣненіяхъ въ конструкціихъ правовыхъ нормъ. Къ сожалѣнію намъ не извѣстны намѣренія правительства; не извѣстно, въ чѣмъ должно состоять курортное управленіе, которому хотятъ подчинить наши города-курорты; не извѣстенъ также и тотъ упрощенный видъ управленія, коимъ предположено ошачивить другіе, такъ называемые новообразовавшіеся города. Не вѣдомы намъ и основанія внезапной перемѣны отношенія правительства къ нашимъ городскимъ самоуправлениямъ. Извѣдилось ли правительство въ жизнеспособности послѣднихъ,

въ умѣнїи ихъ самоуправляться или тутъ рѣшающее значеніе имѣютъ другія причины: экономическія, финансовыя, политическія и т. д., толкнувшія на этотъ шагъ правительство? Во всякомъ случаѣ необходимо считать твердо установленнымъ, что новый видъ управленія будетъ самоуправленіемъ, а не управленіемъ посредствомъ лицъ, поставленныхъ центральнымъ управленіемъ, и что такое измѣненіе въ правовомъ положеніи городовъ будетъ произведено въ порядкѣ законодательномъ. Слѣдуетъ также полагать, что города останутся городами, что они не будутъ возвращены въ состояніе сельскихъ поселеній, ибо, невѣроятно, чтобы за такое сравнительно короткое время могли измѣниться условія, заставившія государственную власть признать ихъ городами. Обращеніе негородскихъ поселеній въ городскія, какъ извѣстно, можетъ послѣдовать или по усмотрѣнію правительства, (облеченнаго законодательной властью органа) или по желанію самихъ гражданъ даннаго поселенія. Какъ въ томъ, такъ и въ другомъ случаѣ существенно важными моментами въ процессѣ обращенія негородскаго поселенія въ городское являются потребности и средства вновь учреждаемаго города. Сообразуясь съ этими моментами, государственная власть или отказывается въ признаціи, или даетъ свою санкцію, и только послѣ такой санкціи данное поселеніе становится городомъ въ юридическомъ смыслѣ. До отмѣны Временнымъ Правительствомъ ст. 22 городского положенія, государственная власть, обращая негородское поселеніе въ городское, подчиняла послѣднее, въ зависимости отъ городскихъ средствъ, свойства занятій населенія и степени развитія торговли и промысловъ дѣйствию городского положенія въ полномъ объемѣ или вводила въ немъ упрощенное общественное управленіе. Городскимъ поселеніямъ съ упрощеннымъ общественнымъ управленіемъ составлялся списокъ. Предположенія Министра Внутреннихъ Дѣлъ о включеніи отдѣльныхъ городовъ въ этотъ списокъ и объ исключеніи ихъ изъ послѣдняго утверждались Высочайшею властью, по положеніямъ совѣта министровъ. Въ списокъ не подлежали внесенію только губернскіе города. Въ городахъ съ упрощеннымъ общественнымъ управленіемъ городскія думы замѣняли собранія уполномоченныхъ въ числѣ отъ двѣнадцати до пятнадцати (ближайшее опредѣленіе предоставлялось губернатору), избранныхъ сходомъ мѣстныхъ домохозяевъ. Компетенція (вѣдомство) собранія уполномоченныхъ была строго ограничена: собраніе уполномоченныхъ обсуждало дѣла, поименованныя въ пунктахъ 1—11, 12 (а и б), 13—15, 19 и 21 статьи 63 Городоваго Положенія

(ст. 3 прил. къ ст. 22 Городового Положенія, по прод. 1912 г.). Относительно случаевъ и порядка утвержденія приговоровъ собранія уполномоченныхъ соблюдались правила статей 77—81 Гор. Полож., съ тѣмъ, однако, что постановленія, означенныя въ ст. 78 и 79 утверждались губернаторомъ. Къ приговорамъ собранія уполномоченныхъ, не подлежавшихъ утвержденію, примѣнялись правила статей 82—88 Гор. Пол.; состоявшіяся по нимъ рѣшенія мѣстнаго по земскимъ и городскимъ дѣламъ присутствія, когда ими не вызывалось возвышенія городского обложенія противъ опредѣленнаго собраніемъ уполномоченныхъ размѣра, признавались окончательными. Сроки для представленія приговоровъ губернатору и Министру Внутреннихъ Дѣлъ, опредѣлялись послѣднимъ, а не закономъ. Собраніе уполномоченныхъ избирало городского старосту съ однимъ или, въ случаѣ признанной губернаторомъ необходимости, двумя къ нему помощниками. На старосту возлагалось предсѣдательствованіе въ собраніи уполномоченныхъ, исполненіе постановленій этого собранія, непосредственное завѣдываніе текущими хозяйственными дѣлами города, составленіе проектовъ городскихъ смѣтъ и денежныхъ отчетовъ и т. д., при чемъ распоряженія городского старосты по предметамъ, означеннымъ въ ст. 96 и 97 Гор. Пол. приводились въ исполненіе съ разрѣшенія начальника мѣстной полиціи. Министру Внутреннихъ Дѣлъ предоставлялось преподать, примѣнительно къ постановленіямъ Городового Положенія, подробныя указанія или инструкціи по всѣмъ пунктамъ приложенія къ ст. 22 Гор. Пол. съ тѣмъ, чтобы эти указанія или инструкціи не касались предметовъ требующихъ, по свойству своему, законодательнаго разрѣшенія.

Временное Правительство, освобождая города изъ подъ административной опеки, отмѣнило ст. 22 Гор. Пол. и подчинило всѣ уже признанныя городами поселенія дѣйствию Городового Положенія.

Примѣру Временнаго Правительства послѣдовалъ Закавказскій Комиссаріатъ въ отношеніи негородскихъ поселеній Закавказья, переименованныхъ имъ въ города. Казалось бы, что, покончивъ съ административной опекой, нѣтъ основаній ее въ той или иной формѣ возстаивать. Если же финансовый и производственный кризисы и т. д., заставляютъ временами вспоминать объ административной опекѣ, то эти причины временныя, причины текущаго момента, и ихъ не слѣдуетъ возводить въ разрядъ постоянныхъ. Строить надо, придерживаясь опредѣленной системы, плана, отнюдь не подъ влияніемъ момента, питая довѣріе къ нашимъ городамъ, не чиня имъ препятствій, ибо, не будь ихъ, многое, что

ими уже сдѣлано и дѣлается, такъ и не было бы сдѣлано. Не должно забывать, что центральная демократическая власть-сильна и прочна лишь опорой на демократическія самоуправленія и организаціи, въ частности, городскія общественныя управленія. Не должны играть особой роли и фискальные интересы, ибо чѣмъ богаче города, тѣмъ богаче и само государство. Нельзя, на примѣръ, города, только потому что они расположены на государственной землѣ, (Боржомъ, Нагры) лишить благъ общественнаго управленія и подчинить ихъ особому административному управленію, каковымъ несомнѣнно, будетъ предполагаемое курортное управленіе.

Вѣрнѣе городамъ большее, непослѣдовательно не довѣрять имъ въ меньшемъ. Несомнѣнно, курорты могутъ представлять для фиска нашей республики весьма серьезный источникъ доходовъ, но развѣ интересы государства и городовъ не могутъ быть размежеваны иначе, какъ только подчиненіемъ этихъ городовъ особому курортному управленію—управленію Министерства Земледѣлія черезъ своихъ агентовъ. Принадлежность курортовъ государству, а не частнымъ лицамъ, ни въ коемъ случаѣ не можетъ быть признана достаточнымъ основаніемъ для упраздненія ихъ, какъ городовъ, коими они официально признаны, и подчиненія ихъ центральному (вѣриѣе бюрократическому) управленію, и если у Правительства нѣтъ иныхъ для того основаній, то не слѣдуетъ разрушать налаженного, не слѣдуетъ создавать вотчины, помѣстья, хотя бы государственныя.

Равнымъ образомъ мы не находимъ возможнымъ подчинить наши новообразовавшіеся города и временному положенію о поселковыхъ управленіяхъ 15 іюля 1917 г.

Это положеніе рассчитано не на города, а на поселенія въ предѣлахъ волости, т. е. на такія, кои не могутъ быть признаны городскими, хотя и весьма близки къ послѣднимъ по типу. Поселковое управленіе, какъ указывается въ ст. 1-ой Врем. Пол., вводится въ желѣзнодорожныхъ, фабрично-заводскихъ, промысловыхъ, дачныхъ и иныхъ поселковыхъ мѣстахъ и селеніяхъ, гдѣ введеніе поселковаго управленія оказывается необходимымъ въ виду значительности размѣровъ, большой населенности, торгово-промышленнаго развитія и другихъ условій, приближающихъ эти населенныя мѣста къ типу городскихъ поселеній. Выдѣленіе поселка изъ вѣдѣнія волостнаго земства происходитъ по ходатайству поселковаго собранія или по заявленію, поданному не менѣе какъ половиной числа жителей поселка, при самомъ введеніи поселковаго управленія. Санкціонирующей инстанціей является губернское земское соб-

раніе, коєму представляются на утверждение постановленія уѣздныхъ земскихъ собраній по сему вопросу. Выдѣляясь изъ вѣдѣнія волостнаго земства, эти поселки сохраняютъ значеніе мѣстностей сельскихъ и остаются въ зависимости отъ уѣздныхъ и губернскихъ земскихъ собраній, а въ извѣстныхъ случаяхъ и отъ уѣздныхъ земскихъ управъ, не освобождаясь въ то же время и отъ надзора высшаго въ уѣздѣ представителя администраціи. Такъ! постановленіе о поселковыхъ сборахъ, о займахъ, договорахъ свыше 12 дѣтъ, таксахъ, приобрѣтеніи, отчужденіи и залогѣ недвижимыхъ имуществъ вносятся на утверждение уѣздныхъ земскихъ собраній; обязательныя постановленія, по предметамъ вѣдомства, представляются на утверждение уѣздныхъ земскихъ управъ; поселковое собраніе можетъ быть созвано по предложенію уѣздной земской управы, высшаго въ уѣздѣ представителя администраціи и т. д., губерскія и уѣздныя земскія собранія могутъ избрать комиссіи для ревизіи поселковыхъ установлений; право производства ревизіи дѣлопроизводства по опредѣленнымъ дѣламъ предоставляется и представителю администраціи и т. д.

Спрашивается, можно ли города, жившіе своею самостоятельною, жизнью, зависимые въ своей дѣятельности (по извѣстнымъ вопросамъ) только отъ центральной правительственной власти, ввести въ кругъ вліянія земства. Вѣдь возможно, что уѣздныя земскія собранія, такъ какъ это относится къ ихъ компетенціи, не захотятъ ихъ выдѣлить и подчинить ихъ волостному земству. Но, помимо этой, имѣются и другія опасности, причѣмъ главная заключается въ наличности санкционирующихъ инстанцій—уѣзднаго земскаго собранія и уѣздной земской управы. А если учесть, что земства возникли поздиѣе, что у нихъ еще меньше опыта, чѣмъ у городовъ, что обыкновенно лучшія силы отвлекаетъ городъ и т. д., то ясно, что подчиненіемъ новообразовавшихся городовъ земству будетъ достигнуто лишь ухудшеніе ихъ положенія, будетъ созданъ новый тормазъ въ ихъ развитіи. Корень зла въ общихъ условіяхъ, одинаково чувствуемыхъ всеми городами, а послѣдніе не могутъ быть уничтожены измѣненіемъ и упрощеніемъ управления въ новообразовавшихся городахъ.

Е. М.

Необходимое разъясненіе къ резолюціи II съезда о Коллективномъ Договорѣ.

Согласно резолюціи 2-го съезда представителей городовъ республики по сдѣланному нами докладу о коллективномъ договорѣ, заключеніе подобнаго рода договоровъ городскими общественными управлениями допустимо лишь въ области ихъ частно хозяйственной, т. е. предпринимательской дѣятельности.

Общій принципиальный характеръ резолюціи на практикѣ, конечно, возбудить сомнѣнія въ томъ, что будетъ проявленіемъ власти и что должно быть отнесено къ чисто хозяйственной, предпринимательской дѣятельности городовъ.

Поэтому въ данной замѣткѣ мы поставили себѣ задачей, дать руководящую нить при конкретизаціи санкціонированнаго съездомъ принципиальнаго положенія.

Мы осмѣливаемся утверждать, что граница, которую дѣятельность городскихъ общественныхъ управленій въ дѣйствительности раздѣляется на двое, существуетъ и будетъ существовать, пока не измѣнятся современныя экономическія условія, пока не установится социалистическій строй съ единой властью и единымъ хозяйствомъ.

Общественная власть есть государственная власть; общественное или мѣстное управленіе есть видъ государственнаго управленія; городъ есть въ общемъ то же государство, только соотвѣтственно территоріально уменьшенное и съ меньшей компетенціей.

Государству нами приписываются опредѣленные задачи и цѣли. Мы требуемъ отъ него опредѣленной дѣятельности, возлагая на него осуществленіе опредѣленныхъ функций. *Государство есть какъ бы рабъ этой дѣятельности*: оно связано ею, и произвольно отказаться отъ нея оно не можетъ, не вправѣ. Это—его *обязательная* дѣятельность, его миссія, какъ государства, потому что только ему она по силамъ только оно можетъ обезпечить ея правильное отправленіе въ интересахъ всѣхъ.

Къ миссіи современнаго государства безспорно относятся обезпеченіе внутренней и внѣшней безопасности, народное просвѣщеніе, общественное призрѣніе и общественная гигиена.

А вѣдь не особенно далеко отошло отъ насъ то время, когда все это, за исключеніемъ охраненія внѣшней и внутренней безопасности, предоставлялось частной инициативѣ и было дѣломъ благотворительности монастырей или, точнѣе, церкви. Государство

этимъ и интересовалось мало. Измѣнившіяся экономическія условія измѣнили и взглядъ на задачи государства и на государственную власть. И народное просвѣщеніе, и народное здравіе, и общественная помощь могли быть дѣломъ благотворительности, пока запросы были невелики и болѣе или менѣе удовлетворялись средствами учреждений, принявшихъ на себя заботу объ этомъ. Но какъ только увеличилась потребность, какъ только эти средства оказались недостаточными, чрезмѣрно малыми, такъ для государства возникло *юридическое обязательство* обезпечить эту потребность, принять заботу объ этихъ дѣлахъ на себя.

Отсюда слѣдуетъ, что пока нѣтъ юридическаго обязательства, подъ юридической обязанности нами государству приписываемой, нѣтъ и государственной миссіи, нѣтъ задачи для государственной власти, иными словами, только *обязательность* осуществленія государствомъ опредѣленнаго рода дѣятельности, придаетъ послѣдней характеръ публичной, государственной миссіи. Этимъ признакомъ обязательности намъ и надлежитъ руководствоваться при опредѣленіи того, что есть проявленіе власти и что является частнымъ дѣломъ государства. Если данная задача признана обязательной для государства и выражена въ законѣ, то она должна быть признана государственной миссіей, если же нѣтъ такого признанія, то одно осуществленіе ея государствомъ не дѣлаетъ ее таковою. Государство свободно не осуществлять ее или осуществлять, въ границахъ, ему желательныхъ, имъ самимъ устанавливаемыхъ.

Государство—уже хозяинъ, а не рабъ своей дѣятельности. Возьмемъ для примѣра желѣзнодорожное дѣло. Во многихъ европейскихъ странахъ, какъ напр., въ Германіи, Бельгіи, Швейцаріи и Италіи, эксплуатация желѣзныхъ дорогъ разсматривается, какъ одна изъ главныхъ миссій государства. Въ другихъ же, какъ Англія и Америка, эксплуатация желѣзныхъ дорогъ является дѣломъ исключительно частныхъ предпріятій. Во франціи эксплуатация довѣрена частнымъ компаніямъ, но извѣстную сѣть государство эксплуатируетъ непосредственно (Дюги „Конституціонное право“). Такъ было и въ Россіи, т. е. желѣзныя дороги эксплуатировались и государствомъ, и частными компаніями. Спрашивается,—является ли во Франціи и являлась ли въ Россіи эксплуатация желѣзныхъ дорогъ государственной миссіей или нѣтъ. Несомнѣнно, нѣтъ, ибо эксплуатация въ данныхъ странахъ не является для государства юридическою обязанностью, а, слѣдовательно, и то, и другое государство, эксплуатируя желѣзныя дороги, только предприниматели.

Городъ, какъ мы указывали выше,—своего рода государство, только государство въ миниатюрѣ. Поэтому сказанное о государствѣ, о государственной миссиі и о государствѣ—предпринимателѣ въ равной мѣрѣ относится и къ городу. Въ одной области дѣятельности городъ осуществляетъ государственную власть, въ другой—онъ выступаетъ, какъ предприниматель. То, что составляетъ миссію городского общественнаго управленія, должно быть выражено и на самомъ дѣлѣ выражено въ законѣ (въ Город. Полож. и т. д.), и поэтому для него—обязательно: отказаться отъ этой миссиі онъ не въправѣ и не можетъ. Какъ миссія государственная, она должна быть осуществляема—безразлично, центральнымъ ли управленіемъ или мѣстнымъ.

Иначе положеніе дѣла въ области частно-хозяйственной предпринимательской дѣятельности города: здѣсь городъ, какъ и государство, совершенно свободенъ и воленъ эксплуатировать свои предпріятія, или нѣтъ; воленъ эксплуатировать самъ, или передать эксплуатацію другимъ. Онъ ничѣмъ не связанъ, у него нѣтъ обязанности, у него только права. Эксплуатируя сегодня, онъ завтра можетъ отчудить, продать, подарить свое предпріятіе, разъ эксплуатація законодателемъ не была признана его миссіей, его юридической обязанностью, въ интересахъ имъ обслуживаемаго городского населенія. Пока этого признанія нѣтъ, городъ, осуществляя то или другое предпріятіе, только предприниматель.

Итакъ область дѣятельности городского общественнаго управленія, какъ органа власти, составляетъ область обязательной его дѣятельности, а область свободной произвольной его дѣятельности—область его частно-хозяйственной, предпринимательской дѣятельности.

Изложенная точка зрѣнія вполне совпадаетъ съ таковою же дѣйствующаго Городового Положенія. Это съ очевидностью устанавливается изъ сопоставленія соответствующихъ статей положенія, а именно ст. 1, 2 и 7-ой. Въ первой дается понятие городского общественнаго управленія и очерчивается кругъ его вѣдомства. Согласно этой статьѣ, *дѣла городского общественнаго управленія суть дѣла мѣстнаго управленія и мѣстнаго хозяйства*. Во второй—приводится исчерпывающій перечень дѣлъ или предметовъ, въ въ особенности попеченію городского общественнаго управленія поручаемыхъ. Редакція данной статьи не оставляетъ ни малѣйшаго сомнѣнія въ томъ, что это попеченіе носитъ обязательный характеръ, составляетъ не право, а обязанность общественнаго управленія.

въ отношеніи горбдского населенія. Говоря о „вѣдомствѣ“ законодатель, несомнѣнно, имѣлъ въ виду не установленіе какихъ либо субъективныхъ правъ общественнаго управленія, а отграничить кругъ задачъ послѣдняго отъ задачъ, составляющихъ вѣдомство другихъ общественныхъ и правительственныхъ учреждений.

Наконецъ, въ 7-ой ст. Гор. Пол. указываются принадлежатія городскому общественному управленію въ качествѣ юридическаго лица гражданскія права. Городское общественное управленіе—въ силу этой статьи, можетъ приобрѣтать и отчуждать имущества, заключать договоры, вступать во всякаго рода обязательства, вѣнчать гражданскіе иски и отвѣчать на судѣ по имущественнымъ дѣламъ, иными словами въ сферѣ гражданскаго правооборота оно пользуется такими же правами, такую же почти свободой, какъ всѣ: оно можетъ устраивать любыя предпріятія, торговля или промышленныя, или участвовать въ предпріятіяхъ другихъ, можетъ заключать любые, не возбраняемые гражданскими законами, договоры и т. д. Здѣсь оно—уже не органъ управленія, не органъ власти, а—хозяинъ, предприниматель, должникъ или кредиторъ, продавецъ или покупатель, поставщикъ или потребитель, здѣсь оно можетъ поступаться своими интересами, идти на компромиссъ, уступки, между тѣмъ какъ въ *области управленія и мѣстнаго хозяйства* ни о какихъ послабленіяхъ какъ для него самого, такъ и для другихъ не можетъ быть и рѣчи.

Общественные интересы, интересы городского населенія должны быть обслуживаемы. Единственное допустимое извиненіе, это—физическая невозможность, отсутствіе средствъ. Отсюда ясно, почему неумѣстно здѣсь господствующая въ гражданскомъ правооборотѣ договорная свобода, почему связанность, почему мѣсто свободы заступаютъ предначертанія закона: здѣсь свобода означала бы гибель здѣсь съ воцареніемъ ея восторжествовалъ бы интересъ личный, частный, интересъ наиболѣе организованной группы, иными словами въ область служенія общественнымъ интересамъ могли бы быть внесены методы классовой борьбы.

Но обратимся къ „предметамъ“, въ особеннсти отнесеннымъ къ „вѣдомству“ городскихъ общественныхъ управленій, и остановимся нѣсколько на п. п. 5, 8 и 10 ст. 2 Городового Положенія. Содержаніе этихъ пунктовъ приобрѣло въ настоящее время злободневный характеръ, но, помимо того, оно служитъ наилучшей иллюстраціей утверждаемаго нами выше положенія. Особенный интересъ представляетъ содержаніе 5-го пункта. Согласно этому пункту, на обязан-

ности городскихъ общественныхъ управленій лежитъ устройство и содержаніе въ исправности освѣщенія города, водоснабженія канализаціи, различныхъ способовъ передвиженія и сообщенія, скотовоенъ и связанныхъ съ ними городскихъ предпріятій, а также иныхъ предпріятій и сооружений общаго пользованія.

Возлагая на городскія общественныя управленія устройство и содержаніе предпріятій и сооружений общаго пользованія, законодатель, очевидно, имѣлъ въ виду только одно, именно наилучшее обезпеченіе существенно важныхъ интересовъ городского населенія, которые всегда были бы нарушаемы, если бы осуществленіе этихъ предпріятій было предоставлено *исключительно* частной инициативѣ. Законъ, обязывая городскія общественныя управленія, въ то же время не исключаетъ и частной инициативы, но ставитъ ее подъ непремѣнный контроль органовъ общественнаго управленія. Да, иначе и не могъ поступить законодатель: запретить осуществленіе такихъ предпріятій частными лицами, компаніями, обществами и обязать къ тому только общественныя управленія, когда они еще не окрѣпли, не обладаютъ достаточными средствами, и притомъ обременены цѣлымъ рядомъ другихъ обязанностей, означало бы не обезпеченіе указанныхъ интересовъ, а скорѣе ихъ забвеніе. Но, обязывая городскія общественныя управленія къ этого рода дѣятельности, законъ лишаетъ послѣднюю характера частно-хозяйственной дѣятельности и придаетъ ей характеръ государственной дѣятельности. Такимъ образомъ предпріятія, означенныя въ этомъ (б) пунктѣ ст. 2-ой Город. Положенія, должны быть исключены изъ сферы частной хозяйственной дѣятельности городскихъ общественныхъ управленій.

П. 8-ой той же статьи предусматриваетъ просвѣтительную, а п. 10-ый медико-санитарную ихъ дѣятельность. Такъ, въ силу п. 8-го, на городскія общественныя управленія возлагается устройство городскихъ начальныхъ училищъ, а равно и другихъ учебныхъ заведеній, устройство и содержаніе коихъ принято на городскія средства; завѣдываніе означенными училищами и заведеніями въ учебномъ и административно-хозяйственномъ отношеніяхъ, а также установленное закономъ участіе въ завѣдываніе иными учебными заведеніями; организація дошкольнаго и вѣшкольнаго обученія; попеченіе объ устройствѣ просвѣтительныхъ и общественныхъ учрежденій, какъ-то: народныхъ университетовъ, консерваторій, общественныхъ библиотекъ, музеевъ, театровъ и т. д., а, по силѣ 10-го п. имъ же вмѣняется въ обязанность принятіе мѣръ къ охраненію народнаго

здравія; изысканіе способовъ къ улучшенію мѣстныхъ условій въ санитарномъ отношеніи; развитіе врачебной помощи городскому населенію; устройство и содержаніе лечебныхъ заведеній, родильныхъ домовъ, городскихъ аптекъ, санаторій и тому подобныхъ учреждений; устройство городскихъ кладбищъ и надзоръ за ихъ санитарнымъ состояніемъ и т. д.

И та, и другая дѣятельность составляютъ обязательную миссію, или иначе государственную-правовую функцію городскихъ общественныхъ управленій. То, что наряду съ городскими учебными или лечебными заведеніями существуютъ и частныя, не можетъ быть принято за основаніе для отрицанія за ними указаннаго значенія, и сказанное нами о предпріятіяхъ общаго пользованія, вполнѣ справедливо и здѣсь. Открытіе школъ, больницъ, родильныхъ домовъ и т. д. не предоставлено свободному усмотрѣнію городскихъ общественныхъ управленій, а вмѣняется имъ въ обязанность, но такъ какъ, съ другой стороны потребность и въ томъ и въ другомъ, весьма велика, а средства городовъ, весьма ограничены и предназначены на удовлетвореніе не только этихъ, но еще многихъ и многихъ другихъ не менѣ важныхъ потребностей и нуждъ городского населенія, то нѣтъ ничего удивительнаго, что законодателемъ и здѣсь широко поощряется частная инициатива. Повторяемъ, важно не то, что та же дѣятельность осуществляется и частной инициативой, но то, что законъ, подчеркнувъ ея государственное значеніе, обязалъ къ ней городскія общественныя управленія. Поэтому, какъ бы ни была мизерна, въ сравненіи съ частной инициативой, предписанная закономъ дѣятельность этихъ управленій, она все же для послѣднихъ сохраняетъ значеніе государственной-правовой функціи и, наоборотъ, какъ бы ни была обширна какая либо иная осуществляемая ими дѣятельность, она не будетъ имѣть этого значенія, если городскія общественныя управленія къ ней не обязаны закономъ, такъ какъ только законъ опредѣляетъ ея значеніе, только законъ возводитъ ее на степень государственной-правовой функціи.

Согласно нами защищаемому признаку различенія, коллективный договоръ допустимъ только въ области свободной, закономъ не предписанной дѣятельности городскихъ общественныхъ управленій; тамъ же, гдѣ послѣднія исполняютъ свою юридическую обязанность, заключеніе коллективнаго договора исключается, а всѣ условія службы должны нормироваться закономъ, будь то Городовое Положеніе или особый уставъ о службѣ.

Нужды воднаго хозяйства и водное законодательство.

О значеніи воды въ народномъ хозяйствѣ говорить не приходится. Помимо удовлетворенія основныхъ нуждъ домашняго обихода, въ Грузіи вода имѣетъ непосредственную связь съ цѣлымъ рядомъ сторонъ жизни, обусловленныхъ мѣстными особенностями края. Прежде всего, въ восточной Грузіи, въ долинныхъ частяхъ Горійскаго, Тифлискаго, Борчалинскаго и, отчасти, Сигнахскаго и Телавкаго уѣздовъ вслѣдствіе недостаточнаго количества выпадающихъ атмосферныхъ осадковъ, сельское хозяйство требуетъ орошенія земель. Въ западной Грузіи, наоборотъ, избытокъ влаги и особенности рельефа явились причиной заболоченности Ріонской долины и Черноморскаго побережья, не только лишившей и безъ того малоземельное населеніе огромной, исчисляемой въ сотни тысячъ десятиць площади, но и являющейся причиной сильнаго распространенія маляріи. Наконецъ, вслѣдствіе гористаго характера страны главными путями сообщенія являются рѣчныя долины: по нимъ проходятъ дороги, расположены главные города и села и сосредоточена большая часть культивируемыхъ земель. Вслѣдствіе своего горнаго характера грузинскія рѣки не только не судоходны, но и угрожаютъ еще постоянно пріотившимся по ихъ долинамъ жителямъ и ихъ полямъ и садамъ наводненіями и грязе-каменными выносами. Сила паденія этихъ рѣкъ приводитъ въ дѣйствіе массу пока еще примитивныхъ мельницъ и является колоссальнымъ запасомъ энергии, т. наз. „блага угля“.

Такимъ образомъ въ Грузіи вода тѣсно связана съ цѣлымъ рядомъ сторонъ народной жизни и водное хозяйство, т. е. вопросы водоснабженія, канализаціи, орошенія, осушенія, борьбы съ наводненіями, регулированія рѣкъ и использованія гидравлической энергии, играетъ существенную роль въ мѣстной экономической жизни.

Развитіе всѣхъ отраслей воднаго хозяйства требуетъ нормъ воднаго права, регулирующихъ функционированіе ихъ, соответствующихъ современному состоянію хозяйственнаго быта страны, техники и правосознанія народа.

Пока еще въ Грузіи дѣйствуетъ закавказскій водный законъ 1890 года. Законъ этотъ не только пропитанъ духомъ стараго строя съ его мертвящимъ бюрократическимъ централизмомъ, выдвигавшимъ на первый планъ опеку надъ населеніемъ, вмѣсто развитія въ немъ самостоятельности, но онъ давно уже отсталъ и отъ новыхъ хозяйственныхъ отношеній, и новыхъ отраслей промышленности, развив-

шихся послѣ его изданія. Въ основу закона 1890 года положены тѣ нормы и условія водопользованія, какія были характерны для поливного хозяйства сельскихъ обществъ Восточнаго и Южнаго Закавказья, и образованіе которыхъ относится еще ко временамъ персидскаго владычества. За послѣднее же время Закавказье все интенсивнѣе втягивалось въ сферу мірового капиталистическаго хозяйства и это обстоятельство не могло конечно не отражаться и на такой важной отрасли народнаго хозяйства, какимъ является водное. Прежде всего, производство на вышній рынокъ привело къ тому, что милліоны пудовъ пшеницы получавшихся въ Закавказьѣ въ 80-хъ годахъ, опустились до нѣсколькихъ десятковъ тысячъ и замѣнились другими культурами, болѣе цѣнными, въ родѣ, напр., хлопка. Однако, эти культуры требовали не только больше воды и болѣе долгаго періода орошенія, но ихъ доходность привлекала въ страну капиталы, пытавшіеся создать крупныя оросительныя предпріятія и привлечь подъ культуры все пустопорожныя, пустынные земли, частью принадлежавшія казнѣ, частью являвшіяся зимними пастбищами для очень развитого въ Закавказьѣ кочеваго скотоводства. Законъ 1890 г. не предвидѣлъ такихъ возможностей. Продажу воды на сторону онъ опредѣленно запрещаетъ, постройку крупныхъ оросительныхъ системъ по послѣднему слову строительной техники, особенно разившейся за послѣдніе годы, требующую отчужденія земель, арендованія ихъ, опредѣленныхъ условій возмѣщенія произведенныхъ затратъ, надзора за сооружениями и, наконецъ, финансированія предпріятій, равно какъ условій землевладѣнія и водопользованія не предусматриваетъ и является, поэтому, тормазомъ къ дальнѣйшему развитію крупнаго поливного, сельскаго хозяйства. Не меньшимъ тормазомъ являются нормы закона и для использованія силы паденія воды, такъ какъ эта отрасль воднаго хозяйства совершенно не предусмотрена имъ. Громадныя опустошенія, производимыя наводненіями и выносами въ Кахетіи вызванныя орошеніемъ склоновъ рѣчныхъ долинъ въ ихъ верховьяхъ, производимымъ пастбой скота и, опять таки, законъ 1890 г. безпомощенъ бороться съ этимъ зломъ. Наконецъ, дальнѣйшее развитіе сельскаго хозяйства требуетъ коренныхъ земельныхъ улучшеній, какія не подъ силу не только отдѣльному землевладѣльцу, но и цѣлому сельскому обществу. Необходимъ особый, т. наз. меліоративный кредитъ, о которомъ даже и не упоминаетъ законъ 1890 г. Правильное водное хозяйство требуетъ биредѣленія и регистраціи существующихъ правъ на воду и выясненія свободныхъ запасовъ ея; хотя законъ 1890 г. и считается съ необ-

ходимостью производства воднаго межеванія, но онъ совершенно не указываетъ на тѣ источники средствъ, изъ какихъ такое межеваніе можетъ быть произведено. Мы уже упоминали о томъ, что законъ 1890 года пропитанъ въ части, касающейся водной администраціи, духомъ бюрократическаго централизма, исключающаго всякую самостоятельность населенія. Распорядителемъ воднаго хозяйства явился чиновникъ, проводившій намѣренія центральнаго правительства, что въ примѣненіи къ Закавказью означало опредѣленную, націоналистическую, переселенческую политику. Результатомъ такой политики явились межнаціональныя столкновенія послѣ революціи, разгромъ и разрушеніе крупныхъ оросительныхъ системъ на Мугани и гибель налаженнаго хозяйства тысячъ русскихъ поселенцевъ, что въ конечномъ счетѣ отразилось, конечно, и на всемъ благосостояніи страны. Въ вопросахъ мѣстнаго водопользованія неизбежное переплетеніе специально-техническихъ и административно-хозяйственныхъ сторонъ воднаго дѣла разрѣшалось закономъ 1890 года въ смыслѣ предоставленія всѣхъ функцій, какъ техническихъ, такъ и административныхъ, назначенному инженеръ-гидравлику, если даже и являвшемуся хорошимъ специалистомъ, то, во всякомъ случаѣ, чело-вѣку постороннему, не знающему ни мѣстныхъ отношеній, интересовъ и хозяйственнаго быта, и не пользующемуся довѣріемъ населенія. Благодаря всѣмъ этимъ условіямъ водный законъ 1890 года не соответствуетъ ни современному положенію воднаго хозяйства, ни правовому сознанию народа и является лишь тормазомъ къ производительному использованию тѣхъ большихъ возможностей, какія даютъ водныя запасы Грузіи.

Установить новыя нормы воднаго законодательства, соответствующія духу времени и экономическому развитію страны, представляется, поэтому, необходимымъ и своевременнымъ. Въ настоящей статьѣ мы пытаемся опредѣлить общія положенія такого законодательства. Вопросъ о принадлежности водъ возбуждать сомнѣній не можетъ. Во всѣхъ странахъ, гдѣ практикуется орошеніе — Индіи, Египтѣ, Италіи, Испаніи, Канадѣ, С.-А. Соединенныхъ Штатахъ и, наконецъ, въ маловодныхъ окраинахъ Россіи — Туркестанѣ, Закавказьѣ и Крыму, воды принадлежатъ уже не береговымъ владѣльцамъ, а государству. Возникаетъ лишь вопросъ, всѣ ли воды должны подлежать такому превращенію въ публичныя имущества для свободнаго распоряженія ими въ соответствіи съ нуждами воднаго хозяйства, или же слѣдуетъ оставить въ частной собственности воды, не вытекающія изъ предѣловъ одного владѣнія и подземныя. И

духъ времени, и практика воднаго хозяйства, и эволюція воднаго законодательства въ наиболѣе передовыхъ странахъ, напр. Америкѣ, заставляютъ стремиться къ объявленію всёхъ водъ публично-правовымъ имуществомъ, безъ всякихъ ограниченій. Поэтому статья о принадлежности водъ могла бы быть редактирована такъ: *„Всѣ воды Грузии, изъ какого бы источника они не получались, какъ поверхностныя, такъ и подземельныя, какъ заключающіяся въ границахъ одного владѣнія, такъ и вытекающія изъ его предѣловъ, составляютъ собственность государства“*.

Слѣдующимъ вопросомъ является выясненіе того критерія, который долженъ быть положенъ въ основу распредѣленія воды въ соотвѣтствіи съ общими интересами страны и нуждами воднаго хозяйства. Нѣкоторые законы пытаются, исходя изъ степени полезности различныхъ отраслей воднаго хозяйства, установить извѣстную градацию въ водопользованіи (напр. Закавказскій законъ устанавливаетъ слѣдующую постепенность: 1) питье, домашнія нужды населенія, водной; 2) орошеніе; 3) вододѣйствующія и промышленныя заведенія), другіе основываются на обычаяхъ, давности пользованія водой или судебныхныхъ постановленіяхъ и договорахъ. Намъ представляется, что оцѣнка полезности примѣненія воды не можетъ быть установлена въ районѣ закономъ, а должна быть предоставлена разрѣшенію мѣстныхъ органовъ, могущихъ лучше всёхъ разобраться въ каждомъ отдѣльномъ случаѣ. Поэтому, въ основу распредѣленія воды долженъ быть положенъ только принципъ наиболѣе экономнаго и продуктивнаго использованія. Очень удачно эта мысль формулирована въ американскомъ законѣ: *„Основаніемъ, мѣриломъ и предѣломъ права пользованія водами является полезное примѣненіе ихъ“*.

Однако полезное примѣненіе водъ можетъ быть разнымъ въ зависимости отъ характера воднаго хозяйства и можетъ встрѣтиться надобность сдѣлать выборъ между различными отраслями воднаго хозяйства, въ зависимости отъ степени ихъ полезности или необходимости. Тутъ должны быть установлены три положенія:

- 1) преимущество предоставляется надобностямъ государственнаго и общественнаго значенія передъ частными;
- 2) существующее водопользованіе должно быть сохранено;
- 3) новыя права на пользованіе водой, не имѣющія государственнаго или общественнаго значенія, не должны наносить ущерба существующимъ отраслямъ хозяйства, пользующимся той же водой.

Безоговорочное установленіе второго и третьяго положеній

можетъ, однако, привести къ тому, что, согласно французской поговоркѣ, „мертвый схватить живого.“ Продуктивное и полезное использование воды можетъ натолкнуться на существующее водопользование, являющееся неустранимымъ препятствіемъ для осуществленія перваго. Въ законъ должно быть, поэтому, включено допущеніе *принудительнаго отчужденія всякихъ имуществъ и правъ, какъ нынѣ существующихъ, такъ и могущихъ возникнуть въ будущемъ*, поскольку для примѣненія воды съ полезными цѣлями это будетъ признано необходимымъ уполномоченнымъ на то органомъ управленія. Если новое водопользование сталкивается съ существующимъ, то при отчужденіи втораго на новаго водопользователя должна быть возложена обязанность предоставить воду въ количествѣ, достаточномъ для удовлетворенія всѣхъ потребностей стараго водопользователя, и на условіяхъ не худшихъ, чѣмъ тѣ, которыя были раньше. Возможенъ и другой выходъ, по которому новому водопользователю можетъ быть предоставлено право расширения и переустройства существующей системы и пользование ею совместно со старымъ владѣльцемъ.

Само собой разумѣется, что въ законѣ должно быть точно установлено содержаніе и смыслъ понятія „водопользованіе“. Этотъ терминъ долженъ обнимать собой всѣ тѣ стороны воднаго хозяйства, о которыхъ мы говорили выше, т. е. *потребленіе воды для питья, водопоя, домашнихъ, промышленныхъ и сельскохозяйственныхъ нуждъ, сбораніе и отводъ излишней воды, регулированіе русла и устройство сооружений для судоходства, сплава, борьбы съ наводненіями, рыболовства и рыбоводства и, наконецъ, использование силы паденія воды*. Пользованіе водой включаетъ въ себя и всѣ сооружения и устройства, а также участки земли, необходимые для регулированія, собиранія, вывода и передачи воды и гидравлической энергіи отъ мѣста ея полученія до мѣста примѣненія.

Пользованіе водой разрѣшается въ опредѣленномъ количествѣ, но это не значитъ, что лица, получившіе право на воду, могутъ распоряжаться ею безконтрольно, по своему усмотрѣнію. Всѣ безъ исключенія водные законы проводятъ принципъ *привязанности воды къ опредѣленному имуществу или предпріятію* т. е. слѣдить за тѣмъ, чтобы вода шла на то производительное назначеніе, на которое отпущена. Безоговорочное проведеніе этого принципа имѣющееся въ Закавказскомъ водномъ законѣ, нецѣлесообразно. Прежде всего, можетъ быть временцо, по случайнымъ причинамъ,

неиспользована часть или вся разрѣшенная къ выводу вода. Если не предоставить мѣстной власти права съ наименьшими формальностями передавать эту воду временно же, на срокъ не большой одного цѣлостнаго хозяйственнаго періода, другимъ водопользователямъ, то вода эта потеряется и не будетъ продуктивно использована, что имѣеть часто, при безводьи, громадное отрицательное значеніе. Затѣмъ, можетъ вообще оказаться неиспользованной часть разрѣшенной воды. Въ такомъ случаѣ, избытокъ воды долженъ быть отдѣленъ отъ разрѣшеннаго водопользованія и объявленъ свободнымъ. Наконецъ, законъ долженъ предусматривать возможность созданія особыхъ предпріятій, ставящихъ себѣ цѣлью или меліорацию отдѣльныхъ раіоновъ, или утилизацію гидравлической энергіи. Эти предпріятія должны, слѣдовательно, продавать воду или энергію, что опредѣленно запрещается закавказскимъ воднымъ закономъ, соотвѣтствуетъ, однако, современнымъ экономическимъ отношеніямъ и находитъ себѣ широкое примѣненіе въ передовыхъ промышленныхъ странахъ. Новое водное законодательство должно разсматривать *получившихъ право на водопользованіе съ цѣлью продажи воды, какъ хранителей права на эту воду въ пользу тѣхъ лицъ, которымъ будетъ полезно примѣнить ее.* Поэтому, пользующіеся водой для продажи ей обязаны предоставить ее для полезнаго примѣненія уполномоченнымъ на это лицамъ за нормальное вознагражденіе и, въ случаѣ отказа, могутъ быть принуждены къ такой переступкѣ судебнымъ порядкомъ.

Право на воду сохраняетъ силу въ теченіе всего того времени, пока осуществляется полезное примѣненіе воды, напр. орошеніе земель, водоснабженіе города и т. п. Однако, при разрѣшеніи водопользованія съ цѣлью продажи воды, необходимо установить въ законѣ положеніе, по которому *такое водопользованіе разрѣшается лишь на срокъ и по особому договору*, при чемъ по истеченіи договорнаго срока имущество предпріятія переходитъ безвозмездно въ собственность государства. Такое ограниченіе необходимо для сохраненія національнаго достоянія отъ расхищенія и закабаленія его частному капиталу, который иначе могъ бы воспользоваться неблагоприятнымъ временнымъ финансовымъ положеніемъ страны. Вообще, на финансовую и экономическую сторону воднаго хозяйства законъ долженъ обратить серьезное вниманіе. Сущность меліораций, или коренныхъ земельныхъ улучшеній, состоитъ въ томъ, что онѣ значительно увеличиваютъ первоначальную стоимость имущества, при чемъ такой приростъ цѣнности можетъ быть срав-

нительно точно учтенъ заранѣе, до осуществленія меліорациі. Съ другой стороны, производство меліоративныхъ работъ требуетъ затраты единовременно сравнительно большой суммы, могущей возстановиться въ болѣе или менѣе продолжительный срокъ. Законъ долженъ, поэтому, создать условія, благоприятствующія созданію въ Грузіи особаго вида сельско-хозяйственнаго кредита, меліоративнаго. Такими условіями являются, во первыхъ, *юридическій приоритетъ закладныхъ на имущество, полученныхъ съ цѣлью увеличенія его первоначальной цѣнности*, передъ ипотеками и иными закладными, лежащими на томъ же имуществѣ. Признаніе за ссудами меліоративнаго характера обусловливается утвержденіемъ со стороны уполномоченнаго на то органа управленія первоначальнаго проекта и смѣты меліорациі и контролъ надъ израсходованіемъ ссуды. Кроме того, особенно при создавшемся уже въ Грузіи типѣ мелкаго землевладѣнія, необходимо предоставить возможность *принудительнаго образования, по рѣшенію большинства полноправныхъ гражданъ района, воднаго товарищества для устройства, улучшенія или эксплуатаціи той или иной отрасли воднаго хозяйства даннаго района*.

Разъ водопользованіе можетъ значительно увеличить первоначальную стоимость имущества, то ясно, что государство, являющееся собственникомъ воды, можетъ претендовать на получение и своей доли съ этого прироста. Въ законѣ долженъ быть, поэтому, установленъ принципъ платности водопользованія, при чемъ въ основу особаго воднаго налога долженъ быть положенъ *тотъ приростъ цѣнности имущества, который вызванъ прилиженіемъ воды*. На первый взглядъ можетъ показаться, что при наличности подоходнаго налога такое обложеніе явится „сдираниемъ двухъ шкуръ съ одного вола“,—однако, въ дѣйствительности, дѣло обстоитъ не такъ. Для иллюстраціи возьмемъ двѣ отрасли воднаго хозяйства орошеніе и использованіе гидравлической энергіи. Какъ извѣстно орошеніе такъ сильно способствуетъ возстановленію плодородія почвы, что послѣдняя почти не нуждается въ отдыхѣ и на одномъ и томъ же полѣ можно подрядъ производить въ теченіе многихъ лѣтъ одну и ту же культуру, тогда какъ неполивныя земли нуждаются въ періодическомъ отдыхѣ. Поэтому, одна и та же сумма дохода можетъ быть получена съ значительно меньшей площади орошенныхъ земель, чѣмъ неполивныхъ. Точно также и при полученіи электрической энергіи гидравлическая установка требуетъ въ годъ значительно меньшихъ расходовъ, чѣмъ тепловая, потому что въ послѣд-

ней главный расходъ ложится на приобретение минеральнаго топлива, тогда какъ въ первой его замѣняетъ даровая сила паденія воды. Ясно, что въ обоихъ рассмотрѣнныхъ нами случаяхъ годовой доходъ, получаемый отъ орошенныхъ земель и гидравлической установки, включаетъ въ себя помимо прибыли на капиталъ еще и ренту, вызванную применениемъ воды. Право же на ренту принадлежитъ собственнику воды, т. е. государству.

Всякое правильно поставленное хозяйство, и водное въ томъ числѣ, требуетъ учета запасовъ, регистраціи использованныхъ уже и имѣющихся еще на лицо. Такая работа невозможна безъ затраты нѣкоторыхъ суммъ. Необходимо создать за счетъ государства опредѣленный гидрографическій фондъ, расходующій исключительно на водное межеваніе и возмещаемый за счетъ лицъ, приобретающихъ права на воду. Только при наличіи такого фонда водное межеваніе можетъ быть начато и доведено болѣе или менѣе быстро до конца, иначе же постановленія закона о немъ останутся такой же мертвой буквой, каково были при водномъ законѣ 1890 г.

Водное хозяйство является настолько важной частью всего народнаго хозяйства, что не представляется возможнымъ предоставить компетенціи гражданскаго суда всѣ конфликты въ этой области. Незаконное пользованіе водой, умышленная непродуцительная трата ея въ ущербъ другимъ интересамъ, препятствованіе къ осуществленію водопользованія и, наконецъ, небрежное исполненіе обязанностей, повлекшее за собою нарушеніе государственныхъ или общественныхъ интересовъ, должны быть признаны уголовными проступками.

Общество заинтересовано, наконецъ, въ томъ, чтобы запасы воды были использованы целесообразно и продуктивно. Поэтому, законъ долженъ предусмотрѣть потерю права на воду не примыняемую съ пользою въ теченіе опредѣленнаго срока, напримѣръ 2—3 лѣтъ, или если примыняется она настолько нецелесообразно, что угрожаетъ общественной или частной безопасности.

Перечисленные положенія являются тѣми общими нормами, которыя, будучи положены въ основу воднаго закона Грузіи, позволятъ водному хозяйству функционировать и развиваться въ соотвѣтствіи съ экономическими и юридическими условіями настоящаго времени. Однако, это лишь общія положенія закона. Чтобы стать дѣйственнымъ, а не декларативнымъ, этотъ оставъ закона долженъ быть облеченъ въ соотвѣтствующія одежды. Надо установить составъ и порядокъ дѣйствія водной администраціи, разграничить функціи

между центральной и мѣстной властями и детально разработать порядокъ какъ опредѣленія и регистраціи существующихъ правъ на воду, такъ и пріобрѣтенія и потери новыхъ. Всѣ эти вопросы, очень важные и неотложные, выходятъ изъ границъ поставленной нами задачи и могутъ быть рассмотрѣны особо.

А. Эсенъ.

Къ вопросу о распространеніи аграрной реформы на земли въ чертѣ города.

Министерство земледѣлія возбудило вопросъ о распространеніи аграрной реформы на земли, расположенныя въ предѣлахъ городовъ. Вопросъ этотъ является въ настоящее время предметомъ горячаго обсужденія въ городскихъ самоуправленияхъ.

Поэтому вполне своевременно подвергнуть его всестороннему рассмотрѣнію и на страницахъ печати.

Изъ всѣхъ видовъ нетрудового дохода, земельная рента можетъ считаться доходомъ, менѣе всего оправдываемымъ даже съ точки зрѣнія буржуазнаго общества. Человѣкъ владѣетъ никуда негодной землей. Земля эта досталась ему по наслѣдству. И онъ самъ, и его предки не приложили къ этому участку земли ни одного часа рабочаго времени, не вложили въ него ни копейки капитала. Земля этой еще недавно была грошъ цѣна. Но вотъ мимо этого участка прошла желѣзная дорога, и онъ начинаетъ приносить ренту и ренту сравнительно очень большую. На другомъ такомъ же участкѣ земли цѣлыя поколѣнія крестьянъ съ невѣроятнымъ трудомъ превратили никуда негодную землю въ пашню. Всѣ силы, все свое рабочее время тратили и тратятъ на то, что бы культивировать, ухаживать за этою землей, а она даетъ имъ въ лучшемъ случаѣ доходъ достаточный для полуголоднаго, полуживотнаго существованія, и чаще всего доходъ этотъ ниже заработной платы чернорабочаго, единственной собственностью котораго являются его рабочія руки. Если же этотъ участокъ не принадлежитъ крестьянамъ, его обрабатывавшимъ, а былъ у нихъ только въ арендѣ исполу, то что бы поднять плодородіе почвы, чемъ больше труда они вкладывали, тѣмъ больше должны были отдавать земельной ренты владѣльцу.

Сущность земельной ренты противорѣчитъ основнымъ положеніямъ буржуазнаго хозяйства, она создана и развилась въ рамкахъ феодальнаго хозяйства. И буржуазная политическая экономія тщетно цѣлый вѣкъ пытается оправдать и объяснить законность полученія ея. И не даромъ многіе изъ буржуазныхъ социальныхъ реформаторовъ, въ общемъ и цѣломъ охраняющихъ неприкосновенность частной собственности, весьма охотно соглашались на принудительное ограниченіе и даже полное уничтоженіе земельной ренты.

Изъ всѣхъ же видовъ земельной ренты, земельная рента, получаемая съ земель въ городскихъ поселеніяхъ представляетъ наибольшее недоразумѣніе. Вся земля, занятая подъ теперешнимъ Лондономъ, принадлежитъ 6—7 лендлордамъ. За время существованія Лондона въ немъ развилась колоссальная промышленность, население возросло до 7 милліоновъ. Миллиардные богатства сосредоточены въ немъ въ видѣ зданій, фабрикъ, заводовъ, верфей. Городское самоуправленіе вложило въ него колоссальныя суммы общественныхъ денегъ, что бы привести его въ благоустроенный видъ. И все населеніе, вся промышленность, вся торговля продолжаютъ быть данниками этихъ 6—7 семействъ, которыя когда то завладѣли территоріей Лондона. Чѣмъ больше проявляетъ дѣятельности городское самоуправленіе, тѣмъ сильнѣе растетъ рента, получаемая этими господами. Величина ренты въ городахъ зависитъ исключительно отъ условій чисто общественнаго характера, ничего общаго съ свойствами самой земли не имѣющими. Здѣсь не можетъ быть рѣчи объ относительномъ плодородіи почвы, о включеніи въ сферу культуры менѣе плодородныхъ участковъ, о величинѣ капитала и труда, вложенныхъ въ данный участокъ. Одинъ и тотъ же пустырь незастроенный, необработанный въ разное время будетъ цѣниться самымъ различнымъ образомъ въ зависимости отъ того, насколько растетъ населеніе города, насколько городское самоуправленіе заботится о правильномъ распредѣленіи этого растущаго населенія, насколько усовершенствуются городскія средства сообщенія.

Долгое время всѣ европейскіе большіе города росли только такъ сказать, вверхъ. Все населеніе стремилось селиться въ центрѣ, ближе къ мѣсту работы. Узкія улицы и высокіе дома — вотъ характерный признакъ большого города. На единицу пространства втиснуть максимумъ количество людей — вотъ задача владѣльцевъ земельныхъ участковъ. Земельная рента въ такихъ большихъ городахъ росла певѣроятно. Скученность населенія, страшная смертность его и всѣ социальныя бѣдствія, связанныя съ этой скученностью заставляютъ,

наконецъ, городскія самоуправленія изыскивать реальные средства для борьбы съ этимъ зломъ. Городъ раздвигаетъ сѣтъ средствъ сообщенія. Сближаетъ периферію съ центромъ при помощи метрополитеновъ, трамваевъ и т. п. Периферія снабжается подобно центру и водопроводомъ, и канализаціей, и электричествомъ. Городъ начинаетъ расплзаться въ ширь. Земельная рента въ центрѣ падаетъ, за то колоссально растетъ на периферіи и растетъ въ зависимости отъ того, насколько быстро городское самоуправленіе въ состояніи проводить свой планъ борьбы со скученностью населенія. Вся борьба стараго цензоваго самоуправления за свое привилегированное существованіе есть фактически борьба за сохраненіе права на все растущую земельную ренту за ограниченномъ числомъ землевладѣльцевъ изъ центра. Сохранить скученность населенія это политика цензовиковъ землевладѣльцевъ. Борьба со скученностью населенія это дѣло самоуправленій, перешедшихъ въ руки демократіи. Только при всеобщемъ избирательномъ правѣ мыслимо было превращеніе Alt Berlin'a въ Gross Berlin, появленіе концентрически обхватывающихъ Берлинъ садовъ-пригородовъ, пользующихся всѣми культурными благами крупнаго города. Рѣзкое различіе между центромъ и окраинами, оставшееся въ наслѣдство отъ нашихъ старыхъ цензовыхъ думъ, есть несомнѣнный результатъ политики старыхъ гласныхъ отстоять условія, благоприятствующія нефронтному росту земельной ренты съ земель, расположенныхъ въ центрѣ нашихъ городовъ.

Благодаря рѣзко выраженной малоземелью въ предѣлахъ Грузіи не только относительному у крестьянъ, но и абсолютному малоземелью, проводимая нынѣ аграрная реформа главнымъ своимъ результатомъ будетъ имѣть не столько фактическое увеличеніе крестьянскаго землепользованія, сколько именно: ликвидацію частновладѣльческой земельной ренты. И именно въ этомъ то коренное и главное значеніе аграрной реформы. Съ ликвидаціей земельной ренты окончательно ликвидируются феодальные отношенія. И съ этой точки зрѣнія не можетъ быть двухъ мнѣній о томъ, должна ли быть распространена аграрная реформа и на земли въ городахъ. Мало того, самый характеръ земельного владѣнія въ предѣлахъ городовъ, гдѣ эксплуатируется не сама земля, а исключительно воздвигнутыя на этой землѣ зданія, диктуетъ необходимость не только простого распространенія закона 7 марта 1918 года на земли въ городскихъ поселеніяхъ, но изданія новаго закона. Законъ 7 марта исходитъ изъ предположенія, что бывшіе помѣщики, извлекавшіе до сего времени доходъ отъ сдачи своихъ земель въ аренду, при минимальномъ

надѣлѣ—нормѣ оставленія—смогутъ начать трудовое крестьянское хозяйство. 7 десятинъ въ виноградномъ районѣ, 15 десятинъ въ зерновомъ и 40 десятинъ въ скотоводческомъ районѣ вотъ тѣ, по мысли законодателя, нормы, при которыхъ возможно веденіе трудового хозяйства средствами самого помѣщика. Но о какихъ нормахъ оставленія можеть быть рѣчь въ городскихъ поселеніяхъ? Будеть ли оставлено много или мало земли, владѣлецъ ея эту землю самъ эксплуатировать не будетъ. Онъ либо самъ застроить ее, либо сдать ее въ аренду подъ застройку. И въ томъ, и въ другомъ случаѣ эксплуатироваться будутъ именно зданія, а не сама земля, сама же земля, въ какихъ бы размѣрахъ она ни была сохранена владѣльцу, будетъ служить лишь объектомъ спекуляціи на повышеніе земельной ренты. И при этомъ приходится имѣть въ виду, что чѣмъ относительно меньшее количество земель, послѣ проведенія аграрной реформы, останется въ рукахъ землевладѣльцевъ, тѣмъ рѣзче проявится спекуляція ими, тѣмъ колоссальнѣе будетъ расти земельная рента, которая всей своей тяжестью ляжетъ на плечи широкой массы квартиранимателей. Результатъ получится тотъ же самый, который не разъ наблюдался въ западныхъ штатахъ Сѣв. Америки, гдѣ желѣзнодорожные синдикаты, руководившіе земельной спекуляціей, захвативъ въ свои руки громадную часть земель, намѣренно оставляли небольшую часть участковъ въ рукахъ частныхъ собственниковъ, а тѣ вздували цѣны не только на свои участки, но и на всю землю, находившуюся въ рукахъ синдиката.

Тотъ же результатъ несомнѣнно получится, если часть городскихъ земель избѣгнетъ конфискаціи. Никакіе запреты продажи не спасутъ отъ спекуляціи, и спекуляція этими землями приметъ тѣмъ большіе размѣры, чѣмъ меньше будетъ самъ объектъ спекуляціи.

Да и по существу какую норму оставленія можно было бы предложить для городовъ. Стоимость нѣсколькихъ квадратныхъ саженъ земли гдѣ нибудь на Солодакской улицѣ, конечно въ сотни разъ выше чѣмъ сотни квадратныхъ саженъ на Верѣ, или на Авлабарѣ. Стоимость земли вдоль линіи трамвая несоизмѣрима съ землей вдаль отъ трамвая. Какъ опредѣлить всѣ эти колебанія, какъ учесть всѣ факторы, опредѣляющіе относительную величину земельной ренты того или иного района. А, конечно, норма оставленія даже въ размѣрѣ нѣсколькихъ сотенъ квадратныхъ саженей сохранить самый принципъ земельной ренты. Ясно, что въ предѣлахъ город-

скаго землевладѣнія земля должна быть конфискована вся цѣликомъ безъ всякихъ нормъ оставленія.

Но можно возразить, что не вся частновладѣльческая земля въ предѣлахъ городскихъ границъ построена, или предназначена подъ постройки, особенно въ мелкихъ городахъ значительная часть этихъ земель находится подъ пашней, садами или огородами; и вотъ къ этимъ то землямъ, говорятъ, должна быть примѣнена норма оставленія. Одно изъ двухъ, или тотъ или иной маленькой, особенно изъ вновь образовавшихся городовъ, не имѣетъ никакихъ шансовъ остаться городомъ, въ немъ всегда будетъ преобладать земледѣльческій характеръ надъ промышленно-торговымъ, то тогда, конечно, къ его землямъ долженъ быть примѣненъ тотъ принципъ, который установленъ для всѣхъ сельскихъ земель, должна быть проведена норма оставленія въ томъ же размѣрѣ, какъ и въ уѣздѣ. Но совсѣмъ другое дѣло по отношенію къ тѣмъ городамъ, гдѣ общее экономическое и географическое положеніе даетъ возможность поставить прогнозъ о необходимости дальнѣйшаго развитія городского населенія, дальнѣйшаго роста преобладанія промышленной жизни надъ жизнью земледѣльческой. Здѣсь можно съ увѣренностью сказать, что участки, занятые сегодня подъ земледѣльческой культурой, завтра будутъ служить объектомъ спекуляціи и превратятся въ участки подъ застройку, такъ какъ самая интенсивная сельско-хозяйственная культура не въ состояніи дать такой земельной ренты, какъ даетъ участокъ занятый постройкой. Городское Самоуправленіе будетъ бессильно что либо сдѣлать, что бы бороться съ возрастающей скученностью населенія съ спекуляціей землями и съ все растущей земельной рентой. Въ такихъ городахъ къ участкамъ подъ сельско-хозяйственной культурой должно отнестись также, какъ къ пустырямъ и къ участкамъ подъ постройками. Здѣсь не можетъ быть рѣчи о какой бы то ни было нормѣ оставленія.

Итакъ, съ точки зрѣнія правильно поставленной работы и возможности проведенія цѣлесообразной и дѣйствительно демократической программы дѣятельности городскихъ самоуправленій, необходимо признать, что весь земельный фондъ, въ предѣлахъ городскихъ поселеній, долженъ быть безвозмездно конфискованъ у частныхъ землевладѣльцевъ и учреждений (монастырей, церквей и т. п.) и переданъ въ распоряженіе городского самоуправления. Земля должна отойти въ пользу города вся безъ исключенія, т. е. должны быть конфискованы, какъ участки подъ постройками и пустыри, такъ и земли, занятые нынѣ подъ садами, пахатями, огоро-

дами, или другими земледѣльческими культурами. И при этомъ безъ какихъ бы то ни было нормъ оставленія.

Мы уже подчеркнули, что не можетъ быть и рѣчи о какомъ либо возмѣщеніи стоимости конфискованной земли, это особенно ясно, если принять во вниманіе, что по осуществленной уже аграрной реформѣ, помѣщичьи земли конфискованы безъ всякаго выкупа. Тамъ можно было еще говорить о концентрированномъ трудѣ т. е. о капиталѣ, вложенномъ въ эту землю цѣлыми поколѣніями владѣльцевъ. По отношенію къ городскимъ землямъ можно говорить лишь о капиталѣ, вложенномъ въ постройки, но не въ землю. Такъ что вопросъ можетъ только свестись къ тому, какъ поступить съ зданіями, возведенными на конфискованной землѣ. Если стоять на точкѣ зрѣнія сохраненія частной собственности, а законъ 7-го марта именно стоитъ на этой точкѣ зрѣнія,—то вопросъ о конфискаціи городскихъ земель долженъ быть рѣзко отдѣленъ отъ вопроса о судьбѣ построекъ на этихъ земляхъ. Здѣсь можетъ быть рѣчь и о выкупѣ этихъ построекъ, и о закрѣпленіи права собственности за домовладѣльцами, съ обязательствомъ уплачивать городу аренду за землю подъ постройками, и, наконецъ, объ ограниченномъ правѣ владѣнія, безъ правъ отчужденія и съ безвозмезднымъ переходомъ въ руки города этихъ владѣній по истеченіи опредѣленнаго срока.

Выкупъ всѣхъ зданій на городскихъ территорияхъ не осуществимъ по финансовымъ соображеніямъ. У города нѣтъ средствъ, чтобы произвести такую громадную операцію. Государство не можетъ потратить на это дѣло общенародныхъ денегъ. Закрѣпленіе безусловной частной собственности за домовладѣльцами и уплата ими аренды за пользованіе землей, предоставило бы городу новый довольно крупный источникъ дохода, но лишило бы городъ возможности современемъ оказаться собственникомъ всѣхъ недвижимыхъ владѣній и ограничило бы возможность рациональнаго разрѣшенія жилищнаго голода. Третій способъ разрѣшенія этого вопроса съ точки зрѣнія нуждъ всего населенія городовъ былъ бы наиболѣе желательнымъ. За домовладѣльцами сохраняется право на пользованіе домами, но они не имѣютъ права отчуждать ихъ ни продажей, ни залогомъ, дареніемъ или по наследству. По истеченіи опредѣленнаго срока (менѣе продолжительный срокъ для болѣе доходныхъ домовъ, болѣе продолжительный срокъ для домовъ съ минимальной доходностью) вся недвижимость становится собственностью города. Дома неремонтированные, запущенные домовладѣльцами должны отбираться до истеченія узаконеннаго срока. Такому же преждевремен-

ному отобранию должны подлежать дома, въ которыхъ не соблюдаются предписанія городского самоуправления о нормировкѣ цѣнъ на жилища.

Обычно указывается на то, что передача земель и домовъ изъ частныхъ рукъ въ руки муниципалитетовъ должна повлечь за собой заминку въ строительствѣ домовъ. Не проявится, говорятъ, личная инициатива и жилищный голодъ все болѣе и болѣе обострится.

Такъ ставить вопросъ, конечно, можно было бы въ нормальное время, при избыткѣ частныхъ капиталовъ, при наличности широкихъ средствъ. Но на какую строительную инициативу можно рассчитывать въ настоящее время, когда каждый, владѣющій той или иной суммой денегъ, считаетъ самымъ безопаснымъ дѣломъ вложить эту сумму въ спекуляцію, въ куплю—продажу, гдѣ всякая возможность убытка устранена наличностью всеобщаго товарнаго голода. О какой такой инициативѣ въ строительствѣ можетъ быть рѣчь, когда за все время войны ни одинъ домовладѣлецъ не производилъ самаго необходимаго ремонта въ своихъ домахъ. Конечно, этой инициативы придется ждать очень и очень долго. Такъ что, если кто и можетъ проявить инициативу, то, конечно, не частные владѣльцы, а либо самоуправленія, либо кооперация. И въ этомъ отношеніи проведеніе аграрной реформы въ городахъ должно послужить стимуломъ для широкаго строительства. Здѣсь сразу долженъ быть разработанъ широкій планъ работъ. Лозунгомъ дня должно быть созданіе цѣлыхъ кварталовъ дешевыхъ гигиеническихъ квартиръ на незастроенныхъ городскихъ участкахъ. Намъ отвѣтить, что у города нѣтъ для этого средствъ. Средства эти должны дать будущіе квартиранты. Городъ организуетъ, при посредствѣ существующей кооперации или помимо нея, строительный кооперативъ. Каждый, внесшій заблаговременно опредѣленный цѣпъ, получаетъ право на квартиру въ отстраиваемыхъ домахъ. Помимо цѣпъ, будущій квартирантъ начинаетъ съ организациі кооператива вносить ежемесячно въ разсрочку впередъ годовую плату за будущую свою квартиру. Вотъ и средства на постройку. Организацией такого рода строительныхъ кооперативовъ городское самоуправленіе разрѣшаетъ сразу задачу борьбы съ жилищнымъ голодомъ, организуетъ рационально и цѣлесообразно поставленную борьбу съ безработицей и, наконецъ, создаетъ себѣ вѣрный источникъ будущихъ доходовъ изъ правильно поставленной эксплоатациі вновь отстроенныхъ зданій.

Вообще переходъ всей городской земли въ руки муниципалитетовъ открываетъ передъ городами самыя широкія перспективы въ

смыслъ развитія самостоятельнаго городского-производства въ самыхъ различныхъ отрасляхъ хозяйственной жизни. Именно, благодаря этой реформѣ станетъ возможнымъ осуществленіе основного принципа дѣйствительно демократическаго самоуправления: покрывать весь свой бюджетъ не налоговымъ обложеніемъ, а правильной организаціей муниципальнаго хозяйства. Пусть наряду съ городскимъ электрическимъ трамваемъ, больницами, пекарнями, бойнями, появятся городскія молочныя фермы, огороды, мельницы, пекарни, городскія квартиры, построенныя городомъ изъ собственнаго кирпича, на собственномъ цементѣ, пусть эти дома отапливаются, освѣщаются изъ центральныхъ городскихъ учреждений и т. д. Пожалуй тогда городу не придется переживать обычныхъ теперь финансовыхъ затрудненій.

М. Лядовъ.

Города Кутаисской губерніи.

Статистическій очеркъ.

22 іюля 1917 г. была произведена однопневная перепись населенія, квартиръ и скота въ городахъ и городскихъ поселеніяхъ Кутаисской губерніи. Операція учета городского населенія и скота входила въ программу всероссійской сельско-хоз. переписи. Полной разработки матеріаловъ городской переписи до настоящаго времени не произведено, имѣются лишь итоги предварительнаго подсчета, легшіе въ основу предлагаемаго очерка*)

І. Н а с е л е н і е.

Подъ наличнымъ населеніемъ при производствѣ переписи подразумѣвались, согласно инструкціи, всѣ лица, проведеншія въ городѣ ночь на 22 іюля; изъ нихъ временно-проживающими считались пріѣхавшія въ городъ на короткій промежутокъ времени. Войска мѣстнаго гарнизона вошли въ составъ постояннаго („обычнаго“) населенія, подъ которымъ слѣдуетъ понимать наличное постоянно живущее населеніе илюсь временно-отлучившееся. Подъ послѣднимъ подразумѣвались жители, выбывшіе изъ города на непродолжительное время; учащіеся въ другомъ городѣ, а такъ-же лица, уѣхавшія по случаю мобилизаціи и т. под.—въ счетъ населенія даннаго города не шли.

*) Предварительный подсчетъ произведенъ находившимся подъ руководствомъ В. В. Кандаки Кутаисскимъ бюро по переписи 1917 г.

Города и пос- селки	А. Наличие населения										Б. Постоянное население				
	а) Постоянно- живущее			в) Временно- проживающее			ВСЕГО				с) Находящиеся во временной отлучке		ВСЕГО (а+с)		
	м. п.	ж. п.	об. п.	м. п.	ж. п.	об. п.	м. п.	ж. п.	об. п.	м. п.	ж. п.	об. п.	м. п.	ж. п.	об. п.
Кутайск	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	17394	19674	37069	268	265	528	17657	19939	37596	2890	1962	4852	20284	21636	41920
Поча	4473	5085	9558	47	28	75	4520	5113	9633	666	315	981	5139	5400	10539
Озургелы	1899	2348	4247	47	54	101	1946	2402	4348	605	221	826	2504	2569	5073
Этлуды	1836	1850	3686	97	52	149	1933	1902	3835	142	23	165	1978	1873	3851
Ново-Сенаки	1576	1596	3174	35	34	69	1611	1632	3243	109	66	175	1685	1664	3349
Самуредли	759	713	1472	2	1	3	761	714	1475	43	18	61	802	731	1533
Квириды	1628	1652	3280	102	65	167	1730	1717	3447	146	122	268	1774	1774	3548
Чистуры	1009	902	1911	—	—	—	1009	902	1911	93	35	128	1102	937	2039
ИТОГО	30574	33852	64396	593	499	1092	31167	34321	65488	4694	2762	7456	85268	86584	171852

Изъ таблицы видно, что количество временно проживающаго населенія ничтожно—1,6% всего наличнаго населенія для губернии, 1,4% для Кутаиса.

Наоборотъ, цифры временно-отлучившагося населенія очень велики: по губернии 10,4% всего постояннаго населенія, для гор. Кутаиса 11,6%, Поти 9,3%, Озургеть—16,3%, Зугдидь—4,9% и т. д.

Притомъ временно-проживающее населеніе почти поровну состоитъ изъ мужчинъ и женщинъ, тогда какъ временно—отсутствующее населеніе, въ общемъ, почти на $\frac{2}{3}$ состоитъ изъ лицъ мужского пола. Въ этомъ сказалось вліяніе войны. Ввиду того, что трудно правильно провести разграничительную черту между кратковременной отлучкой и продолжительнымъ отсутствіемъ (лица послѣдней категоріи не попадали въ регистрацію), цифры постояннаго населенія по переписи 1917 г., вѣроятно, нѣсколько преуменьшены, тѣмъ болѣе, что при нормальныхъ условіяхъ, какъ видно изъ данныхъ всеобщей переписи 1897 г., количество отсутствующаго населенія для городовъ Кутаисской губернии не велико.

Прослѣдить измѣненіе численности городского населенія во времени возможно^е только сопоставленіемъ цифръ переписей 1917 и 1897 г. г.; соответствующія административныя свѣдѣнія („Кавказскаго Календаря“) не заслуживаютъ довѣрія.

Сравнивая постоянное населеніе, получаемъ такіе результаты:

Городъ	Мужчины			Женщины			Оба пола			
	Численность въ 1897 г.	Превышеніе (+) или уменьшеніе (—) въ 1917 г. абс.	То же въ % къ цифрамъ 1897 г.	Численность въ 1897 г.	Превышеніе въ 1917 г. абс.	То же въ % къ цифрамъ 1897 г.	Численность въ 1897 г.	Превышеніе въ 1917 г. абс.	То же въ % къ цифрамъ 1897 г.	% средняго ежегоднаго прироста жит. обоюто пола
Кутаисъ	19372	+912	+4,6	12884	8752	68,1	32256	9664	29,9	1,2
Поти	4126	+1013	+24,6	2448	2952	124,6	6574	3965	60,1	3,0
Озургеты	3002	—498	—16,6	1686	883	52,3	4688	385	8,2	0,4
Зугдиды	2116	—138	—6,5	1251	622	49,7	3367	481	14,3	0,7
Ново-Сенаки	921	+764	+83,0	309	1355	438,5	1230	2119	172,2	8,6
Квирилы	1374	+400	+29,0	630	1144	181,5	2004	1544	77,2	3,9
ИТОГО*)	30911	+2453	+7,9	19208	15708	81,7	50119	18161	36,2	1,9

*) Гор. пос. Самтреди и Чатуры опущены, т. к. не выдѣлены въ сборникъ переп. 1897 г. изъ общей уѣздной массы.

Прежде всего бросается въ глаза уменьшеніе численности мужского населенія въ Озургетахъ и Зугдидлахъ на 16,6% и 6,5% численности 1897 г. По другимъ городамъ вліяніе войны такъ-же сильно сказывается на пониженіи % прироста жителей мужского за 20½ лѣтъ; особенно рѣзко обрисовывается это явленіе при сопоставленіи % прироста мужчинъ и женщинъ:

Кутаисъ 4,6% и 68,1%
 Поті 24,5% и 124,6%
 Озургеты 16,6% и +52,3% и т. д.

Кромѣ мобилизаціи, на уменьшеніи числа мужчинъ въ городахъ могло отразиться повышеніе цѣны на рабочій трудъ въ сельскомъ хозяйствѣ, вызвавшее отливъ рабочихъ въ деревню.

Благодаря этому, общій средній приростъ населенія за 20 съ лишнимъ лѣтъ оказывается весьма скромнымъ—отъ 0,4% по Озургетамъ до 5,9% по Квириламъ и 8,6% по Н. Сенакамъ; послѣдняя цифра, несомнѣнно, ненадежна, ее надо отнести на счетъ дефектовъ регистраціи 1897 г.: на 921 лицо въ этомъ городѣ значится только 309 лицъ жен. пола,—отношеніе явно абсурдное.

Погуберискій % прироста—1,8%—близокъ къ цифрѣ естественнаго прироста населенія въ городахъ Европ. Россіи—1,53% по изслѣдованію 1910 г. Въ крупныхъ же городахъ Россіи средній ежегодный приростъ (естественный—плюсъ механический, отъ прилива гл. обр. рабочихъ изъ деревни) таковъ:

Симбирскъ 2,5%   Базань 3,8%
 Астрахань 3,8   Саратовъ 5,4

Приростъ населенія гор. Поті (3%) находится приблизительно на подобномъ же уровнѣ; Кутаиса (1,2%) вдвое ниже Симбирска. Но не надо забывать, что цифры для русскихъ городовъ выведены въ довоенное время.

Сами по себѣ цифры прироста городского населенія интересны, но гораздо поучительнѣе взять отношеніе количества жителей въ городахъ и уѣздахъ; беря опять таки постоянное населеніе, какъ ближе подходящее, въ цифрахъ переписи 1917 г., къ нормальной численности городского населенія, имѣемъ: % городского населенія къ суммѣ городского и сельскаго населенія уѣзда:

	въ 1897 г.	въ 1917 г.	Прибыль (+) или убыль (—) въ 1917 г.
Кутаисскій уѣз.	14,5	15,8	+1,3
Озургетскій "	5,1	4,5	—0,6
Зугдидскій "	2,9	2,9	—
Сенакскій "	6,6	10,4	+3,8
Шорапанскій "	1,3	3,1	+1,8
По всемъ 5 уѣздамъ	7,1	8,6	+1,5

Въ общемъ, слѣдовательно, отношеніе между количествомъ городского и всего населенія за 20 лѣтъ измѣнилось незначительно, для всѣхъ уѣздовъ лишь съ 7,1% до 8,6% съ разницей въ пользу 1917 г. на 1,5%. Численность сельскаго населенія въ 1917 г. для вывода % % вята по даннымъ сел. хоз. переписи 1917 г. и, такъ какъ вліяніе войны отразилось такъ же и на количествѣ жителей въ уѣздахъ, то % городского населенія, приведенный выше, нужно считать вѣрно отражающимъ современную картину распредѣленія населенія. По сравненію даже въ Россіи процентъ этотъ чрезвычайно низокъ: тамъ по переписи 1897 г. въ городахъ проживало 13,3% всего населенія; нечего и говорить о другихъ странахъ: Англія 78% (1901 г.), Германія 54,8% (1900 г.), Соед. Штаты 32,8% (1900 г.), Швеція 13,7% (1891 г.).

По національностямъ описываемое населеніе (обоего пола) распредѣляется слѣд. образомъ:

Города	Постоянное населеніе+временно-проживающее*)													
	Грузины		Евреи		Русскіе		Армяне		Греки		Проч. нап.		ИТОГО	
	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%	Абсол.	%
Кутаисъ . . .	34077	80,38	4823	11,41	1940	4,35	1056	2,35	202	0,45	350	0,78	42448	100
Поти . . .	9395	88,35	111	1,06	661	6,13	161	1,56	188	1,78	98	0,93	10614	100
Озургеты . . .	5055	97,38	13	0,25	64	1,22	12	0,23	16	0,31	14	0,28	5174	100
Зугдиды . . .	3932	98,20	—	—	53	1,38	—	—	1	—	14	0,34	4000	100
Ново Сенаки . . .	3276	95,38	—	—	74	2,12	3	—	20	0,56	45	1,24	3418	100
Самгреди . . .	1427	92,30	8	0,51	86	5,28	4	0,25	1	—	10	0,63	1536	100
Квирилы . . .	3177	93,38	—	—	160	4,78	20	0,58	8	0,22	50	1,41	3715	100
Цатуры . . .	1617	79,22	2	—	97	4,51	36	1,72	276	13,56	11	0,53	2039	100
ИТОГО	62256	85,38	4957	6,38	3135	4,38	1292	1,78	712	1,00	592	0,81	72914	100

*) Вр.-проживающее населеніе прибавлено къ постоянному напрасно, это неправильно, но т. к. количество первого незначительно (1092 чел. об. н. во всѣхъ городахъ), то данное обстоятельство не имѣетъ существеннаго значенія.

Подавляющую массу городского населенія составляютъ грузины—Чиатуры 79,3%, Зугдиды 98,3%. Въ Кутаисѣ кромѣ грузинъ (80,3%) замѣтную величину представляли евреи (11,4%), русскіе (4,5%) и армяне (2,5%).

Грамотность подсчитана такъ же для постоянного населенія+вр.—проживающее:

Города	Число грамотныхъ						% грамотныхъ въ населеніи об. по-ла по переписи 1897 г.
	Муж. п.		Жен. п.		Об. пола		
	Абсол.	% къ числу всѣхъ лицъ муж. п.	Абсол.	% къ числу всѣхъ лицъ жен. п.	Абсол.	% къ числу всѣхъ лицъ обоого пола	
Кутаисъ	12140	59,1	11269	51,5	23409	55,1	48,5
Поти	3701	71,4	3015	55,5	6716	63,8	46,0
Озургеты	1915	75,1	1726	65,8	3641	70,4	55,4
Зугдиды	1296	62,5	734	38,1	2030	50,8	43,9
Ново-Сенаки	1136	66,0	835	49,2	1971	57,7	55,8
Самтреди	552	68,7	380	51,9	932	60,7	—
Квирилы	1312	69,3	1144	62,2	2456	66,1	57,3
Чиатуры	839	76,1	613	65,4	1452	71,2	—
ИТОГО	22891	63,8	19716	53,2	42607	58,1	—

Процентъ грамотныхъ, какъ видимъ, сильно поднялся съ 1897 г., особенно въ Поті (съ 46% въ 1897 г. до 63,3% въ 1917), и Озургетахъ (55,4 до 70,4); % грамотности послѣдняго города показываетъ, какъ много работы въ этомъ направленіи предстоитъ прочимъ, — вѣдь, по всѣмъ городамъ губерніи насчитывается только 58,1% грамотныхъ. Если же взять отдѣльно населеніе обонхъ половъ, то по губерискія цифры грамотности мужчинъ и женщинъ — 63,8% и 53,2% обнаруживаютъ значительную не авномѣрность не въ пользу женщинъ по всѣмъ городамъ. Упомяну для сравненія, что грамотность всего городского населенія Россіи по переписи 1897 г. равнялась 48,9%, города Москвы (1902 г.)—59,0%; о грамотности сельскаго

населенія Кутаисской губ. для 1917 г. имѣются данныя лишь по Шорпанскому уѣзду—43,1% для муж. п., 29,1% жен. п., 36,5% об. п.,—разница съ городами очень ощутительная.

Помѣщенные выше свѣдѣнія—то небольшое, что пока извлечено по отдѣлу населенія изъ богатыхъ матеріаловъ городской переписи 1917 г., которая ждетъ еще своей разработки; надо думать, что эта задача будетъ быстро выполнена Центральнымъ Статистическимъ Бюро Грузіи, проектъ котораго недавно одобренъ правительствомъ ко внесенію въ Учредительное Собраніе.

А. Гончаровъ.

Х Р О Н И К А.

Глазныи Комитетъ Союза Городовъ Республики Грузіи.

Ходатайство Главн. Ком. Согора передъ правительствомъ объ опредѣленіи границъ новообразовавшихся городовъ удовлетворено. Въ составляемыя на мѣстахъ комиссіи правительствомъ будутъ делегированы представители Минист. Земледѣлія и Внутреннихъ дѣлъ.

Засѣданія Главнаго Комитета.

Съ 4-го по 8-ое мая с. г. происходили засѣданія Главнаго Комитета, новаго состава. На повѣсткѣ дня былъ рядъ злободневныхъ для согорской жизни вопросовъ, насущныхъ, какъ для главнаго Комитета, такъ и для городовъ.

Нѣкоторыя рѣшенія привлекутъ общественное вниманіе, какъ на примѣръ, рѣшеніе, принятое по докладу Юрисконсульта Главнаго Комитета, присяж. повѣреннаго Е. А. Маддисона о распространеніи аграрной реформы на частновладѣльческія земли въ предѣлахъ городовъ, или по докладу предѣдателя Глав. Ком. Н. З. Эліава о передачѣ въ распоряженіе мѣстныхъ самоуправленій для эксплуатаціи бездѣйствующихъ мастерскихъ, фабрикъ и заводовъ, когда владѣльцы ихъ отказываются отъ эксплуатаціи и др.

Работа Главнаго Комитета на этотъ разъ является продуктивнымъ продолженіемъ работъ съѣзда и выразилась въ слѣдующихъ постановленіяхъ:

1) утвердить постановление Исполнительнаго Бюро, отъ 7 декабря н. г., о распространеніи на сотрудниковъ Союза Городовъ правилъ Тифлискаго Городскаго Общественнаго Управленія о выдачѣ пособій по случаю смерти и болѣзни; 2) выдать субсидію въ 10.000 руб. журналу „Зодо“; 3) по докладу секретаря и юрисконсульта Главнаго Комитета Е. А. Маддисона о контрольных комитетахъ при ликвидаціи предпріятій или сокращеніи производства (прим. 2 § 5 положенія о приѣмѣ и увольненіи рабочихъ и служащихъ 14 января 1918 г.) признать обязательнымъ образованіе таковыхъ только въ предпріятіяхъ Союза Городовъ; 4) по вопросу о курортахъ и мелкихъ городахъ Республики поручить Исполнительному Бюро представить докладъ къ слѣдующему засѣданію Главнаго Комитета а, въ частности, принять мѣры къ облегченію финансоваго положенія гор. Боржома путемъ переговоровъ съ Министерствами Земледѣлія и Внутреннихъ Дѣлъ; 5) по докладу Е. А. Маддисона по вопросамъ анкетнаго листа, разосланнаго Отдѣломъ аграрныхъ реформъ Министерства Земледѣлія городамъ Республики а) признать, что: аграрная реформа должна быть распространена на находящіяся въ предѣлахъ города земли частныхъ владѣльцевъ, юридическихъ лицъ, монастырей и церквей, какъ пустопорожнія, такъ и застроенныя, садовыя и проч. Норма оставленія должна быть различной, въ зависимости отъ ихъ назначенія и характера. Города должны быть распределены по тремъ категоріямъ; въ категоріи остается только гор. Тифлисъ. Къ первой категоріи можно отнести такіе города, какъ Кутаисъ, Поти, Сухумъ, т. е. городскія поселенія съ преимущественно городскимъ характеромъ; ко второй категоріи—такіе какъ Телавъ, Озургеты, Гори, представляющіе промежуточную форму поселенія между селомъ и городомъ; наконецъ, къ 3-ей—почти всѣ новообразовавшіеся города, представляющіе зачаточную форму городскаго поселенія. Нормой оставленія необходимо опредѣлить для первой категоріи $\frac{1}{2}$ десятины, для второй—1 дес. и для 3-ей— $1\frac{1}{2}$ дес. Въ домостроительныхъ участкахъ эти нормы должны быть взяты въ половинномъ размѣрѣ. Норма оставленія въ городѣ зачитывается въ уѣздную норму. Отобраніе излишка должно быть безвозмезднымъ. Излишекъ нормы, когда на конфискуемыхъ земляхъ находятся промышленныя предпріятія или жилия помѣщенія, сдается въ аренду владѣльцамъ послѣднихъ. Территоріей старыхъ городовъ является ихъ селитебная площадь. Границы новообразовавшихся городовъ должны быть опредѣлены междувѣдомственной комиссіей изъ представителей: городского самоуправления, земства и правительства по

Министерству Внутреннихъ Дѣлъ. Срокъ достаточный для опредѣленія границъ—3 мѣсяцевъ. Конфискуемыя земли поступаютъ въ собственность городскихъ самоуправленій. Вопросъ же о томъ—какъ онѣ будутъ использованы послѣдними—представляется преждевременнымъ. (Докладчикомъ была предложена муниципализація земель съ оставленіемъ ихъ въ арендномъ пользованіи прежнихъ ихъ собственниковъ).

б) Представить Правительству докладъ о необходимости опредѣленія границъ новообразовавшихся городовъ до проведенія аграрной реформы; в) по докладу Предсѣдателя Главнаго Комитета Н. З. Эліава о правѣ реквизиціи городамъ—членамъ Союга, не пользующимся этимъ правомъ, возбудить передъ Правительствомъ ходатайство о предоставленіи права реквизиціи частныхъ квартиръ, торгово-промышленныхъ и друг. помѣщеній, наряду съ Тифлисомъ, Кутаисомъ, Поти, Сухумомъ и другимъ городамъ Республики; г) ассигновать организаціонному Комитету по сбору пожертвованій въ пользу пострадавшихъ отъ военныхъ дѣйствій въ Месхетіи-Джавахетіи 10.000 руб. и въ распоряженіе Исполнительнаго Бюро для непосредственной помощи городскому населенію г. г. Ахалкалаки и Ахалцыха 100.000 руб.; д) предложить городамъ: а) причитающіеся съ нихъ членскіе взносы внести: за прошлый годъ полностью не позднѣе 1-го іюля с. г., а за текущій—не позднѣе 1-го сентября въ размѣрѣ $\frac{1}{4}$ процента съ обыкновенной смѣты, записавъ остальную часть взноса долгомъ за ними и б) представить смѣты какъ за прошлый, такъ и за текущій годъ; е) по докладу Предсѣдателя Главнаго Комитета Н. З. Эліава о передачѣ въ распоряженіе мѣстныхъ самоуправленій для эксплуатаціи бездѣйствующихъ мастерскихъ, фабрикъ и заводовъ, возбудить ходатайство о предоставленіи мѣстнымъ самоуправлениямъ принять на себя эксплуатацію означенныхъ предпріятій; когда отъ эксплуатаціи послѣднихъ отказываются ихъ владѣльцы; ж) по его же докладу объ оптово-розничномъ магазинѣ Союза Городовъ: а) открывать филиальныя отдѣленія какъ въ Тифлисѣ, такъ и въ городахъ, гдѣ нѣтъ городскихъ лавокъ и б) прекратить оптовую продажу изъ магазина и производить такую только изъ Центральнаго склада и специальныхъ оптовыхъ магазиновъ; з) по докладу Отдѣла Техническаго и Предпріятій объ организаціи технического склада: а) текущія нужды городовъ въ техническомъ имуществѣ удовлетворять непосредственно, по удостовѣреніямъ Союза Городовъ, изъ склада Пондоева съ отнесеніемъ на города обязательства покрывать возможные въ пользу ниж. Пондоева доплаты; б) для приема заявленій назначить мѣсячный срокъ и в) все оставшееся, по пок-

рыти поступивших за этотъ срокъ заявленій, принять на техническій складъ Союза Городовъ, организацию коего признать необходимою; 12) по докладу д-ра Магалова одобрить —положеніе объ оказаніи медицинск. помощи сотрудникамъ и ихъ семьямъ (см. ниже „инструкцію“); 13) утвердить смѣту Медико-Санитарнаго Отдѣла, аптекарскаго склада, редакціи журнала „Кавказскій Городъ“, муниципальной библиотекы и Бактеріологическаго Отряда, признавъ вмѣстѣ съ тѣмъ, что содержаніе провинціальныхъ отдѣленій (Кутаисъ, Боржомъ) бактеріосогора должно быть возложено на города, въ конхъ оны функционируютъ, а если означенные города отъ сего откажутся, то перевести отдѣленія въ города, которые выразятъ свое согласіе на принятіе расходовъ по ихъ содержанію; по вопросу о созданіи объединеннаго Центральнаго Отдѣленія войти въ переговоры съ Центральнымъ Бюро Земствъ; смѣту Главнаго К-та въ остальныхъ частяхъ разсмотрѣть въ слѣдующемъ очередномъ засѣданіи Главнаго Комитета; 14) по докладу Е. А. Маддисона о мѣрахъ борьбы съ участвовавшими за послѣднее время нарушеніями договоровъ на недвижимыя имѣнія признать, что борьба съ этимъ явленіемъ прямого отношенія къ задачамъ Городскаго Самоуправленія не имѣетъ, но о немъ, насколько здѣсь возможно административное воздѣйствіе, необходимо довести до свѣдѣнія соответствующихъ Министерствъ (Внутреннихъ Дѣлъ и Земледѣлія); 15) избрать Главнымъ Контролеромъ г. Гурамова, а его помощникомъ К. С. Мехи.

Исполнительное Бюро Согора постановило:

1) Отказать въ требованіи повысить заработную плату мастерамъ кожевеннаго завода Согора, мотивируя отказъ тѣмъ, что мастера эти мѣсяцъ тому назадъ получили уже прибавку и съ тѣхъ поръ условія жизни не измѣнились. Съ другой стороны, выпускаемая заводомъ готовая обувь предназначена для малоимущаго потребителя, который можетъ платить лишь минимальную цѣну.

2) Приобрѣсти на складахъ Министерства Земледѣлія около 35.000 кв. вершковъ сосноваго и буковаго лѣснаго матеріала. Рѣшено также приобрести у Л. Аругіонова партію насосовъ и резиновыхъ шланговъ, причемъ второе прибрѣтеніе произвести лишь послѣ того, какъ Министерству Земледѣлія будетъ уплачено 500.000 руб. въ счетъ указаннаго выше лѣснаго матеріала.

3) Поручить д-ру П. Л. Кикалишвили составить докладъ по вопросу о курортахъ и мелкихъ городахъ республики.

4) Уполномочить секретаря и юрисконсульта Главнаго Коми-

тета Е. А. Маддисона присутствовать въ комиссіи по дѣламъ страховой рабочиыхъ, причеиъ онъ долженъ одновременно представлять Согоръ и Центральное Земское Бюро. Онъ же делегируется и въ Тарифную палату.

5) Утвердить проектируеиыя Совѣщаніеиъ Медико-Санитарнаго отдѣла цѣны на медикаменты Аптекарскаго склада Союза Городовъ, причеиъ предложенную скидку для городовъ уменьшить до 30%, а предѣльная цѣна не должна быть ниже цѣны существующей.

6) По предложенію Н. З. Эліава приостановить временно выпускъ на рынокъ обуви, назначить комиссію изъ специалистовъ для производства экспертизы, имѣющей на складахъ Согора обуви и запретить выпускъ сомнительной по качеству обуви.

7) Предложить Тифлисской Городской Управѣ принять въ ея вѣдѣніе столовую Согора.

8) Пожертвовать 1) Комитету Соціальной Помощи до тысячи пятисотъ рублей деньгами или товарами изъ Центросклада. 2) Тифлисскому Обществу Народныхъ Университетовъ тысячу рублей, съ зачетомъ уже выданнаго товара.

9) По вопросу о завѣдываніи магазинами Согора рѣшено 1) увѣдомить Тифлисскую Городскую Управу, что открывающіеся, въ силу постановленія Главнаго Комитета магазины могутъ быть переданы управѣ при условіи, что они будутъ эксплуатироваться хозяйственнымъ способомъ и что ихъ кассовая наличность будетъ ежедневно сдаваться въ кассу Главнаго Комитета, а самый расчетъ съ Союзомъ Городовъ будетъ производиться въ концѣ мѣсяца.

10) Поручить инженеру Теръ-Мартиросову детально ознакомиться съ положеніеиъ вопроса объ Аджалитской и Нотанебской заготовкахъ дровъ.

11) По вопросу о продажѣ автомобильнаго имущества рѣшено: 1) сообщить Тифлисской Городской Управѣ, Транспортному О-ву, Правительственному Гаражу и Министерству Путей Сообщенія о предположенной продажѣ автомобилей и автомобильнаго имущества, назначивъ этимъ учрежденіямъ трехдневный со дня объявленія срокъ. Продажную цѣну для нихъ опредѣлить въ разиѣрѣ оцѣнки съ надбавкой къ ней 30%. 2) Не приобретенное этими учрежденіями имущество поручить Техническому Отдѣлу реализовать на условіяхъ, наиболѣе выгодныхъ. Утвержденіе цѣны предоставить президіуму.

12) На просьбу Хашурской Городской Управы, — отпустить лѣсной матеріалъ на сумму 31.087 руб. 50 к. рѣшено увѣдомить, что имѣя въ виду, что Министерство Земледѣлія отпускаетъ Союзу Городовъ

лѣсной матеріалъ лишь за наличный расчетъ, и что у Согора нѣтъ свободныхъ суммъ чтобы кредитовать Хашурскую управу, означенная управа должна представить потребную сумму.

13) Командировать инж. Лейбина въ Баку для пріобрѣтенія автомобильныхъ покрышекъ, шинъ, бензина, масла и др.

14) Открыть текущій счетъ въ Московскомъ Народномъ Банкѣ, въ виду тѣхъ выгодъ, которыя могутъ представить предположенныя Минист. Финансовъ торговля операциіи при посредствѣ этого банка.

15) Уполномочить Предсѣдателя Хозяйственнаго Бюро П. И. Фалилѣева на заключеніе запродажной и купчей крѣпости на принадлежащія наследникамъ Алибегова складочныя помѣщенія по Московской и Гоголевской ул.

Дѣятельность Медико-Санитарнаго Отдѣла Союза Городовъ.

До настоящаго времени въ Медико-Санитарный Отдѣлъ поступило отъ пяти городовъ ходатайство объ отпускѣ имъ денежной субсидіи на борьбу съ сыпнымъ тифомъ. Ходатайство Союза Городовъ о выдачѣ этихъ субсидій Особоуполномоченнымъ по борьбѣ съ эпидеміей отклонено. Нынѣ Медико-Санитарный Отдѣлъ вновь возбудилъ ходатайство передъ Министерствомъ Внутреннихъ Дѣлъ объ отпускѣ городамъ необходимой суммы на борьбу съ эпидеміей.

Въ виду ожидаемой холерной эпидеміи въ Центральной Бактеріологической лабораторіи приступлено къ изготовленію холерной вакцины и въ случаѣ эпидеміи Отдѣлъ будетъ имѣть возможность въ широкомъ масштабѣ производить предохранительныя прививки. Готовится къ изданію популярно-научное изложеніе этиологіи и клиническаго теченія холеры и мѣръ борьбы съ нею для всѣхъ городовъ Республики Грузіи. Попытки получить дифтерійную сыворотку изъ Ростова, черезъ специально командированнаго для этой цѣли лаборанта пока не увѣнчались успѣхомъ. Въ ближайшемъ будущемъ будутъ начаты подготовительныя работы по изготовленію оспеннаго детрита. Центральная Бактеріологическая лабораторія Союза Городовъ получила черезъ франц. военную миссію отъ издательства Парижскаго Пастеровскаго института новѣйшія книги по бактеріологіи а также Аппалды и Бюллетени Пастеровскаго института за 1918 и 1919 г. Аптекаремъ складомъ пріобрѣтены медикаменты отъ военно-аптечнаго магазина на сумму приблизительно на 650.000 руб. Черезъ управленіе Краснаго Креста сдѣланъ заказъ за границу на медикаменты на сумму въ 300.000 руб. Медико-Санитарный Отдѣлъ предполагаетъ открыть при аптекарскомъ складѣ химическую лабо-

ракторію для производства анализовъ, какъ имѣющихся на складѣ, такъ и вновь приобретаемыхъ медикаментовъ.

Въ предѣлахъ утвержденной Главнымъ Комитетомъ сметы расходовъ по содержанию амбулаторіи, Отдѣлъ вошелъ въ соглашеніе съ врачами специалистами и сотрудники Согора пользуются всеми видами медицинской помощи по всемъ специальностямъ.

Инструкція для пользованія врачебной помощью служащими Союза Городовъ Республики Грузіи.

1. Каждый служащій въ Союзъ Городовъ можетъ получить врачебную помощь въ амбулаторіи Союза Городовъ на Пушкинской улицѣ, д. № 3.

2. Приемъ больныхъ производится ежедневно, кромѣ праздничныхъ дней, съ 10—12 ч. утра.

3. Для приема въ амбулаторію нужно, чтобы у больного былъ ордеръ изъ того учрежденія, гдѣ онъ работаетъ.

4. Амбулаторію могутъ посѣщать и члены семьи служащихъ Союза Городовъ, но и у нихъ долженъ быть ордеръ, что они дѣйствительно члены семейства служащихъ Согора.

5. Въ амбулаторіи больные получаютъ врачебную помощь и рецептъ, по которому лекарство могутъ получать безплатно въ Городской Аптекѣ (Головинскій просп., № 33).

6. Все служащіе Союза Городовъ, неявившіеся на работу по болѣзни, обязаны представить въ томъ удостовѣреніе отъ врача персонала.

7. Врача персонала можно приглашать и на домъ для подачи первой врачебной помощи, но только служащимъ Союза Городовъ.

8. Для вызова врача персонала на домъ больные должны заявить объ этомъ въ амбулаторіи до 12 час. дня. Больныхъ, заявившихъ позже, врачъ навѣститъ только на другой день.

Задолженность городовъ Республики Грузіи Союзу Городовъ на
1 мая 1919 г.

1. Гагры	5.183 р.15
2. Гори	169.348 „ 73
3. Душетъ	147.188 „ 03
4. Зугдиди	33.425 „ 51
5. Квириды	101.040 „ 32
6. Кутаисъ	434.130 „ 83

7. Ланчхуты	21.532 р. 55 к.
8. Новосѣнаки	27.540 „ 64 „
9. Озургеты	173.402 „ 54 „
10. Очемчири	63.629 „ 55 „
11. Поти	720 319 „ 09 „
12. Самтреди	182.753 „ 31 „
13. Сигнахъ	45.391 „ 21 „
14. Сурамъ	6.099 „ 06 „
15. Сухумъ	2.829 „ 72 „
16. Телавъ	22.653 „ 59 „
17. Хашури	3.720 „ 10 „
18. Хони	19.402 „ 64 „
19. Чіатури	234.081 „ 58 „

Итого . 2.413.072 р. 15 к.

20. Тифлисъ . . . . . 508.992 р. 71 к.

Всего . 2.922.064 р. 86 к.

Тифлисская город. управа и редакція „Кавказскаго Города“. Тифлисская управа постановила: 1) Установить, чтобы всѣ журналы засѣданій городской думы и комиссій въ копіяхъ обязательно досылались въ Редакцію „Кавказскій Городъ“. 2) Предложить секретарю управы и думы приглашать представителей журнала для присутствованія въ засѣданіяхъ управы и комиссій, когда предположено слушаніе важныхъ и принципиальныхъ вопросовъ. 3) Просить членовъ управы и секретаря управы регулярно давать редакціи письменные обзоры дѣятельности управы и ея отдѣловъ.

Дѣятельность городскихъ самоуправленій.

Мѣры къ увеличенію доходовъ тифлисской гор. кассы. Въ связи съ острымъ положеніемъ вопроса объ удовлетвореніи жалованіемъ город. служащихъ и рабочихъ управа постановила: 1) поручить бюджетно-финансовой комиссіи въ срочномъ порядкѣ рассмотреть докладъ о раскладкѣ трактирнаго налога на остальные 9 мѣсяцевъ тек. года; 2) просить чл. управы Масалкина представить докладъ о распредѣленіи увеличеннаго тарифа на воду между потребителями, пропорціонально квартирной платѣ; 3) поручить члену управы І. Беселидзе выяснить вопросъ о возможности взиманія платы за выпущенную воду ежемѣсячно; 4) ускорить оцѣнку не-

движимаго имущества въ Сабуртало и немедленно приступить къ взиманію оцѣночнаго сбора; 5) 3%-ный торгово-промышленный налогъ увеличить до 10%, о чемъ доложить думѣ; 6) меблированные комнаты и гастрономическіе магазины обложить трактирнымъ сборомъ, о чемъ также представить докладъ думѣ; 7) поручить члену управы Г. Шотадзе выяснить: взимается ли попудный сборъ съ грузовъ, ввозимыхъ по желѣзной дорогѣ, причину непоступленія въ кассу доходовъ съ этого сбора, а также представить докладъ объ увеличеніи попуднаго сбора.

Проектъ мѣропріятій по регулированію сдачи въ аренду городской недвижимой собственности. Управа рѣшила: 1) Установить въ видѣ общаго правила сдачу съ торговъ всѣхъ торговыхъ помѣщеній, будокъ, мѣсть подъ будки и земель подъ торгово-промышленныя предпріятія, допуская изыятія изъ этого правила каждый разъ по особому постановленію Управы. 2) Назначать торги не позже, чѣмъ за мѣсяць до истеченія договорнаго срока. 3) Для участниковъ торговъ сумма залога должна покрывать расходы на публикацію и арендную плату за періодъ времени, который можетъ понадобиться для назначенія новыхъ торговъ. 4) Всѣ помѣщенія, мѣста подъ будки и т. п. сдавать въ видѣ общаго правила на срокъ не болѣе 1 года, безъ обязательства города о возобновленіи договора на тѣхъ же условіяхъ, хотя бы съ надбавкой. Аренду на срокъ болѣе 1 года допускать по особому постановленію Управы лишь въ особыхъ случаяхъ (возведеніе капитальныхъ построекъ и т. п.) съ тѣмъ, чтобы возведенныя сооруженія и постройки, если онѣ представляютъ цѣнность для города, переходили по истеченіи аренднаго срока въ собственность города. 5) Всѣ малоходные дома съ небольшими квартирами, особенно на окраинахъ, сдавать въ аренду одному лицу съ возложеніемъ на него содержанія дворника, освѣщенія, содержанія дома и двора въ чистотѣ и т. п. 6) Сдачу и приемъ обратно всѣхъ безъ исключенія помѣщеній, будокъ, квартиръ, земельныхъ участковъ и т. п. производить по особому акту съ подробной описью сдаваемого и принимаемаго имущества и приложеніемъ (въ необходимыхъ случаяхъ) плана помѣщенія за исключеніемъ квартиръ или участка. 7) Частичную передачу арендаторами своихъ правъ допускать лишь въ исключительныхъ случаяхъ. 8) Поручить Земельному Отдѣлу выработку типа нормальныхъ арендныхъ договоровъ, каковыя, по заключенію контроля и юрисконсульта, внести на утвержденіе Управы.

Сѣрные бани. Министерство земледѣлія постановило сдать городу въ аренду городскія минеральныя бани, за исключеніемъ бань Орбѣцани, Мирзоевыхъ и Иракліевскихъ. Всего городу сдается 11 сѣрныхъ бань.

Городскія мясныя лавки Управа признала желательнымъ принять обратнѣ отъ союза кооперативовъ г. Тифлиса. Вмѣстѣ съ тѣмъ управа рѣшила эти лавки по публикаціи сдать въ аренду.

Центральная городская пекарня. Въ связи съ увеличеніемъ выечки хлѣба управа постановила принять обратнѣ отъ союза городовъ Грузіи переданную ему для эксплуатаціи городскую центральную пекарню.

Борьба со спекуляціей. Тифлисская городская управа рѣшила посылно бороться со спекуляціей, хотя бы на предметы первой необходимости. Съ этой цѣлью организованъ надежный штатъ торговыхъ смотрителей и милиціи, строго приказано бдительно слѣдить за таксой. Обязанность гражданъ требовать вездѣ по таксѣ мясо, сыръ, лобіо, рыбу, яйца, сливочное масло и соль. Гдѣ въ этомъ встрѣтятъ сопротивленіе, пусть обращаются къ торговымъ смотрителямъ и милиціи. Если послѣдніе не исполняютъ требованія гражданъ, пусть они сообщаютъ объ этомъ городскому головѣ или члену управы К. А. Паніеву по телефону въ управѣ или на квартиру.

Городская управа можетъ достигнуть желательныхъ результатовъ, въ этой области, только тогда, если ее поддержать граждане: о чемъ и просить всѣхъ Тифлисскаго городского голова.

Таксовая коммиссія Тифлисскаго городского управы постановила:

I. 1) Имѣть неослабный надзоръ за тѣмъ, чтобы продажа скота для убоя производилась исключительно на бойнѣ. 2) Въ цѣляхъ контроля за торговлей скотомъ и устраненія перекупщиковъ и маклеровъ не допускать ихъ на бойню, а мясоторговцевъ допускать на бойню лишь по пропускамъ администраціи бойни. 3) Лицъ, виновныхъ въ покупкѣ внѣ бойни скота для убоя, привлекать къ ответственности въ административномъ порядкѣ, скотъ направлять на бойню, а мясоторговцевъ, виновныхъ въ томъ же дѣяніи, а также въ покупкѣ скота на бойнѣ по цѣнамъ значительно превышающимъ среднія рыночныя, лишать права посѣщенія бойни на срокъ отъ одной недѣли до 3 мѣсяцевъ. 4) Надзоръ за торговлей на бойнѣ и право лишенія допуска на бойню предоставить коммиссіи въ составѣ представителя бойни и по одному представителю профессиональ-

ныхъ союзовъ мясоторговцевъ и салаховъ. 5) Сосредоточить торговлю скотомъ на бойцѣ въ разныхъ павильонахъ по роду его, и срокъ убоя удлинитъ до 11 ч. утра.

II. Принять таксу и для широкаго оповѣщенія населенія отпечатать на трехъ языкахъ (грузинскомъ русскомъ и армянскомъ).

III. Таксу на вино оставить; пригласить смѣшанную комиссію для опредѣленія качества вина и таксы на вино.

IV. Для детальнаго ознакомленія съ цѣнами на мѣстѣ заготовленія дровъ послать своего представителя: въ Цюри, Садахлс, Сагареджо, Переваль, Нотанеби, Ланхуты, Поти, Чала-Дыды, Хвалони.

V. Таксу на перевозку разныхъ грузовъ принять выработанную комиссіей труда, озаботившись болѣе детальной выработкой цѣнъ.

Борьба съ тайнымъ убоемъ скота. Тифлисская Городская Управа постановила: I. а) Образовать Центральное совѣщаніе подъ предѣдательствомъ Члена Управы завѣд. Прод. Отдѣломъ или его замѣстителя, въ которое должны входить: старшій торгово-прод. агентъ, представитель милиціи, директоръ боенъ, участковые ветеринарные врачи, старшій врачъ, скотопригоннаго двора, бойни и 3 представителя отъ совѣта участковыхъ продовольственныхъ комитетовъ. б) Въ каждомъ участкѣ за тайнымъ убоемъ слѣдить: лицо, выбранное отъ участковаго продов. комитета, представитель участковаго комиссаріата, мѣстный базарный смотритель и участк. ветеринарный врачъ. в) Всѣ составляемые упомянутыми лицами протоколы по тайному убоемъ направляются по командѣ и должны сосредоточиваться въ Торгово-Прод. надзорѣ. г) Участковый ветер. врачъ созываетъ, по мѣрѣ надобности, совѣщанія, въ своихъ участкахъ и подъ своимъ предѣдательствомъ изъ упомянутыхъ въ п. б. лицъ.

II. а) За тайный убой скота въ Тифлисѣ налагать въ административномъ порядкѣ, властью Начальника городской Милиціи, штрафъ до 3.000 руб., но не менѣе 500 руб. б) За непредставленіе убитаго виѣ Тифлиса скота на микроскопическую станцію для изслѣдованія взыскивать штрафъ: плату, установленную на микроскопическихъ станціяхъ и лабораторіяхъ увеличенную въ 5 разъ. в) Задержанное и признанное годнымъ мясо тайнаго убоя подлежитъ продажѣ по таксѣ въ ближайшей мясной лавкѣ.

III. Войня должна: 1) выдавать ежедневно каждому мясоторговцу талонъ отъ ордера, въ которомъ должно проставляться количество и видъ убитаго скота, этотъ талонъ мясоторговцы обязаны

хранить въ мясныхъ въ теченіи мѣсяца и предъявлять по требованію агентамъ торговаго надзора и милиціи.

IV. Посылать ежедневно въ Торгово-Продовольственный надзоръ списокъ мясниковъ, убившихъ скотъ на бойни.

Санитарный налогъ. 28 апрѣля на очередномъ засѣданіи Тифлисской Городской Думы былъ принятъ докладъ Управы по вопросу:

1) О введеніи санитарнаго налога. По этому вопросу докладъ сдѣлалъ чл. Управы Коніевъ. Въ виду антисанитарнаго состоянія города, отсутствія достаточнаго количества чистой воды, зараженія воздуха и др. прич., Тифлисъ за послѣдніе годы сталъ очагомъ различныхъ болѣзней, которыя переносятся отсюда въ провинцію. Средствъ для борьбы съ этимъ зломъ у города не имѣется. Въ интересахъ самихъ же гражданъ—прійти на помощь городу, дабы устранить причины заболѣваній, уносящихъ столько жертвъ. Руководствуясь этимъ Управа представляетъ для утвержденія Думѣ проектъ санитарнаго налога. Налогъ распространяется на лицъ, получившихъ въ апрѣлѣ мѣс. жалованья или посторонній доходъ свыше 700 руб. Лица съ доходомъ отъ 700 руб. до 950 уплачиваютъ по 1%, до 1200—2%, до 1500—3%, до 2000—5%, до 2500—7%, до 3000—9%,—4000—12%, 5000—15%, 6000—18%, 8000—22%, до 10000—26%, до 12000—30%, отъ 12000 и свыше 3600 руб. съ прибавленіемъ ежемѣсячно 25% со 100 руб.

Кромѣ того на время эпидеміи гостинницы, 1 классн. рестораны, кофейныя уплачиваютъ 10% съ общей суммы дохода, а остальные трактирныя заведенія 5%. Для этой оплаты вводятся городскія марки.

Для разсмотрѣнія прошеній и жалобъ, связанныхъ съ проведеніемъ въ жизнь этого налога, избирается специальная коммиссія. Управа проситъ ходатайствовать передъ Правительствомъ объ утвержденіи административныхъ мѣръ взысканія съ лицъ, могущихъ не выполнить свои гражданскія обязательства.

Соціальная помощь населенію. При Тифлискомъ городскомъ самоуправленіи организовано городское центральное попечительство соціальной помощи населенію Тифлиса. Въ попечительство входятъ представители: членъ городской управы, вѣдающій отдѣломъ труда, думской комиссіи труда, комиссіи труда учредительнаго собранія, министерства труда, совѣта профессиональныхъ союзовъ, биржи труда, училищнаго отдѣла городской управы, медико-санитарнаго от-

дѣла гор. управы, О-ва Народныхъ Университетовъ, Министерствъ Внутреннихъ Дѣлъ и Земледѣлія, русскаго, армянскаго и еврейскаго національныхъ совѣтовъ.

Въ настоящее время разрабатывается уставъ попечительства, который будетъ представленъ на утвержденіе городской управы.

Цѣль попечительства оказывать возможно шире социальную помощь населенію. Помощь эту предполагается выразить въ слѣдующемъ: организовывать мастерскія, заведенія, общественныя работы для безработныхъ, научно-воспитательныя заведенія для дѣтей, дѣтскіе приюты и ясли, столовыя, бібліотеки и пр. Попечительство предполагаетъ устраивать рядъ лекцій по гигиенѣ, садоводству, огородничеству и другимъ предметамъ.

Кромѣ центрального попечительства, городъ будетъ раздѣленъ на участковыя попечительства, куда будутъ входить представители гор. думы, гражданскихъ комитетовъ, участковыхъ медико-санитарныхъ попечительствъ, частныхъ и общественныхъ культурно-просвѣтительныхъ и благотворительныхъ организаций даннаго участка.

Осуществленіе указанныхъ выше задачъ требуетъ слишкомъ много средствъ—по мнѣнію попечительства, могущія быть изысканы посредствомъ специальныхъ городскихъ минимальныхъ налоговъ: на билеты синематографовъ, театровъ и др. увеселительныхъ мѣстъ.

Для предварительныхъ же расходовъ, необходимыхъ для осуществленія задачъ, попечительствомъ предполагается въ іюнѣ устраивать въ городѣ въ теченіи 2-хъ недѣль рядъ гуляній, спектаклей, лекцій и грандіозную лоттерейю. По приблизительной смѣтѣ для приступленія къ работѣ, попечительству необходимо до 200.000 руб.

На собраніи попечительства 7 мая было избрано временное правленіе изъ трехъ лицъ: предсѣд. членъ управы П. И Масалкинъ, тов. предсѣдателя Н. Руссія и секретарь Н. Гикъ, которому поручено разработать уставъ и принять необходимыя мѣры для организации указанныхъ выше гуляній, лоттерей и др. увеселительныхъ зрѣлищъ.

Временное правленіе полагаетъ, что все мѣстное общество, проинтересовавшись значеніемъ и задачами попечительства, откликнется и своимъ участіемъ, въ томъ или иномъ видѣ, дастъ возможность попечительству осуществить намѣченное.

Работа Биржи Труда. Съ 1 Января по 31 Марта Биржей Труда зарегистрированы 1514 чел., изъ коихъ мужчинъ 1040 и женщинъ 474. Зарегистрированными сдѣлано 3735 посѣщеній (муж.—2541 и женщ.—1194.)

За тотъ же періодъ поступило 190 требованій на 214 рабочихъ и служащихъ или около 15% всѣхъ зарегистрировавшихся. Такой малый процентъ объясняется большимъ наплывомъ безработныхъ интеллигентныхъ труженниковъ, а также тяжелымъ состояніемъ промышленности, идущей все на убыль.

Увеличеніе количества требованій наблюдается съ началомъ строительнаго сезона. Съ конца апрѣля въ Биржу Труда начали поступать требованія на строительныхъ рабочихъ: землекоповъ, плотниковъ, каменщиковъ, маляровъ и др. Поступаютъ требованія и изъ провинціи отъ земствъ. Такъ напр., изъ Горійскаго земства поступило требованіе на 50 землекоповъ, такое же количество было затребовано изъ Сигнахскаго земства. По имѣющимъ у Биржи Труда свѣдѣніямъ, ожидается поступленіе требованій и изъ другихъ земствъ.

Несмотря на растущее количество требованій, число безработныхъ съ каждымъ днемъ все прогрессируетъ. Такъ напр., за первые 3 мѣсяца текущаго года въ среднемъ ежедневно записывалось 22 человекъ, въ то время какъ въ послѣдніе дни апрѣля и первые дни мая записывалось въ среднемъ 100 чел. ежедневно.

Биржѣ Труда приходится изыскивать всякія мѣры для пѣвотораго смягченія послѣдствій безработицы.

Такъ, ею открыта чайная съ выдачей безработнымъ бесплатно $\frac{1}{4}$ ф. хлѣба и 1 куска сахару ежедневно.

Съ 15 мая при ней открыта переплетная мастерская, въ коей предоставляется работа безработнымъ переплетчикамъ, при чемъ весь доходъ, за вычетомъ 20% предполагается распределить между занятыми въ ней переплетчиками, которые будутъ работать по очереди до присканія себѣ постояннаго мѣста.

Въ ближайшемъ будущемъ предполагается открытіе бюро по перепискѣ на такихъ же началахъ, какъ и переплетная мастерская.

Необходимые расходы на содержаніе чайной, оборудованіе переплетной и бюро по перепискѣ производятся изъ суммъ, вырученныхъ отъ „дней безработнаго, организованныхъ Биржей Труда въ мартѣ“, выразившихся въ суммѣ 60 000 руб.

Предполагается организовать при Биржѣ Труда прачешную на слѣдующихъ началахъ: кромѣ приѣма частныхъ заказовъ, часть прачешной будетъ предоставляться всѣмъ безработнымъ для стирки своего бѣлья. Для удобства, прачешная будетъ раздѣлена на 2 отдѣленія.

Паритетный Комитетъ намѣренъ также открыть и рядъ другихъ небольшихъ предпріятій, если будутъ изысканы нужныя для этого средства.

Безплатная чайная при Городской Биржѣ Труда отпустила за май мѣсяць чай 2686 безработнымъ. Роздано было безработнымъ 17 п. 17 ф., хлѣба и 30½ ф. сахара. Содержание чайной въ теченіи мѣсяца обошлось: хлѣбъ—1713 р. 10 к., чай—55 р., сахаръ—67 р. 10 к., разные расходы—579 р. 98 к. и жалованье служащимъ 1800 р. всего—4215 р. 18 к.

Оборудованіе чайной и приобрѣтеніе инвентаря обошлось Биржѣ Труда 4930 р. 28 к.

Статистика предпріятій г. Тифлиса. Министерство Труда произвело рекогносцировочную перепись торговыхъ и промышленныхъ предпріятій г. Тифлиса. Перепись эта произведена для выясненія вопроса объ организаціи подробной переписи рабочихъ и выясненія условій труда. Результаты получились слѣдующіе: всего въ Тифлисѣ зарегистрировано 4249 предпріятій съ общимъ числомъ рабочихъ 32.653, (включая въ это число желѣзнодорожныхъ служащихъ и рабочихъ Тифлискаго узла.) По отдѣльнымъ участкамъ предпріятія раздѣляются: въ I—423, въ II—410, въ III—385, въ IV—171, въ V—417, въ VI—206, въ VII—161, въ VIII—484, въ IX—643, въ X—637, въ XI—270, въ XII—42.

По количеству занятыхъ рабочихъ и служащихъ предпріятія распределяются: безъ рабочихъ—1874 (43,56%), съ 1 рабочимъ—907 (21,39%), съ 2 рабочими—549 (12,95%), съ 3 рабочими 305 (7,19%), съ 4—5 рабочими—229 (5,4%), съ 6—10 рабочими—195 (4,6%), съ 11—25 рабочими—122 (2,88%), съ 26—50 рабочими—35 (0,83%), съ 51—100 рабочими 33 (0,78%), свыше 100 рабочихъ 18 (0,42).

Занятые рабочіе распределяются такимъ образомъ: въ предпріятіяхъ съ 1 рабочимъ—907 (2,78%), съ 2 рабочими—1098 (3,36%), съ 3 рабочими—915 (2,8%), съ 4—5 рабочими—997 (3,05%), съ 6—10 рабочими—1415 (4,33%), съ 11—25 рабочими 1987 (6,09%), съ 26—50 рабочими 1228 (3,76%), съ 51—100 рабочими—2471 (7,57%), свыше 100 рабочихъ—21635 (66,26%).

Въ среднемъ на 1 предпріятіе приходится 7,7 рабочихъ.

Квартирный законопроектъ. Комиссія по разработкѣ квартирнаго законопроекта признала, что увеличеніе расхода на воду не подлежитъ раскладкѣ между квартирантами т. к. при предоставленіи домовладѣльцамъ права увеличенія нормальной квартирной платы (платы къ 1 янв. 1917 г.) комиссія приняла во вниманіе увеличившіяся расходы по домовладѣнію и въ числѣ ихъ расходъ на

воду; помимо этого, технически нельзя переложить увеличение платы за воду на квартирантовъ. Комиссія высказалась за необходимость установленія на воду возможно низкаго тарифа. Въ отношеніи возможности выселенія квартирантовъ комиссіей приняты тѣ же положенія, которыя существуютъ въ дѣйствующемъ квартирномъ законѣ 5 августа 1917 г., и къ нимъ добавила лишь два изъятія, — первое: предоставленіе домовладѣльцу, купившему домъ до 1 января 1917 г., возможности поселиться въ купленномъ домѣ, для чего онъ можетъ требовать выселенія, позже всѣхъ поселившихся въ этомъ домѣ, квартиронанимателя и второе: предоставленіе домовладѣльцамъ права требовать выселенія такихъ квартирантовъ, которые дѣлаютъ квартиру негодной для жилья, устраивая, наприм., изъ гостиной прачечную для стирки бѣлья, колютъ въ комнатахъ дрова и т. д. Дѣйствіе новаго закона предположено установить безъ срока; впродъ до его отмены.

Городской Контроль. Управа признала необходимымъ, принятыя смѣты городскихъ учреждений, направлять въ Бюджетно-финансовую Комиссію вмѣстѣ съ заключеніями Контроля по этимъ смѣтамъ, если остаются разногласія. Этимъ сдѣланъ шагъ къ приближенію городского Контроля къ типу Контроля думскаго. Какъ извѣстно, Контроль Тифлискаго Городскаго Самоуправленія принадлежитъ къ смѣшанному типу, болѣе приближаясь къ типу Контроля управскаго. Главный Контролеръ, избираемый думой изъ кандидатовъ Управы, имѣетъ право при несогласіи съ постановленіями Управы, касающимися имущественной стороны гор. хозяйства, переносить вопросъ въ думу, по обсужденіи его въ Ревизионной Комиссіи, но это ни въ коемъ случаѣ не приостанавливаетъ исполненія рѣшеній Управы.

Это право Главнаго Контролера на послѣдующее обжалованіе нынѣ дополняется возможностью высказать свой взглядъ передъ думскимъ органомъ при самой выработкѣ плана функционированія городск. учрежденія.

Попудный сборъ въ пользу городовъ. Ниже мы печатаемъ, принятый 29 апрѣля с. г. Національнымъ Совѣтомъ Республики Арменіи, законъ о попудномъ сборѣ. Законъ этотъ явился результатомъ полнаго финансоваго разстройства, въ которомъ оказались города Арменіи. Города Грузіи въ этомъ отношеніи находятся не въ лучшемъ состояніи и Союзъ Городовъ Республики

Грузіи уже возбудилъ вопросъ объ созданіи соотвѣтствующаго закона и въ Грузіи. При теперешней дороговизнѣ предметовъ первой необходимости можно не бояться, что этотъ новый видъ косвеннаго обложенія, который конечно будетъ переложень торговцами на потребителей, относительно сильно удорожитъ цѣну товаровъ. Какъ бы высоки не были ставки попуднаго обложенія, они составятъ сравнительно ничтожный процентъ рыночной стоимости товара. Конечно, это не всегда такъ будетъ. При нормальныхъ условіяхъ товарообмѣна попудный сборъ съ ввозимыхъ и вывозимыхъ товаровъ принципиально и практически нежелательная мѣра и можетъ вызвать лишь недовольство широкихъ массъ потребителей. Поэтому въ предѣлахъ Грузіи законъ этотъ, въ противоположность Арменіи, долженъ допускать попудный сборъ лишь какъ временную мѣру, на опредѣленный срокъ. Съ другой стороны должна быть установлена болѣе детальная скала предметовъ обложенія, должна быть проведена болѣе рѣзкая грань между предметами роскоши и предметами массоваго потребленія. Съ этой точки зрѣнія врядъ ли пригоденъ сохранившійся по нынѣ тарифный сборъ, легшій въ основу попуднаго обложенія по армянскому закону. Точно также врядъ ли удачно выдѣлены въ армянскомъ законѣ „товары пересылаемые по багажнымъ квитанціямъ“. За исключеніемъ пассажирскаго багажа въ собственномъ смыслѣ слова, товары пересылаемые по багажнымъ квитанціямъ, это какъ разъ главнымъ образомъ дорогіе и чаще всего спекулятивные товары, которые прежде всего должны были быть уцѣвлены обложеніемъ. Отчасти тоже можно сказать и про товары пересылаемые по почтѣ.

Законъ о попудномъ сборѣ, принятый 29 апрѣля 1919 г. Національнымъ Совѣтомъ Республики Арменіи.

1) Считать извѣтнымъ законъ отъ 3 марта 1910 г. касательно попуднаго сбора.

2) Предоставляется Городамъ на грузы, какъ экспортныя, такъ и импортныя (по желѣзн. дор.) палагать попудный сборъ.

3) Какъ основаніе попуднаго сбора, принять общую тарифную формулу на версту, установлен. для грузовъ, перевозимыхъ по желѣзной дорогѣ.

4) Наивысшій размѣръ попуднаго сбора не можетъ превышать болѣе чѣмъ въ 20 разъ желѣзнодорожнаго тарифа на версту.

Примѣчаніе: Городамъ предоставляется возможность по своему усмотрѣнію уменьшать размѣръ попуднаго сбора, на тѣ или иные товары.

5) Отъ обложенія попуднаго сбора изъяты: 1) транзитные грузы, 2) грузы и багажъ, какъ военнаго вѣд. такъ и арестантовъ, 3) товары пересылаемые по почтѣ, 4) багажъ пассажировъ и вообще тѣ товары, которые пересылаются по багажной квитанціи, 5) грузы, которые принадлежатъ правительственнымъ учрежденіямъ и желѣзнымъ дорогамъ, 6) грузы предназначенныя для нуждъ бѣдствующаго населенія.

6) Попудный сборъ вносится въ мѣстныя желѣзно-дорожныя конторы по способу закона отъ 2 марта 1910 г. (Собраніе узаконеній и распоряженій правительства 5 августа 1911 г. № 147 ст. 1376).

7) До утвержденія новаго желѣзно-дорожнаго тарифа, Городскимъ Самоуправленіемъ предоставляется право принять въ основу попудный сборъ.

Тарифный сборъ существовавшій до войны, съ подраздѣленіемъ грузовъ на 4 категоріи и обозначеніемъ максимума съ попуднаго сбора взамѣнъ первоначальнаго:

Первоначальный попудный сборъ

	по старому тарифу:	максим. попуднаго сбора:
I	до $\frac{1}{12}$ коп.	6 руб.
II	$\frac{1}{13}$ — $\frac{1}{14}$ —	3 руб.
III	$\frac{1}{25}$ — $\frac{1}{40}$ —	— 50 коп.
IV	$\frac{1}{41}$ и ниже	— 20 коп.

Съ рогатаго скота

1) крупныхъ	10 руб. съ головы
2) мелкихъ	2 руб.

Самтреди. Къ установленію попуднаго въ пользу города сбора съ вывозимыхъ фруктовъ и зелени. Самтредская Городская Управа возбудила ходатайство объ установленіи въ пользу города попуднаго сбора въ размѣрѣ 25 коп. съ пуда вывозимыхъ по желѣзной дорогѣ фруктовъ и зелени.

Хотя, согласно дѣйствующимъ законамъ, сумма попуднаго сбора расходуетъ на опредѣленные закономъ потребности (улучшеніе подъѣздныхъ путей) тѣмъ не менѣе, принявъ во вниманіе тяжелое финансовое положеніе города съ одной стороны и съ другой то, что настоящій попудный сборъ вводится лишь на лѣтній сезонъ настоящаго года. Министръ Внутреннихъ Дѣлъ, въ согласіи съ заключеніемъ по данному вопросу Министровъ Земледѣлія и Путей Сообщенія, призналъ возможнымъ разрѣшить Самтредскому Город-

скому Самоуправленію взимать въ теченіи настоящаго лѣтнаго сезона попудный сборъ въ размѣрѣ 25 коп. съ пуда, вывозимыхъ по желѣзной дорогѣ фрукты и зелени, причемъ вырученную отъ попуднаго сбора сумму разрѣшено расходовать и на другія городскія потребности. Взиманіе сбора съ вывозимыхъ фруктовъ и зелени разрѣшено до перваго ноября с. г.

Чиатуры. XXII съѣздъ Марганце-промышленниковъ постановилъ все свои благотворительныя и культурно-просвѣтительныя учрежденія, какъ то школы, больницы, бани передать городскому самоуправленію, а на содержаніе (этихъ учреждений) выдать Чиатурской Городской Управѣ 1 коп. съ того сбора, который будетъ наложенъ на марганецъ въ пользу марганце-промышленниковъ съ условіемъ, что когда съѣздъ сократитъ въ свою пользу наложенный сборъ, то уменьшить и назначенную въ пользу города копейку.

Ахалкалаки. Ахалкалакскій гор. голова обратился съ ходатайствомъ къ мин-ру внут. дѣлъ о принятіи казной на себя 75% всехъ расходовъ г. Ахалкалакъ.

Боржомъ. Городская Дума постановила: 1) возбудить ходатайство предъ Правительствомъ а) объ обложеніи въ пользу города минеральной воды и предметовъ производства Боржомскихъ лѣсопильнаго и стекляннаго заводовъ въ размѣрѣ 5% ихъ стоимости или 5 коп. съ рубля, б) о субсидіи городу или ссудѣ въ размѣрѣ 100.000 р. и 2) представить на утвержденіе Министерства Внутреннихъ Дѣлъ о введеніи сезоннаго сбора въ размѣрѣ 5 руб. съ курсапта.

Сухумская Городская Дума рѣшила произвести провѣрку мѣръ и вѣсовъ, увеличивъ сборъ въ пользу города на 50% выше предложенныхъ Управой ставокъ. При посредствѣ Техническаго надзора рѣшено произвести описательныя работы для переоцѣнки недвижимыхъ имуществъ. Для производства переоцѣнки избирательная комиссія, состоящая изъ трехъ группъ гласныхъ: 1) Захарова, Шаншѣева и Габунія. 2) Зованджія, Шарева и Рамишвили и 3) Куридзе, Лигуридзе и Надерейшвили: Кандидатъ Чиковани. Всемъ городскимъ служащимъ рѣшено требовать съ 1-го января 1919 г. по 200 р. въ мѣсяць, получающимъ столъ натурой по 100 р. въ мѣсяць.

С Ъ О

данныхъ по смѣтѣ доходовъ и расхо-

№№	ПРЕДМЕТЫ ДОХОДОВЪ.	Предположено Управой.	Определено Душою.
1	Сборы съ недвижимыхъ имуществъ	28.000	28.000
2	Сборы съ торговли и промысловъ	20.850	20.850
3	Сборы съ лошадей, экипажей част- ныхъ лицъ и собакъ	4.580	4.580
4	Полшины разныхъ наименований	806	806
5	Съ городскихъ имуществъ и обро- чныхъ статей	8.019	8.019
6	Съ городскихъ сооружений (предприя- тии)	27.022	27.022
7	Пособіе городу и возмездіе расходовъ	17.508	17.508
8	Разныхъ поступлений	39.721	44.800
	Итого	146.001	151.080
	Всего	146.001	151.080

Д Ъ

довъ города Ново-Сенаки на 1918 годъ.

№№	ПРЕДМЕТЫ РАСХОДОВЪ.	Предположено Управой.	Ассигновано душою.
1	Участвіе въ расходахъ по содержанию правительственныхъ учреждений	—	—
2	Содержаніе гор. общества управленія	33.560	35.860
4	Воинская квартирная повинность	2.100	2.100
5	Содержаніе городской милиціи	31.300	31.800
6	Содержаніе пожарной команды	2.000	2.000
7	Благоустройство города	23.000	23.000
8	Содержаніе городскихъ сооружений и предприятий	6.220	6.220
9	Народное образованіе	20.000	20.000
10	Общественное призрѣніе	—	—
11	Медицинская, ветеринарная и санитар- ная части	24.000	25.200
12	Уплата налоговъ	21	21
13	Содержаніе и устройство принадлежа- щихъ городу недвиж. имущества	1.000	1.000
14	Уплата долговъ	—	—
15	Отчисленіе на образованіе капиталовъ	—	—
16	Разные расходы	2.800	2.800
	Итого	146.001	149.001
	Всего	146.001	151.080

Смѣта доходовъ и расходовъ г. Чіатуръ на 1919 г.

§§	Предметы доходовъ	Руб.	К.	§§	Предметы расходовъ	Руб.	К.
1.	Сборы съ недвиж. имущ.	90.100	—	2.	Содержаніе Гор. Общ. Управл.	136.600	—
2.	Сборы съ торговли и промысловъ	114.000	—	5.	Содержаніе Городской Милиціи	93.220	—
4.	Пошлины разныхъ наименованій	6.000	—	6.	Содержаніе пожарной команды	25.000	—
6.	Съ городскихъ сооружений (предпріятій)	475.000	—	7.	Благоустройство Города	100.000	—
8.	Разныхъ поступленій	10.000	—	8.	Содержаніе гор. предпр. и сооруже- женій	521.595	—
	Заемъ	804.900	—	9.	Народное образованіе	229.112	50
				10.	Общественное призрѣніе	20.000	—
				11.	Медицинская, ветеринарная и са- нитарная части	86.160	—
				16.	Разные расходы	288.312	50
					Всего	1.500.000	—

Примѣчаніе. Расходы по участию въ содержаніи Правит. учреждений (§ 1) по квартирн. воинской повинности (§ IV) по уплатѣ налоговъ (§ XII), по содержанію городскихъ недвижимыхъ имуществъ (§ XIII), по уплатѣ долговъ (§ XIV) и по отчисленію на образованіе капиталовъ (§ XV) съѣтой не предпологается. *Ред.*

Земская жизнь.

Земское положеніе. Министерство внутреннихъ дѣлъ внесло въ текстъ положенія о земскихъ учрежденіяхъ отъ 25 января 1918 года измѣненія, принятыя въ законодательномъ порядкѣ, новый текстъ земскаго положенія разосланъ уѣзднымъ земскимъ управамъ для неуклоннаго руководства при разрѣшеніи всѣхъ вопросовъ текущей жизни.

Земскіе выборы. Земскій отдѣлъ министерства внутреннихъ дѣлъ въ спѣшномъ порядкѣ организуетъ земскіе выборы въ Ахалцихскомъ, Ахалкалакскомъ, Борчалинскомъ и Тіонетскомъ уѣздахъ. Подыскиваются инструктора.

Въ Тіонетскомъ уѣздѣ организація земскихъ выборовъ поручена уѣздному комиссару.

Руководство для земствъ. Земскій отдѣлъ министерства внутр. дѣлъ заканчиваетъ разработку неофициальнаго руководства для составленія земскихъ смѣтъ и раскладокъ и примѣрной формы балансовъ и книгъ для счетоводства и расчетности (окладныя книги).

Инструкція для администраціи. Земскій отдѣлъ министерства внутр. дѣлъ разрабатываетъ инструкцію для уѣздныхъ комиссаровъ

Инструкція для инспектора администраціи. Министерство внутреннихъ дѣлъ разработало инструкцію для инспектора администраціи.

Пособіе на открытіе библиотекъ. Министерство внутр. дѣлъ предложило бюро земствъ принять участіе въ распредѣленіи между уѣздами 50-ти тысячнаго пособія на открытіе библиотекъ.

Техническое совѣщаніе. Въ скоромъ времени предполагается созывъ съѣзда техническихъ силъ земствъ.

Распредѣленіе между земствами правительственной ссуды въ 3 500.000 рублей.

Закономъ 3 декабря прошлаго года, опубликованнымъ въ „Сакартвелось Республика“, отъ 12 декабря того же года за № 114, постановлено было: 1) отпустить въ распоряженіе Министра Внутреннихъ Дѣлъ изъ Государственнаго Казначейства 4.000.000 руб.

на необходимые расходы по земской реформѣ; 2) предоставить Министру Внутреннихъ Дѣлъ право выдать уѣзднымъ земскимъ управленіямъ изъ этой суммы 500.000 руб. въ видѣ безвозмезднаго пособія на организціонные расходы; 3) предоставить Министру Внутреннихъ Дѣлъ право выдавать въ продолженіи одного года остальную сумму въ 3.500.000 руб., по мѣрѣ надобности, уѣзднымъ земскимъ самоуправленіемъ въ видѣ ссуды на 5 лѣтъ по 5% годовыхъ съ начисленіемъ 12% пени съ несвоевременно уплаченной суммы и 4) необходимая сумма для уплаты, означеннаго въ ст. 3 долга вносится земскими самоуправленіями въ смѣту съ января 1920 года“.

Для распределенія указанныхъ въ пункт. 3—4 закона 3.500.000 руб. между уѣздными земствами Центральное Бюро земствъ Грузіи въ основу положило населенность и степень нуждаемости каждаго уѣзда; наиболѣе слабыми въ экономическомъ отношеніи уѣздами признаны Ахалкалакскій, Ахалцихскій, Борчалинскій, Душетскій, Рачинскій, Лечхумскій и Тіонетскій. Самое распределеніе ссуды произведено Бюро слѣдующимъ образомъ: изъ всей суммы въ 3½ миліона рублей 85% то есть 2.975.000 р. распределены между шестнадцатью уѣздами пропорціоально ихъ населенности, а остальные 15% то есть 525.000 руб. раздѣлены также пропорціоально населенности между осмью поименованными выше наиболѣе слабыми уѣздами и эти суммы добавлены къ тѣмъ цифрамъ которыя получились при раздѣленіи 85%. Вполнѣ соглашаясь съ указаннымъ выше принципомъ раздѣленія 3.500.000 р. между всеми уѣздными земствами, тѣмъ не менѣе Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ, по докладу Канцеляріи отъ 30 апрѣля, внесены нижеслѣдующія поправки: 1) въ число уѣздныхъ земствъ на предметъ выдачи имъ ссуды включенъ и Сухумскій Округъ, въ коемъ должно быть организовано четыре земства: Гудаутское, Гумистинское, Кодорское и Самурзаканское. За неимѣніемъ точныхъ свѣдѣній о численности населенія въ каждомъ изъ этихъ земствъ, причитающуюся на Сухумскій Округъ сумму раздѣлить поровну на четыре части; 2) въ виду того, что сумма въ 500.000 руб., ассигнованная согласно п. 2 закона 3 декабря, на выдачу безвозмезднаго пособія на организціонныя расходы почти всѣ распределены (осталось не выданными лишь 20000 руб.) между земствами, за исключеніемъ Ахалкалакскаго, Ахалцихскаго, Борчалинскаго и Тіонетскаго и четырехъ Сухумскаго Округа, изъ суммы, составляющей 85%, необходимо выдѣлить 240000 руб., которые и распределить между упомянутыми восьмью земствами по 30000 р. каждому и эти суммы прибавить къ тѣмъ ссудамъ, кото-

рыя имъ причитаются и 3) такъ какъ численность населенія Борчалинскаго опредѣлена въ 169350 жителей, то есть со включеніемъ и тѣхъ участковъ, которые входятъ въ нейтральную зону (Аллавердскаго и Лорійскаго), тоу считая составъ Борчалинскаго уѣзда изъ Борчалинскаго участка (28.810 жителей), Екатериненфельдскаго (18.652 жит.) и Триалетскаго (54.460 жит.), населеніе Борчалинскаго уѣзда опредѣлено въ 111862 души.

На основаніи указанныхъ поправокъ ссуда въ 350000 рубл. распределена слѣдующимъ образомъ:

Название уѣздовъ.	Число жителей.	Распределение 85%.	Распределение 15%.	Распред. 150000 р. на орг. расходы.	ВСЕГО за округлен. до тысячи рублей.
Зугдидскій	127978	1633300	—	—	163000
Лечхумскій	619914	78800	59500	—	138000
Шораланскій	189428	241570	—	—	242000
Рачинскій	86162	112510	84700	—	197000
Озургетскій	104141	132500	—	—	132000
Сенакскій	140947	179580	—	—	180000
Тифлиссскій	174456	222650	—	—	223000
Телавскій	57929	73920	—	—	74000
Сигнахскій	136202	173850	—	—	174000
Горійскій	222562	284090	—	—	284000
Душетскій	64198	82070	61600	—	144000
Ахалкалакскій	100118	127750	95900	30000	253000
Ахалцихскій	71477	91130	68600	30000	190000
Борчалинскій	111862	142650	107450	30000	280000
Тонетскій	49350	63050	47250	30000	140000
Кутаисскій	233819	298550	—	—	298000
Сухумскій Округъ	209671	267000	—	120000	485000
Итого	2.144.208	2.735.000	525.000	240.000	3.500.000

Для наблюденія за исправнымъ погашеніемъ земствами долговъ и уплатою процентовъ сообщено Министру Финансовъ.

Къ передачѣ земскихъ дорогъ, пролегающихъ по территоріи нѣсколькихъ земствъ, въ вѣдѣніе соответствующихъ земскихъ Управъ. По распоряженію Министра Внутреннихъ Дѣлъ отъ 27 декабря прошл. г., всѣ земскія дороги, пролегающія въ предѣлахъ одного земства, а равно и всѣ дорожныя сооруженія на нихъ, переданы въ соответствующія земскія учрежденія. Дороги же, пролегающія

по территории нѣсколькихъ земствъ или по нѣсколькимъ уѣздамъ, гдѣ введено земство и гдѣ оно не введено еще, оставлены временно въ прежнемъ административномъ завѣдываніи съ тѣмъ, чтобы дороги эти были бы переданы или въ распоряженіе имѣющагося быть организованнымъ центральнаго земскаго органа, или же, если до того времени послѣдуетъ въ отношеніи тѣхъ изъ нихъ, кои имѣютъ стратегическое значеніе, законъ о передачѣ ихъ въ казну, переданы въ вѣдѣніе Министерства Путей Сообщенія.

Такимъ образомъ, съ передачею въ вѣдѣніе земскихъ управъ земскихъ дорогъ, пролегающихъ въ предѣлахъ одного лишь уѣзда, въ прежнемъ административномъ завѣдываніи, впредь до организаціи центральнаго земскаго органа, оставлены были слѣдующія дороги:

По Тифлисской губерніи 1) Боржо—Ахалкалакская, 2) Тифлисо—Безобдалская, 3) Кахетинская и 4) Закатальская (6 верст.).

По Кутаисской губерніи 1) Нотанебо—Озургето—Саджавахская, 2) Накеральская, 3) Сенако—Орпиро—Самтредская и 4) Сванетская тропа.

Въ настоящее время нѣкоторыя земскія управы (Озургетская) возбудили ходатайство о передачѣ дорогъ, пролегающихъ въ предѣлахъ нѣсколькихъ уѣздовъ, въ соответствующія земскія учрежденія.

Разсмотрѣвъ означенный вопросъ, Министръ Внутреннихъ Дѣлъ, по докладу Канцеляріи отъ 13 мая, призналъ возможнымъ дороги, пролегающія по территории нѣсколькихъ уѣздовъ, гдѣ земство введено, передать по участкамъ въ соответствующія земскія учрежденія; дороги же, пролегающія по территории нѣсколькихъ уѣздовъ, гдѣ земство не введено, оставить въ прежнемъ административномъ завѣдываніи, впредь до организаціи въ этихъ уѣздахъ земствъ.

Въ частности для передачи участка Нотанебо—Озургето—Саджавахской дороги Озургетскому Земству, Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ командированы на мѣсто члены технического Совѣщанія при Министерствѣ Внутреннихъ Дѣлъ и завѣдывающій названной дорогой.

Порядокъ зачисленія поступающихъ земскихъ суммъ и распредѣленіе ихъ между уѣздными земствами и губернскимъ сборомъ. Передавая въ началѣ декабря 1918 г. изъ вѣдѣнія администраціи сформировавшимся земствамъ земское имущество и учрежденія, имѣющія уѣздный характеръ, бывш. Тифлисской Казенной Палатѣ предложено было: а) выяснить размѣръ неуплоченныхъ

на 1 декабря 1918 г. образовавшихся до 1918 г. недоимокъ окладныхъ сборовъ и передать ихъ въ вѣдѣніе земскихъ управъ, б) всѣ же оклады 1918 г., а равно прежнія недоимки, поступившія до 1 декабря зачислить по прежнему въ земскіе сборы, такъ какъ этими поступлениями должно обезпечиваться содержаніе земскихъ заведеній, учреждений и служащихъ.

Въ виду этого, и главное—такъ какъ земства не всюду еще сьорганизовались (въ Тифлисской губерніи, въ Тонетскомъ Ахаллакскомъ, Ахалцихскомъ и Борчалинскомъ, въ гор. Тифлисъ и въ Сухумскомъ Округѣ), обстоятельство это сильно осложнило работу какъ въ управленіи окладными сборами и Государственнымъ Казначействомъ, такъ и въ уѣздныхъ Казначействахъ: по всѣмъ поступлениямъ необходимо было вести двѣ книги, одну для записыванія поступающихъ земскихъ суммъ въ депозитъ уѣздныхъ земскихъ управъ (сторону недоимки), другую—для суммъ поступающихъ по прежнему въ земскіе сборы. Помимо этого изъ объявленій, при которыхъ подаются въ казначейство деньги—невозможно было опредѣлить—сдаются ли деньги въ уплату прежнихъ до 1918 г. недоимокъ, или въ уплату окладовъ 1918 г. Точно также и срокъ—1 декабря, съ котораго предложено было раздѣленіе счетовъ по всѣмъ поступлениямъ земскихъ суммъ—въ депозитъ земскихъ Управъ и по старому въ земскіе сборы—осложнило работу казначействъ. Чтобы выполнить всю эту работу необходимо было усилить штатъ казначейства и управленія окладными сборами и государственнаго Каз-ва. Поэтому, въ цѣляхъ облегченія работы въ казначействахъ, состоялось 10 и 13-го с. г. при участіи представителей Министерства Внутреннихъ Дѣлъ, Финансовъ, Управленія Окладными Сборами уѣздныхъ земствъ особое Совѣщаніе, которое установило слѣдующій порядокъ записи земскихъ суммъ, поступившихъ и поступающихъ въ Казначейства, порядокъ этотъ утвержденъ Министромъ Внутреннихъ Дѣлъ.

1. Въ мѣстечкахъ, гдѣ сьорганизованы земства: а) всѣ суммы, поступившія въ 1918 г. въ счетъ окладовъ 1918 г., такъ и въ уплату разнаго рода недоимокъ, накопившихся до 1918 г. зачисляются въ губернскіе земскіе сборы и служатъ обезпеченіемъ по содержанію земскихъ заведеній, учреждений и служащихъ, кои впродъ до организациі центральнаго земскаго органа, или введенія въ соотвѣтствующихъ уѣздахъ земствъ, остались въ прежнему административномъ завѣдываніи и б) начиная съ 1919 г., всѣ поступления земскихъ недоимокъ, накопившихся до 1919 г., какого—бы наименованія онѣ

не были, зачисляются въ депозитъ уѣздныхъ земствъ и одновременно изъ поступившихъ суммъ отчисляется 40% въ счетъ губернскаго земскаго сбора, а 60% предоставляется земствамъ.

2) Въ мѣстахъ, гдѣ земства еще не сформированы, впредь до ихъ организаціи, всѣ поступления, какъ въ 1918 г., такъ и имѣющія быть въ 1919 г. въ уплату окладовъ 1919 г. и недоимокъ разнаго наименованія, накопившихся до 1919 г., по прежнему обращаются въ губернскіе земскіе сборы для обезпеченія по содержанию земскихъ заведеній и служащихъ.

Съ организаціей центральнаго земскаго органа, всѣ учрежденія и заведенія губернскаго характера, содержимыя на земскія суммы (40%) будутъ переданы этому органу, а также и 40%-ое отчисленіе изъ поступающихъ недоимокъ и все наличіе земскихъ суммъ.

Къ упраздненію должности губернскаго номиссара. Съ упраздненіемъ Губернскихъ административныхъ учреждений Республики (см. Сбор. Узак. отъ 30 января с. г. № 3) всѣ права и обязанности Губернскихъ и Уѣздныхъ Комиссаровъ, указанныя въ ст. ст. 7, 90, 132, 133—139, 152, 155 и 181—182 Временнаго Положенія о земскихъ учрежденияхъ, возложены на Инспектора по административной части при Министерствѣ Внутреннихъ дѣлъ.

Водное хозяйство. Центр. бюро земствъ признало, что всѣ водныя сооруженія мѣстнаго характера и всѣ дѣла, касающіяся ихъ, должны быть немедленно переданы въ вѣдѣніе земствъ. У центр. воднаго управленія должны остаться лишь водныя сооруженія государственнаго значенія. Для детальной разработки этого вопроса, при центр. бюро земствъ создается комиссія въ составѣ представителей воднаго управленія и представителей земствъ.

Анкета среди земствъ. Центр. бюро земствъ обратилось ко всѣмъ уѣзднымъ земствамъ съ предложеніемъ отвѣтить на слѣдующіе вопросы.

- 1) Когда состоялись земскіе выборы.
- 2) Когда состоялось первое земское собраніе.
- 3) Составъ управы и президіума земскаго собранія. (Партийная принадлежность и образовательный цензъ).
- 4) Число гласныхъ, ихъ партийный и національный составъ, образовательной цензъ.

Центр. бюро земствъ предложило присылать ему протоколы всѣхъ засѣданій уѣздныхъ земскихъ собраній.

Земская милиція. Центральное бѣдро земствъ представило въ мин. внутр. дѣль проектъ штатовъ земской милиціи. Между прочимъ начальнику милиціи опредѣлено 1.600 руб. въ мѣсяць и младшему милиціонеру 1.000 руб. Все содержаніе милиціи на годъ исчислено въ 13.135.113 руб.

Смѣта Тифлисскаго уѣзднаго земства. Смѣта Тифлисскаго уѣзднаго земства на время со 2-го декабря 1918 до 1-го іюня 1919 г. сбалансирована въ 1.764.010 руб. 77 коп.

Приходныя статьи слѣдующія:

- 1) Субсидія отъ правительства на содержаніе администраціи и милиціи въ размѣрѣ 75% расходовъ на нихъ—341.325 руб.
- 2) Правительственные кред. на народное образованіе 115.185 р.
- 3) Правительственная субсидія на организационные расходы (получена уже)—40.000 руб.
- 4) Недоимки за прошлые годы—150.000 руб.
- 5) Заемъ изъ оборотнаго капитала продов. отдѣла—445.000 р.
- 6) Пятипроцентный правительственный заемъ—300.000 руб.
- 7) Заемъ изъ другихъ источниковъ—177.477 руб. 44 коп.
- 8) Предполагаемое ассигнованіе правительства на увеличеніе содержанія администраціи (ходатайство возбуждено) 111.600 руб.
- 9) Прибыль отъ собствен. предпріятій земства—83.423 р. 33 к.

Статьи расхода слѣдующія:

1. Расходы по тремъ сессіямъ земскаго собранія—15.000 руб., на содержаніе президіума земскаго собранія—14.000 руб. (предсѣдатель и секретарь по 1.000 руб. въ мѣсяць).
2. Жалованье и проѣздныя членамъ управы—51.900 руб. (каждый членъ управы получаетъ въ мѣсяць 1.700 руб. жалованья).
Содержаніе канцеляріи управы—34.141 руб. 62 коп.
Содержаніе бухгалтеріи—31.246 руб. 66 коп.
Содержаніе хозяйственнаго отдѣла и управскаго контроля—34.438 руб. 57 коп.
3. На введеніе мелкой земской единицы—70.000 руб.
Изъ нихъ 30.000 р. ассигновано на организационные расходы 20.000 руб: будутъ даны мелкимъ земскимъ единицамъ въ видѣ субсидіи и 20.000 руб. въ видѣ ссуды.
4. На содержаніе земской администраціи 456.450 руб.
5. " " технического отдѣла . . . 344.100 руб.
6. " " агрономическаго отдѣла . . . 148.050 руб.
7. " " медико-санитарнаго отдѣла . 168.235 р. 59 к.

8. На содержаніе ветеринарнаго отдѣла . . .	35.000 руб.
9. " " юридическаго отдѣла . . .	20.100 руб.
10. " " продовольственнаго отдѣла . . .	53.423 р. 33 к.
11. " " статистическаго отдѣла . . .	26.200 руб.
12. Расходы по народному образованію . . .	202.745 руб.
13. На содержаніе земельного отдѣла	21.600 р.
13. Разные расходы—	37.080 руб.

Организація помощи населенію сельскохозяйственными орудіями.

Одной изъ важнѣйшихъ заботъ новыхъ земствъ въ Грузіи должна быть агрономическая помощь крестьянству. Съ этой точки зрѣнія организація земской ремонтной мастерской сельскохозяйственныхъ машинъ и орудій и командировка земскаго агронома въ Германію для закупки сельскохозяйственнаго инвентаря должно привѣтствоваться какъ начинъ въ дѣлѣ, который несомнѣнно долженъ будетъ вызвать пораженіе и у другихъ земствъ. Но невольно возникаетъ вопросъ, не лучше было бы закупку инвентаря за границей организовать такимъ образомъ, чтобы не отдѣльными земства, а органъ централизующій работу всѣхъ земствъ, взялся бы за это дѣло. Чѣмъ крупнѣй заказъ, тѣмъ меньше относительно накладныхъ расходовъ падеть на долю каждаго предмета и тѣмъ легче найти способы удовлетворить его. Тифлисское земство закупило инвентаря на 800.000 руб., и для этого ему пришлось послать специалиста въ Германію, чтобы подобрать инвентарь. Если предположить, что 16 земскихъ управъ закажутъ лишь на 500 тыс., то общая сумма заказа составитъ 8 милліоновъ. Любой крупный заграничный заводъ, имѣя въ виду такой крупный заказъ, охотно специализируется на исполненіи именно тѣхъ типовъ орудій и машинъ, которыя наиболѣе пригодны въ Грузіи и будетъ доставлять ихъ дешевле и легче поборетъ всѣ техническія препятствія при пересылкѣ этого заказа, неизбѣжныхъ при современномъ состояніи путей сообщенія.

Телефонная сѣть. Тифлисское земство взяло на себя организацію телефонной сѣти. Техническому же отдѣлу поручено составить смѣту и произвести между сельскими обществами раскладку работъ по заготовкѣ столбовъ. Въ ближайшее время земство приступитъ къ установкѣ столбовъ. Предполагается, что центральная станція будетъ при земской управѣ.

Курортъ Бахмаро Озургетская уѣздная земская управа побудила передъ министерствомъ земледѣлія ходатайство объ официальной

номъ признаніи с. Бахмаро курортомъ—климатической станціей для слабогрудыхъ, нервныхъ и малярійныхъ.

Земство ходатайствуетъ о предоставленіи ему средствъ для приведенія Бахмаро въ благоприятное состояніе и для проведенія дороги. Указывается также на необходимость организовать снабженіе Бахмаро продовольствіемъ.

Бахмаро расположено въ очень красивой мѣстности на высотѣ около 7.000 фут.

Ходъ аграрной реформы. По 1-ое іюня с. г. въ статистическій отдѣлъ Министерства Земледѣлія поступили данныя о 2940 конфискованныхъ имѣній общей площадью въ 447.816.86 десятинъ, въ томъ числѣ въ Тифлисской губ. конфисковано 2339 имѣній общей площадью въ 378.823.88 дес. и въ Кутаисской 601 имѣніе съ общей площадью въ 68.992.48 дес. По отдѣльнымъ уѣзд. конфискованныя имѣнія распредѣляются:

		Число имѣній	Количество десятинъ
Въ Тифлискомъ	уѣз.	367	67.773.39
„ Сигнахскомъ	„	268	37.058.89
„ Телавскомъ	„	449	44.762.56
„ Борчалинскомъ	„	102	55.287.86
„ Душетскомъ	„	117	20.612.60
„ Тіонетскомъ	„	73	31.636.79
„ Горійскомъ	„	959	120.506.42
„ Ахалцыхскомъ	„	4	1.185.37
„ Кутаисскомъ	„	168	8.307.39
„ Зугдидскомъ	„	20	2.887.03
„ Лечхумскомъ	„	5	2.261.00
„ Озургетскомъ	„	129	22.227.67
„ Рачинскомъ	„	4	64.26
„ Сенакскомъ	„	148	27.443.95
„ Шорананскомъ	„	127	5.801.68

Распредѣленіе конфискованныхъ земель. Во всѣхъ земскихъ уѣздахъ Грузіи уже произведено дѣленіе на районы, предусмотрѣнное закономъ о распредѣленіи земель. Министерство земледѣлія командировало въ большинство районовъ секретарей для организаціи районныхъ совѣщаній и созданія районныхъ комиссій. Въ Горійскомъ

уѣздѣ работа пачата по всѣмъ 16 районамъ, въ Тифлисскомъ—пока только по пяти, въ Душетскомъ—по 5, въ Сигнахскомъ—по 5, въ Телавскомъ—по 4.

Въ Кутаисской губ. работа уже пачата. Подготовляется созывъ районныхъ совѣщаній.

Отъ нѣкоторыхъ земствъ поступили уже свѣдѣнія о проектируемой ими платѣ при выкупѣ земли. Ставки въ большинствѣ случаевъ вырабатываются путемъ повышенія довоенныхъ цѣнъ на землю. Министерство земледѣлія пересматриваетъ и перерабатываетъ представленныя земствами ставки.

Тифлиское уѣздное земство и аграрныя реформы. Путемъ опроса населенія черезъ инструкторовъ земская управа устанавливаетъ по уѣзду районы для проведенія аграрной реформы. Обсуждается вопросъ объ опредѣленіи платы за передаваемую населенію землю. Предполагается установить плату путемъ сопоставленія средней рыночной цѣны на землю (за послѣдніе годы до войны, за до-революціонный періодъ войны и въ настоящій моментъ) и той суммы, которой министерство земледѣлія предполагаетъ покрывать расходы по проведенію аграрной реформы и осуществленію меліоративныхъ работъ.

2-ой Съѣздъ Русскихъ гражданъ Закавказья, заслушивъ докладъ Земской Секціи объ организаціи мелкой земской единицы постановилъ: "Въ виду того, что мелкая земская единица является первоначальной ячейкой, объединяющей мѣстныхъ людей для выясненія своихъ мѣстныхъ нуждъ и потребностей и устроенія своей культурной и хозяйственной жизни, главнымъ образомъ, путемъ мѣстной самостоятельности, своими собственными силами и разумомъ; что лучше всего эта работа выполняется, когда люди говорятъ на родномъ языкѣ, объединены однимъ бытомъ, нравами, и духовными запросами,—образовать въ мѣстностяхъ съ сплошнымъ русскимъ населеніемъ самостоятельныя земскія единицы, составляя по возможности цѣлые округа по національному признаку. Въ мѣстностяхъ, со смѣшаннымъ населеніемъ образовать мелкія земскія единицы по пропорціональному представительству и съ дѣлопроизводствомъ на всѣхъ языкахъ наличнаго населенія.

Вмѣстѣ съ тѣмъ Съѣздъ постановляетъ ходатайствовать передъ подлежащими Правительствами о скорѣйшемъ введеніи земскихъ учреждений въ Республкахъ Закавказья, гдѣ Земское самоуправленіе еще не введено.

Ответы городов на вопросы Министерства

	2.	3, 4.	5.	6.	7.
Города.	Характер земель.	Норма оставления пшл.	Основания для определения нормы оставления для разных городов.		
1. Лапчухты	Весьма	1/4 клева и 3 клева	Для усадьбы 1/4, а для пахоты 3 десятны (Ланчх.) для других городов должно быть принято во внимание харак. гор. населенность и территория. 1) 1/2 клева (Тифлис, Кутаис), 2) 1 кл. (Гелая, Сопи), 3) 1/4—друг.		
2. Хони	То же	1/4 дес., 1 1/2 дес. и 3 дес.	1) Тифлис 1/4 д., 2) 1 1/4, старые города с широким самоуправлением, 3) 3 дес. стар. города с упрощенным самоуправлением и другие города. Основы распределения зависят характера хозяйства в городах.		
3. Чиратуры	На нестроенная.	Не указана.	Должно быть принято во внимание территория и населенность городов.		
4. Зугиды	Весьма	1 д. и 1 д.	Для Зугиды 7 дес. т. к. не оспаривается отъезд, для больших городов 1 дес.		
5. Озургеты	Весьма	2 д. и 4 д.	Для Озур. вь центр 2 дес. на окраин 4 дес.		
6. Хашури	Весьма	1/2, 1, 1 1/2 и 4 дес.	Вь Хашури 1 1/2 дес., а на окраин 4 десятны. Вь больш. гор. 1/2 д., вь сред. 1 д. и вь мал. 1 1/2 д.		
7. Гудауты	Весьма	1/2, 1, 1 дес.	Для больш. гор. 1/2 д., для гор. гь водятся различно 1 дес., а для малых гор. — 1 д.		
8. Очамчыры	Пустопор.	2 и 3 дес.	Торг. пром. гор. 2 дес., сельскохоз. гор. 3 дес.		
9. Самтредиа	Весьма	1 и 4 дес.	Торг.—пром. гор. 1 дес., сельскохоз. гор. 4 дес.		
10 Глав. Комитетъ Союза Городовъ	Весьма	1/2, 1, 1 1/2 дес.	Тифлис вьт категор. 1 кл. Кутаис, Поты, Сухумъ—поселения сь городск. харак. 2 Телавъ, Озургети, Гори—промежуточные харак. 3 Новые города. Для гор. вь домостроительныхъ участкахъ означенная норма должна быть вьята вь договорномъ размѣрѣ.		

Земледѣля объ аграрной реформѣ.

8.	9.	10.	11, 12, 13, 14.	15.	16.
Зачастъ сельскую общину.	Конфисков. сь выкуп. или безъ.	Постройки выкуп. или пшл.	Определение черты города.	Кому передать земли.	Какъ передать.
Зачастъ	Безвозмездно	Безвозмездно		Городу	Вь полную собственность
Право выбора	То же	Сь выкуп. помѣ		Городамъ, а госуд. значенія Государ.	Вь полную собственность и безплатно
Зачастъ	Безвозмездно	Сь выкуп. помѣ		Городу	
Если получить вь деревнѣ вь гор. отказ.	Безвозмездно	Безвозмездно		Городу	
То же	Безвозмездно	Сь выкуп. помѣ		Городу	
Право выбора	Безвозмездно	Сь выкуп. помѣ		Городу	Вь собствен. и безплатно
Зачастъ	Безвозмездно	Сь выкупомъ и сь оспкой городовъ		Городу	То же
Вь 1/2 разм.	За минимальную плату	Сь выкуп. помѣ		Городу	Вь собствен. и безплатно
Зачастъ	Безвозмездно	Вь аренду		Городу	
Зачастъ	Безвозмездно	Вь аренду		Городу	Вь собственности

Библиографія.

Контроль при Тифлисской Городской Управѣ. Сборникъ руководящихъ постановлений (общаго характера) за время 20/XII 17—20/IV 19 г. При томъ отсутствіи муниципальной литературы на книжномъ рынкѣ Тифлиса, которое такъ остро даетъ себя знать особенно теперь въ періодъ подъема муниципального строительства, нельзя не отиѣтитъ нѣкоторыхъ изданій Тифлисской Городской Управы. Правда изданія эти не имѣютъ вида брошюръ или книжекъ, не снабжены предисловіемъ или объяснительной запиской. Однако въ нихъ собранъ серьезный матеріалъ и пройти мимо нихъ или ограничиться простой подшивкой къ дѣлу самоуправленія не слѣдуетъ.

Таковъ „Сборникъ руководящихъ постановлений (общаго характера), составленный Контрольнымъ Отдѣломъ при Тифлисской Городской Управѣ. Здѣсь можно найти много указаній по всемъ отраслямъ дѣлопроизводства Управы. Тифлискій Контроль особенно много осуществилъ свое право участія въ организаціонной работѣ Самоуправленія и въ составленіи разныхъ инструкцій и правилъ, этихъ предисылокъ всякой отчетности и производства контроля.

Результатомъ его работъ явился „Сборникъ“, начинающійся положеніемъ о контролѣ, дѣликомъ, между прочимъ, принятомъ на 6-мъ съѣздѣ Союза Городовъ Закавказья. Очень полно собранъ матеріалъ о служебномъ положеніи муниципальных работниковъ по вопросамъ отпусковъ, пособій, пенсій, сверхурочныхъ работъ, порядка разсмотрѣнія конфликтовъ между служащими и пр.

Словомъ, Сборникъ этотъ можетъ служить полезнымъ практическимъ руководствомъ при повседневной работѣ общественныхъ учреждений.

Къ Сборнику приложены два декрета, о приѣмѣ и увольненіи рабочихъ и служащихъ и о 8-ми часовомъ рабочемъ днѣ.

Сборникъ „Биржи Труда“. Городской Биржей Труда изданъ „сборникъ биржи труда“ за 1918 г. Въ сборникѣ собранъ интересный матеріалъ о работѣ биржи труда, о движеніи рабочаго рынка въ городѣ, сравнительныя таблицы заработной платы и рыночныхъ цѣнъ на продукты первой необходимости за 1918 г. Въ Сборникѣ помѣщены статьи на русскомъ и грузинскомъ языкахъ по

вопросамъ профессиональнаго движенія, страхованія отъ безработицы и по вопросу о биржахъ труда. Въ концѣ сборника помѣщены всѣ, изданные закавказскимъ комиссаріатомъ и министерствомъ труда декреты по рабочему законодательству.

Весь доходъ отъ продажи сборника предназначенъ на содержаніе бесплатной чайной при Биржѣ Труда.

Цѣна сборника 10 руб.

Складъ изданія при Биржѣ Труда (Мадатовская ул., 11)

Издатель: Глав. Комит. Союза Гор. Респ. Грузіи.

Редакціонная Коллегія:

А. Бритнева.
А. Джаджанашвили.
Н. Эліава.

საქართველოს რესპუბლიკის ქალაქთა კავშირის

ს ტ ა მ ბ ა

იღებს ყოველგვარ საქმეებს შესასრულებლად ქართულ, რუსულ, სომხურს და აგრეთვე ევროპიულ ენებზე.

სცაბზას აქვს წიგნთსაკაზმავი და სასაზავი მანქანები.

საქმეები სრულდება მეტად სუფთად და ჩქარა.

უასეზი ზომიერია.

კანტორა ღია არის დღის 8 საათიდან საღამოს 4 საათამდე, გარდა კვირა-უქმე დღეებისა.

მისამართი: ტფილისი, პუშკინის ქ. № 3. ტელ. 6-12.

5 145 j
1919